

Politikai
röpiratok.

11.

11
87

Magyarország. Törvények. Rendszabályok

A FŐVÁROSI TÖRVÉNY
TÁRGYALÁSA

AZ ORSZÁGGYÜLÉSEN.

GYORSIRÓI JEGYZETEK NYOMAN.

MEGTOLDVA

A KÖZPONTI BIZOTTSÁG JELENTÉSÉVEL

ÉS A

SZENTESITETT TÖRVÉNYCZIKKEL.

6

PEST.

LÉGRÁDY TESTVÉREK.

1872.

DR. BALLAGI GÉZA.

TARTALOM.

	Lap
A központi bizottság jelentése	1—20
A képviselőház ülései	21—82
Az 1—15. §. tárgyalása	21
A 16—19. §.	23
A 20. és 21. §.	24
A 22—24. §.	29
A 25. §.	39
A 26. §.	31
A 27—35. §.	46
A 36. §.	47
A 37—42. §.	48
A 43—57. §.	49
Az 58—66. §.	50
A 67—68. §.	51
A 69. §.	66
A 70—71. §.	67
A 72—79. §.	69
A 80—98. §.	70
A 99—103. §.	71
A 104—105. §.	73
A 106—108. §.	74
A 109—110. §.	76
A 111—112. §.	77
A 113. §.	79
A 114—134. §.	80
A 135—141. §.	81
A szentsíveti törvényczikk	83

A szónokok névjegyzéke:

- Apponyi Albert gr. 23.
Balogh J. 29. 30.
Beöthy L. 56.
Csernatony L. 27. 75.
Csiky S. 68. 73. 79.
Eötvös K. 73.
Eder J. 24.
Földváry M. 61.
Gaal M. 30.
Gullner 66. 77.
Havas S. 28. 57. 72.
Házmán F. 45. 56. 70. 72. 77. 81.
Hoffmann P. 22. 29. 30. 38.
Horánszky N. 23. 24. 68. 79. 80.
Horn E. 34. 45.
Horváth Gy. 48. 78.
Irányi D. 24. 29. 39. 46.
Jókai M. 43.
Justh J. 78.
Kármán L. 21. 55. 69. 77.
Kondorosy Gy. 55.
Lázár A. 30. 42. 59. 67. 71.
Madarász J. 28. 30. 37. 56. 67. 70.
71. 71. 74. 74. 80. 80.
Matolay E. 48. 50. 80.
Máttyus 22. 23. 42. 47. 49. 62. 68.
75. 78. 80.
- Molnár Antal 78.
Molnár Gy. 24. 31. 49. 50. 52. 65. 80.
Nehrebetzky S. 48. 50. 59. 69. 70.
73. 79.
Oláh Gy. 56.
Orbán B. 43.
Paczolay J. 24. 63. 68.
Péchy T. 73.
Podmaniczky Fr. b. 23. 33.
Pólya J. 29. 48. 78.
Pulszky A. 22. 28. 39. 48.
Radocza J. 33. 69.
Szapáry Gy. gr. 22. 23. 30. 32. 46.
47. 48. 48. 49. 51. 64. 71. 72. 75.
79. 81. 82.
Steiger Gyula 21. 21. 24. 25. 35. 48.
49. 50. 53. 67. 69. 70. 71. 77. 80.
Schreiber Fr. 34.
Schwartz Gy. 42.
Tavaszi E. 24. 28. 42. 49. 71. 72. 74. 78.
Tisza K. 30. 41. 66.
Tisza László. 68.
Tóth V. 22. 23. 26. 29. 36. 66. 67. 67.
67. 68.
Várady G. 26.
Vidliczkay J. 50.
Zichy Antal 47. 76.
-

TÖRVÉNYJAVASLAT

Buda-Pest fővárosi törvényhatóság alakításáról és rendezéséről

A központi bizottság szövegezése szerint, a melyet a miniszterium magáévá tett.

I. Fejezet. A főváros törvényhatóság alakításáról és hatásköréről.

1. §. Buda és Pest szab. kir. fővárosok, valamint Ó-Buda mezőváros és a Margitsziget, ez utóbbiak Pest vármegyéből kikebeleztetvén, Buda-Pest főváros név alatt egy törvényhatósággá egyesítettnek.

2. §. Az ekkép alakított főváros, mint önálló törvényhatóság, az 1870. XLII. törvényezikk értelmében gyakorolni fogja a törvény korlátai közt: a) az önkormányzatot, b) az állami közigazgatás közvetítését, c) foglalkozhat ezenkívül egyéb közérdekű, sőt országos ügyekkel, azokat megvitathatja, azokra nézve megállapodásait kifejezheti, a többi törvényhatósággal és a kormányval közölheti s kérvény alakjában a képviselőházhoz közvetlenül felterjeszheti.

3. §. Önkormányzati jogánál fogva a főváros saját belügyeiben önállólag intézkedik, határoz és szabályrendeleteket alkot, s határozatait és szabályrendeleteit saját közegei által hajtja végre, tisztviselőit választja s a fedezetről gondoskodik, a kormányval közvetlenül érintkezik.

4. §. Oly határozat, mely: a) a költségvetés megállapítására, b) 25,000 forintnyi összegnél nagyobb értékű ingatlan elidegenítésére, vagy hasonló értékű ingatlan szerzésére, c) kölcsönvételekre, d) a helybenhagyott költségvetésben elő nem forduló terhes szerződések kötésére vagy felbontására, közművek emelésére, e) új hivatalok rendszeresítésére vagy a fennállóak megszüntetésére vonatkozik és általában minden határozat, melyre nézve a törvény felsőbb megerősítést rendel: csak miniszteri jóváhagyás után hajthatatik végre. Ha a kormány a felterjesztéstől számított 40 nap alatt egyáltalában nem nyilatkozik, a felterjesztett határozatok helybenhagyottaknak tekintetnek és végrehajthatók.

5. §. Magánfelek a törvényhatóságnak az önkormányzat körében hozott sérelmes határozatai ellen a kézbesítéstől, illetőleg a szabályszerű kihirdetéstől 15 nap alatt az illető miniszterhez folyamodhatnak. A folyamodvány a polgármesternek adandó be, ki ezt 8 nap alatt véleményes jelentéssel felterjeszteni köteles. Azt, hogy a határozat csak birtokon kívül fellebbezhető, magában a határozatban világosan ki kell fejezni. E záradék hiányában a határozat birtokon belől fellebbezhető.

6. §. Szabályrendeleteket a főváros törvényhatósága csak önkormányzati hatáskörének korlátai között alkothat. A szabályrendeletek a törvénnyel s a kormánynak hatályban levő szabályrendeleteivel nem ellenkezhetnek és csak a szabályszerű kihirdetéstől számítandó 30 nap után hajthatatnak végre.

7. §. A szabályrendelet, ha csupán helyi érdekű, a törvényhatóság területén, ha közérdekű: az egész országban kihirdetendő.

8. §. Szabályrendeletek ellen az érdekeltek a szabályszerű kihirdetéstől 30 nap alatt az illető miniszterhez folyamodhatnak. A miniszter a törvényhatóság meghallgatása után végérvényesen határoz. A szabályrendeletet felfüggesztő vagy megsemmisítő kormányrendelet indokolandó.

9. §. Az árva- és gyámhatóságot a főváros tanácsa útján gyakorolja, mely ennél fogva kinevezi és ellenőrzi az árva-gyámokat, megvizsgálja a gyámi számadásokat, felügyel az árvák vagyonára és nevelésére, és intézkedik az árvák mindazon ügyeiben, melyek a rendes bíró illetőségéhez nem tartoznak. Az árva- és gyámügyek a belügyminiszterhez fellebbezhetők. A tanács felügyelete és felelőssége mellett működő külön árvaszék felállítását és annak hatáskörét a törvényhatóság szabályrendeletben határozza meg. Az árva-vagyon kezelésére nézve a fővárosokká egyesített törvényhatóságoknál jelenleg fenálló gyakorlat a törvényhozás intézkedéseig ideiglen fennmarad.

10. §. A főváros közvetett államadókra is vehet községi póttadót, a városban s annak területén illetékeket, helypénzeket, vámokat szedhet, s az állam által igénybe nem vett új adókat hozhat be. E jog gyakorlására a kormány engedélye szükséges, mely azt — a mennyiben az állam jövedelmeinek csökkenése s az ipar s kereskedelem érdekeinek veszélyeztetése nélkül eszközölhető, — a helyi viszonyokhoz képest a főváros indokolt felterjesztésére megadhatja.

11. §. A törvényeket és a kormánynak a törvényhatósághoz intézett rendeleteit a törvényhatóság területén a főváros törvényhatósága hajtja végre saját közegei által. Mennyiben van ezen általános szabály alól kivételnek helye: a törvény határozza meg.

12. §. A főváros törvényhatósága jelen törvény korlátai között felirhat egyes kormányrendelet ellen a végrehajtás előtt, ha azt törvénybe ütközőnek, vagy a helyi viszonyok miatt czélszerűtlennek tartja. De ha a miniszter a felhozott indokok ellenére a végrehajtást követeli, vagy ha a törvényhatóságot hozott határozatnak fogánatosításától másodizben eltiltja, a kormányrendelet azonnal és feltétlenül teljesítendő és végrehajtandó (47. §. d) e) pont). Az ilyen, valamint a szabadságos és tartalékos katonák berendelését és valamely, az állam veszélyezett érdekei miatt halaszthatlan rendőri intézkedést tárgyazó kormányrendelet csak végrehajtás után és csak annyiban szolgálhat közgyűlési vita és határozat tárgyául, a mennyiben a törvényhatóság a kormány eljárását netán sérelemesnek találván, a képviselőháznál keresne orvoslást.

13. §. Kivételnek a végrehajtás kötelezettségének szabálya alól az országgyűlés által meg nem szavazott adó tényleges behajtására vagy meg nem ajánlott ujonczok tényleges kiállítására vonatkozó rendeletek. Az előmunkálatok azonban azonnal teljesítendőek.

14. §. A főváros hatósága kiterjed a községben és a község területén lakó vagy tartózkodó minden személyre és a községben és területén létező minden vagyponra.

15. §. Kivételnek ezen általános szabály alól: a) a hadseregnek, haditengerészetnek és honvédségnek tetteleges szolgálatban álló tagjai, a katonai szolgálatra vonatkozó s általában az 1867. XII. törvénycikk 14. §-a és az 1868. XL. törvénycikk 54. §-a szerint, a katonai bíróság hatásköréhez tartozó ügyekben; b) Ő felségének a királynak s udvarának állandó vagy ideiglenes lakhelyül szolgáló épületek és azok tartozékai; c) kizárólag erődítési és más katonai czélokra tényleg használt minden épület vagy helyiség a használat tartama alatt.

16. §. A községek rendezéséről szóló 1871. XVIII. törvénycikknek a honpolgárok illetőségét megállapító 6—19. §§-ai a fővárosra nézve is érvényesek.

17. §. A főváros területével határos valamely községnek vagy pusztai területnek jövőre a fővárossal netán szükséges egyesítése esetről esetre külön törvény intézkedésének tartatik fenn.

18. §. Buda, Pest és Ó-Buda városok összes közvagyona a főváros tulajdonává lesz, valamint e városok összes tartozásai is a fővárost fogják terhelni. A közvagon és a tartozások egyesítetnek mi módon leendő keresztültvitale és azok egységes kezelése iránt az ezen törvény alapján megalakult törvényhatóság fog intézkedni.

19. §. A főváros összes önkormányzati és közigazgatási költségei a közvagon egyenlő elvek szerint értékesítendő jövedelmeiből és az államadó után szedendő pótlékokból fedeztetnek. Az adópótlék a törvényhatóság egész területén ugyanazon adóláb és adókulcs szerint az államadó után százalékokban vetendő ki. Az 1868. XXI. törvénycikknek az adóbehajtás tekintetében Buda és Pest városokra szóló intézkedései ezen törvényhatóságra nézve érvényben maradnak.

20. §. A fővárosi törvényhatóság területén a rendőrséget egységes szervezettel az állam „fővárosi rendőrség“ neve alatt saját közgei által kezeli. A törvényhatóságnak helyrendőri ügyekben való szabályalkotási joga érintetlen marad.

21. §. Az államilag kezelendő fővárosi rendőrségnél a tulajdonképeni rendőri működés a rendőri bíraskodástól külön választandó. A rendőri működés szervezete, ennek a fővárossal szomszédos területekre is kiterjesztése és azon arány és módzatok iránt, melyek szerint a fővárosi törvényhatóság a költségekhez járulni fog, a belügyminiszter, a rendőri bíraskodás iránt a bel- és igazságügyi ministerek törvényjavaslatokat fognak az országgyűlés elé terjeszteni. Azon esetre, ha a főváros egyesítéséig ezen a fővárosi rendőrségről szóló törvény meg nem alkottatik, a tényleges egyesítés napjától kezdve a rendőrség végleges rendezéseig a főváros jelenlegi rendőri közgei közvetlenül a belügyminiszter hatósága alá helyeztetnek, a ki a rendőri közgeek feletti fegyelem joggal, valamint kinevezésük és előmozdításuk jogával ruháztatik fel és felhatalmaztatik, hogy a rendőri ügyekben való fellebbezést a fővárosra nézve ideiglenesen szabályozza. A rendőrség költségeit illetőleg a

fővárosokban a célra 1872. évben fordított összeg ideiglenesen a kincstárnak megtérítendő az egyesített főváros által és átalánykép a belügyminiszter költségvetéséből felveendő. A fővárosnak a helyirendőrségre vonatkozó szabályait és határozatait a rendőrség végleges szervezéséig az állami rendőrség lesz köteles végrehajtani.

II. Fejezet. A fővárosi törvényhatósági bizottságról.

22. §. A fővárosi törvényhatóság egyetemét a fővárosi bizottság képviseli, s a mennyiben a törvény kivételesen másként nem intézkedik, a hatóság; jogokat, a törvényhatóság nevében, a bizottság gyakorolja.

23. §. A bizottság 400 tagból áll. Bizottsági taggá választható mindenki, a kinek ezen törvény határozatai szerint választóképesége van. A ki a főváros javadalmait haszonbérli, vagy a fővárossal számadási viszonyban áll bizottsági tag nem lehet, habár van is választóképesége.

24. §. Választási jogot honpolgár, ki országgyűlési képviselői választásjoggal bír, ha irni s olvasni tud, és a fővárosban két év óta állandóan lakik. A ki öt év óta az országban lakik, folytonosan adót fizet s más államnak nem alattvalója, a választási jogra nézve a törvényhozás tüzetes intézkedéseig honpolgárnak tekintendő.

25. §. Választási jogot nem gyakorolhat, habár a fentebbi kellékekkel bír is: a) a hadsereg, hadi tengerészeti állományában tetteleg szolgáló katona, valamint a tetteleges szolgálathoz álló honvéd; b) a ki bünvizsgálati fogságban van, vagy a ki valamilyen büntény miatt elmarasztaltatott, a jogerőre emelkedett marasztaló ítélet kihirdetésétől a büntetés egész tartama alatt; c) ki csőd alatt áll.

26. §. A választóképesek a bizottsági tagok egyik felét a kellő számú póttaggokkal együtt az 1200 legtöbb egyenes államadót fizetők sorából, (36. §.) másik felét és a megfelelő számú póttagokat az összes választók sorából választják. A választás kerületenként a bizottsági tagok mindkét felére két külön szavazatlapon egyszerre történik, és pedig akként, hogy minden választó az 1200 legtöbb adót fizetők sorából választandó bizottsági tagokra és póttagokra együttesen adja be szavazatát. Az összes választók sorából választandó bizottsági tagok választásánál ellenben minden kerületben csak annyi bizottsági tagra történik a választás, a hány választandó tag a bizottság ezen feléből a kerületre esik. Az összes választók sorából választandó bizottsági tagok közül minden kerületben annyi bizottsági tag és megfelelő póttag választandó, a mennyi a főváros összes választóinak a kerület választóihoz viszonyított aránya szerint a kerületre esik. A választó-kerületnek a főváros bizottsága által akként alakítandók, hogy egy kerületre a bizottság ezen feléből lehetőleg páros számban, 20 bizottsági tagnál kevesebb és 30-nál több ne essék.

27. §. A bizottság tagjai három évenként hat évre választatnak, az első három év leteltével azonban mind két rendbeli bizottsági tagok és póttagok fele része kilép. A kilépők sorshuzás útján határozatnak meg oly módon, hogy a sorshuzás mind a legtöbb adót fizetők, mind a többi választók sorából választott bizottsági tagokra nézve külön és ez utóbbiakra nézve ugy tör-

ténik, hogy a minden egyes kerületben megválasztottak fele része kisorsolandó. A sorsuzást az elnök a közgyűlésen végzi. A következő és minden további három év leteltével azok lépnek ki, a kik a szabályszerű hat évet már kitöltötték. A kilépett tagok újra választhatók. Minden három évben annyi tag és póttag választandó, a hány a bizottság mindegyik fele tagjainak és póttagjainak teljes száma kiegészítéséhez szükséges.

28. §. A mely bizottsági tag választóképesességét vagy azon minősítvényt elveszti, melynek alapján a bizottságba választott, vagy a fővárosi törvényhatósággal számadási vagy szerződési viszonyba lép: annak megbízása azonnal megszűnik.

29. §. A választási idő előtt a bizottságban megürült helyre az illető póttagok közül az lép, ki mint ilyen a legtöbb szavazatot nyerte. Az ilykép belépő tag megbízása csak addig tarthat, a meddig tartott volna azon bizottsági tagé, kinek helyére lépett.

30. §. A választás előtt legalább két hóval a közgyűlés megalakítja a választókerületeket, megválasztja az összeíró küldöttségek, az igazoló és a bíráló választmányok tagjait, meghatározza a választók összeírásának határidejét és az összeírási órákat, kitűzi minden egyes választókerületre az összeírási helyiségeket, valamint az igazoló és bíráló választmány hivatalos helyiségeit is. Ezen intézkedések hirdetménybe foglaltnak, s abban azon napok, melyek alatt az összeíró küldöttség működik, megjelelendők. Ezen hirdetmény falragaszokkal teendő közzé.

31. §. Az összeíró küldöttségek mindegyike öt tagból áll, elnököt a tagok közül a küldöttség maga választ, — megbízása egy összeírásra terjed. Az igazoló választmány egy évre alakittatik, s az elnökön kívül a közgyűlés által választott nyolcz tagból áll, az elnököt a főpolgármester nevezi ki. A bíráló választmány három évre alakittatik, elnöke a főpolgármester, adlyoztatása esetén a polgármester; ezen választmány áll a közgyűlés által választott öt tagból. Ezen küldöttségek, illetőleg választmányok, szótöbbséggel határoznak, üléseik nyilvánosak, határozataik kihirdettnak.

32. §. Az összeíró küldöttség a hirdetményben megnevezett időben és helyen nyolcz napon át ül együtt és működését félbeszakítás nélkül folytatja. Az összeírás érvényességéhez az elnökön kívül legalább két küldöttségi tag jelenléte szükséges. Csak a személyesen, vagy ez esetre törvényesen meghatalmazott által, jelentkező választók iratnak össze. Választóképesességét mindenki köteles igazolni. Mindenki csak egy, és pedig azon választókerület névjegyzékébe iratik be, a melyben rendes lakása vagy ingatlan birtoka van. Minden beirt jelentkező választói igazolványt kap, melyet a küldöttség elnöke aláír. Az összeírás két példányban vezetetik. Az elutasított jelentkezők külön jegyzékbe vétetnek.

33. §. Az összeírási határidő leteltével a névjegyzékek berekesztetnek. Mindkét példányt, úgy az elutasítottak névjegyzékét is, az elnök s a küldöttségnek az összeírásban résztvett tagjai közül legalább kettő írja alá. A névjegyzékeket az elnök az igazoló választmánynak haladék nélkül megküldi.

34. §. Az igazoló választmány örökösök a választási előmunkálatok, és a választás szabályos végrehajtása felett és itél mind az összeírás, mind a vá-

lasztás körül felmerülő minden panasz tárgyában. Érvényes határozathozatalra az elnökön kívül legalább négy tag jelenléte szükséges. Határozatai ellen a fellebbevitel a bíráló választmányhoz történik és pedig, a mennyiben a jelen törvény mást nem rendel, a kihirdetést, illetőleg kézbesítést követő nyolcz nap alatt.

35. §. Az igazoló választmány a névjegyzékek vétele után azonnal ülést tart, melyben a választók névjegyzékének nyilvános kitétele iránt intézkedik. Egerszersmind hirdetményt bocsát ki, melyben megnevezi a helyiségeket s az órákat, melyekben a névjegyzékek megtekinthetők, és a határnapot, a meddig a nyilvános kitétel tart és a felszólalásoknak helye van. A névjegyzékek kitétele nyolcz napig tart s a felszólalások e határidő alatt nyújtatnak be. Ezen időponton túl felszólalások nem fogadtatnak el.

36. §. A legtöbb adót fizetők névjegyzékét, az adóhivatalok hivatalos kimutatásai segélyével, az igazoló választmány állítja össze, és ugyanaz igazítja ki évenként azok névsorát. Ezen jegyzékbe azon ezerkétszáz választó veendő fel, ki legtöbb egyenes államadót fizet.

37. §. A sorrend megállapításánál csak a főváros területén fekvő ingatlan vagyon s annak területén élvezett jövedelem összes egyenes államadója és a személyes kereseti adó vétetik számításba; továbbá az állami, felekezeti, községi és magántanintézetek tanárai, a tudományos akadémiák tagjai, a folyóirat és lapszerkesztők, a lelkészek, az ipar- és kereskedelmi kamarák bel- és kültagjai, ugyszintén a magyar államban érvényes oklevéllel ellátott tudorok, ügyvédek orvosok, mérnökök, gyógyszerészek, sebészek, bányászok, erdészek és gazdatiszteknek összes egyenes államadója kétszeresen számítatik. A férj vagy atya államadója a nő, valamint kiskoru gyermekek államadója is beszámítandó, ha a nőnek vagy a kiskoru gyermekeknek vagyonát kezeli. Mindenki csak egy törvényhatósági bizottságnak lehet tagja; az a ki több törvényhatóságban jön a legtöbb államadót fizetők sorába, azon törvényhatóság bizottságának lesz tagja, melyet maga jelöl ki. Midőn ketten vagy többen fizetnek hasonmennyiségű államadót, ezek között a sorshuzás dönt; midőn pedig ezen eset olyan egyének közt fordul elő, kik közül az egyik egyszeresen, a másik pedig kétszeresen számított államadó folytán juthatna a bizottságba, az utóbbi bir elsőbbséggel.

38. §. Azok, kik a fentebbi kedvezményt igénybe kívánják venni, az ülések tartama alatt az igazoló választmány előtt szóval vagy írásban jelentkezni, s jogosultságukat igazolni kötelesek, a ki nem jelentkezett vagy jogosultságát igazolni nem tudja, az adó kétszeres beszámításának kedvezményétől azon egy alkalomra elesik. Ezen törvény 35. §-a szerint kibocsátandó hirdetményben kiteendő, hogy az összeírottak közül azok, kik ezen kedvezményt igénybe kívánják venni, az ezen §-ban érintett nyolcz napi határidő lefolytaig az igazoló választmánynál szóval vagy írásban jelentkezni kötelesek.

39. §. Mibelyt a névjegyzék elkészült, az nyilvános helyiségben kiteendő és a felszólalások a kitétel napjával kezdődő nyolcz nap alatt az igazoló választmányhoz nyújtandók be. A felszólalási határidő letelte után az igazoló választmány azonnal összeül, s naponként üléseket tart mindaddig, míg minden

felszólalás felett nem határozott. Oly határozat, melylyel valaki a névjegyzékből kitöröltetett, az illetőnek három nap alatt kézbesítendő.

40. §. Az igazoló választmány a 35. §-ban érintett határidő elteltével jogérvényre emelkedett határozatai szerint a névjegyzékeket kiigazítja oly módon, hogy ugy a kitörölnökök, mint a felveendőök neveit külön jegyzékbe foglalja, melyet az elnök és a jegyző aláírnak. Az ily módon kiigazított névjegyzékek, a beadott fellebbezésekkel együtt, a bíráló választmányhoz azonnal elküldetnek. E választmányhoz küldendőök azon panaszok is, a melyek a legtöbb adót fizetők névjegyzékére nézve az igazoló választmányhoz beadattak. (39. §.)

41. §. A bíráló választmányban érvényes határozathozatalra az elnökön kívül legalább két tag jelenléte szükséges. A bíráló választmány mindkét rendbeli fellebbezések felett lehető rövid idő alatt végérvényesen határoz, s határozatait a névjegyzékekkel együtt az igazoló választmányhoz visszaküldi, mely mind a legtöbb adót fizetők, mind az összes választók névjegyzékét külön állítja össze. A névjegyzékek egyik példánya a választmánynál marad, a másik a törvényhatóság levéltárában helyezendő el.

42. §. Mihelyt a választók névjegyzéke megállapítottatott, az igazoló választmány meghatározza a választás napját, s a szavazási helyiségeket, és minden kerületben egy szavazatszedő küldöttséget rendel, mely a választási elnökből, helyettes elnökből, két rendes és két póttagból áll, s a melybe lehetőleg ugyanazok választandók, a kik azon kerületben a választók összeírásá végrehajtották. Ezen felül külön küldöttséget rendel a legtöbb adót fizetők közül választandó tagokra kerületenként beadandó szavazatok összeszámítására, és kijelöli annak helyiségét. A választás napjai a meghatározás napját követő tizenkét napon belül tüzendők ki. Mindezen intézkedéseket az igazoló választmány hirdetménybe foglalja, mely a választás előtt legalább nyolcz nappal falragaszok útján közzé teendő.

43. §. A szavazás két napig tart; reggeli nyolcz óraker nyitattik meg, estve nyolcz óraker fejeztetik be. Ez időponon tul szavazat nem fogadtatik el. A választók a szavazás megnyitása előtt négy bizalmi férfit jelölnek ki magok közül. Erre az elnök a választókat mindig felszólítja. Ha senki ily bizalmi férfit nem ajánl, vagy ha négynél több hozatik javaslatba, azokat az elnök nevezi ki, az első esetben a választók közül, az utóbbi esetben az ajánlottak közül

44. §. A szavazás a szavazó nevének és lakhelyének feljegyzése mellett személyesen beadott szavazatlapok által történik, szavazáshoz csak az bocsátatik, kinek neve az illető választókerület névjegyzékében előfordul. A ki a választói igazolványt fel nem mutatja, vagy felmutatja ugyan, de személyének azonossága kétségbe vonatik, csak ugy szavazhat, ha a küldöttség valamely tagja előtt ismeretes, vagy ha személye azonosságát a szavazatszedő küldöttség valamelyik tagja előtt ismeretes két tanuval, kik magok is választók, igazolja.

45. §. Minden választó az összes választók sorából annyi tag és póttagra szavaz, a mennyi a bizottságnak az összes választók közül alakítandó feléből a választókerületre esik. Szavaz ezenkívül külön szavazatlapon a bizottságnak

a legtöbb adót fizetők közül választandó felére eső tagok és póttagok összes számára. Minden négy tag után egy póttag választandó.

46. §. A szavazás berekesztése után a küldöttség a kerületenkint választandó tagokra vonatkozó szavazatokat összeszámítja. Az együttesen megválasztandó tagokat illető szavazatlapokat pedig nyilvánosan számuk jegyzékébe foglalása mellett összeszámítva s bepecsételve, az összeszámításukra rendelt küldöttségnek (42. §) a számukat tartalmazó jegyzékkel együtt átküldi. Ezen küldöttség mindenekelőtt az átküldött szavazatlapok számának a jegyzékben foglalt számmal megegyezéséről meggyőződve, a szavazatok összeszámítását eszközözi. Az összeszámítás nyilvános. Ha a szavazatlapon több név van, mint a hány tag és póttag a kerületben, illetőleg a legtöbb adót fizetők közül választandó, a kellő számon felül eső, utólirott nevekre adott szavazatok érvénytelenek. A választási első nap befejeztével, továbbá: ha az összeszámítás félbeszakittatik, a jegyzőkönyv és a beadott szavazatok egy külön szekrénybe záratnak, mely az elnök és esetleg a bizalmi férfiak, illetőleg a küldöttség két tagja által lepecsételtetik. A szekrény felbontása csak a küldöttség jelenlétében s a bizalmi férfiak előleges meghívása mellett történhetik.

47. §. Megválasztott bizottsági tagok és póttagok azok, kik mint ilyenek a törvényes számig a legtöbb szavazatot nyerték. Ez utóbbiak sorrendje, mely szerint az időközben megürült tagsági helyeket elfoglalandják, kerületenként a reájok esett szavazatok számához képest állapítandó meg. Ha többen egyenlő számú szavazatot nyertek és nincs annyi üres hely, hogy mind a választottak közé soroztassanak, a fölött: ki legyen közülök bizottsági tag vagy póttag, a szavazatszedő küldöttség elnöke által kihuzott sors dönt. Az összeszámítás eredményét a küldöttség elnöke kihirdeti.

48. §. A választás folyamáról jegyzőkönyv vezetendő, melyben a kerület neve, a választás napja, a megnyitás s berekesztés órája és az összeszámítás eredménye kiteendő. A jegyzőkönyvet az elnök és a küldöttség két tagja írják alá, s azt az elnök az igazoló választmány elnökének azonnal átküldi.

49. §. A szavazatlapok a 46. §-ban meghatározott módon lepecsételtetik, elzárva őrizendők és csak az igazoló bizottság által bonthatók fel mindaddig, míg az illető választások nem igazoltattak.

50. §. Az igazoló választmány azon körülményt, hogy a választási jegyzőkönyv a 48. §-ban érintett kellékekkel bir-e és a megválasztott rendes tagok és póttagok választó képességét, esetleg azok minősítvényét hivatalból vizsgálja meg.

51. §. A ki a bizottság mindkét felébe, vagy több kerületben választott meg, az igazoló választmány felszólítására az igazolás után három nap alatt köteles az íránt nyilatkozni, melyik választást fogadja el. Ha ez íránt határozottan nem nyilatkozik, úgy tekintendő, mint a ki azon választást fogadta el, melyben a legtöbb szavazatot nyerte. Szavazategyenlőség esetén az igazoló választmány elnöke által huzott sors dönt.

52. §. A választási eljárás ellen emelt panaszok felett az igazoló választmány dönt. Ily panaszok a választás eredményének kihirdetését követő nyolcz nap alatt nyújtandók be az igazoló választmányhoz. E nyolcz napon át a megválasztottak névjegyzéke nyilvánosan kiteendő.

53. §. Az igazoló választmány a választások ellen beadott panaszok felett lehető rövid idő alatt határoz. Határozatai ellen a fellebbevitel a bíráló választmányhoz történik, s a határozat kihirdetését, illetőleg kézbesítését követő három nap alatt nyújtandó be az igazoló választmányhoz, mely azokat a jegyzőkönyvekkel együtt a bíráló választmányhoz a fentebbi határidő letelte után azonnal átküldi. A bíráló választmány végérvényesen határoz.

54. §. Ugy az igazoló, mint a bíráló választmány a jogérvényes határozatokat, melyekkel valamely választás megsemmisítettett, azonnal a közgyűléshez küldi, mely az új választást elrendeli, ha pedig a bizottság fele részének megbízása már megszűnt és az új bizottság még nem alakult meg, (55. §.) az új választás iránt az igazoló választmány intézkedik.

55. §. Mihelyt az újonnan megválasztott mindkét rendbeli bizottsági tagok háromnegyedrésze igazolva van, a főpolgármester közgyűlést hirdet, s a közgyűlésen a fővárosi bizottságot alakultnak jelenti ki.

III. Fejezet. A közgyűlésekről.

56. §. A közgyűlés elnöke a főpolgármester, akadályoztatása esetében a polgármester.

57. §. A közgyűlések számát és idejét a főváros szabályrendelettel állapítja meg, de minden tavasszal a múlt évi számadások megvizsgálása és minden ősszel a jövő évi költségvetés megállapítása végett közgyűlést kell tartani. Ha a főpolgármester — vagy akadályoztatása esetében a polgármester szükségesnek látja, annyiszor tartathatik rendkívüli közgyűlés, a hányszor a körülmények igénylik. A polgármester a közgyűlés határnapját, s a felveendő tárgyak sorozatát legalább 8 nappal, illetőleg 24 órával, a gyűlés előtt szabályszerűleg kihirdetni köteles.

58. §. A közgyűlés hatásköréhez a következő ügyek tartoznak : a) szabályrendeletek alkotása, b) a közigazgatási és választó-kerületek alakítása, c) a főváros szépítése, utai, utcái, közművek, építkezések és a közmunka feletti intézkedés, d) kölcsönvételek, községi új adónemek behozatala, megszüntetése vagy a meglevők változtatása. (60. §.) e) törzsvagyon szerzése vagy elidegenítése, f) a költségvetési előirányzat megállapítása s a zárszámadások megvizsgálása, g) a tisztviselők, az állandó, az igazoló és a bíráló választmány s egyes küldöttségek választása s a főpolgármester által felfüggesztett polgármester helyettesítése, valamint egyéb, időközben a főpolgármester által történt helyettesítések feletti intézkedés a jelen törvény 70. és 71. §§-aiban meghatározott esetek kivételével, h) tisztviselőknek ellenőrzése, felelőség alóli felmentése, felfüggesztése, ugy ellenök a tisztí vizsgálat elrendelése, i) a tisztviselő, a segéd- és kezelő személyzet s a szolgák fizetésének szabályozása, felemelése vagy leszállítása, k) új hivatalok és állomások felállítása, vagy a régiek megszüntetése, l) a főváros kezelése vagy felügyelete alatt álló pénztárak megvizsgálása, s erre vonatkozó jelentése, m) a tanácstól fellebbezett ügyek másodfoku és a kerületi előljárásgoktól felterjesztett ügyek harmadfoku ellátása. n) kérelmezési és levelezési jog gyakorlása, o) indítványok tárgyalása, p) a felirati jog gyakorlása, q) mindazon ügyek, melyeket ezen vagy más törvény, avagy a főváros szabályrendelete kizárólag a közgyűléshez utasít.

59. §. A fentebbi §. a) és k) pontjaiban elősorolt s általában az önkormányzat fontosabb ügyeinek tárgyalását a tanács készíti s azokat a közgyűlésen ugyanaz terjeszti elő.

60. §. Uj adók behozatalát, vagy a már meglévők felemelését és leszállítását vagy megszüntetését, ugy szintén 25,000 o. é. forint értékét meghaladó elidegenítés, vagy az ily összeget felülmuló kölcsön felvételét elrendelő határozatok csak ugy érvényesek, ha azoknak meghozatalánál a bizottság egy negyedrésze jelen volt és azokhoz a jelenlevők két harmada hozzájárult.

61. §. A gyűlést az elnök nyitja meg és zárja be. A tanácskozást az elnök vezeti, a rend fenntartása felett az elnök öröködik, s a kérdést a szavazásra az elnök tüzi ki. Szavazás előtt a kérdés megállapításához szólni a tagoknak jogában áll. A szavazatok a szólók szerint vétetnek számba, de tiz tag kívánatára az elnök a névszerinti szavazást elrendelni köteles.

62. §. A közgyűlésen a jelenlevők határoznak. Egy bizottsági tag sem vehet részt oly tanácskozásokban, a melyekben közvetlenül érdekelve van. A hallgatóság számára elkülönített hely jelölendő ki. A napirendre kitzűzött tárgyakkal össze nem függő önálló indítványt, mely 24 órával előbb a közgyűlésen, vagy pedig az elnökségnél be nem jelentetett s egyszersemind a jegyzői hivatalnál, vagy más alkalmas helyen közszemlére le nem tétetett a közgyűlésen tárgyalni nem szabad. Máskülönb az ügyrendet, jelen törvény korlátai között, maga a főváros szabályrendelettel állapítja meg.

63. §. Ha tiszti kereset elrendelése, vagy valamelyik tisztviselő hivatal vesztése forog szóban, a szavazás titkos, melynek módját a törvényhatóság szabályrendelettel állapítja meg.

64. §. A ki a tanácskozás méltóságát vagy a gyűlés egyes tagjait sértő kifejezéssel él és azt rögtön vissza nem vonja: széksértési kereset alá vonhatatik, s a gyűlés által a fellebbezés kizárásával 100 forintig terjedhető s közigazgatási uton behajtható bírságra büntetethetik, fennmaradván a büntető törvények sulya alá eső büntényekre nézve a későbbi megtorlás joga.

65. §. A közgyűlési jegyzőkönyvek hiteles másolatai a belügyminiszterhez a hitelesítéstől 30 nap alatt, egyes jegyzőkönyvek pedig egyik vagy másik miniszter kívánatára rögtön fölterjesztendők.

66. §. A polgármester, az alpolgármesterek, tanácsnokok, az árvaszék elnöke, a főjegyző, a főügyész, a főorvos, a főmérnök, a főszámvevő, a statisztikai hivatal főnöke és a főlevéltárnok a közgyűlésen ülésel és szavazattal bírnak, habár bizottsági tagoknak nem választattak is meg. E joggal azonban egy tisztviselő sem élhet, ha saját tényéről, valamint egy tanácsnok sem, ha a tanács eljárásáról van szó.

67. §. A bizottság a közgyűlés határozatainak előkészítésére, a közgyűlés elé tartozó ügyek ágazatai szerint, több állandó szakbizottságot alakít, sőt egyes ügyekre külön bizottságokat is küldhet ki. E bizottságok elé a szabályrendeletben meghatározott vagy a közgyűlés, illetőleg a tanács által hozzájuk utasított ügyek tartoznak. Hatáskörüik csak a véleményadásra terjed ki, melyet jelentésbe foglalva, a tanácshoz küldenek, mely azt saját véleménye kíséretében a közgyűlés elé terjeszti.

IV. Fejezet. A főpolgármesterről és a törvényhatósági közegekről.

68. §. A főváros élén a főpolgármester áll, ki a király által a belügy-miniszter ellenjegyzése mellett kijelölt három egyén közül a közgyűlés által 6 évre választatik.

69. §. A főpolgármester a végrehajtó hatalom képviselője; mint ilyen ellenőrzi a fővárosi önkormányzatot és őrködik a törvényhatóság által közvetített állami közigazgatás érdekei felett; e végből: a) évenként legalább kétszer a polgármesterből, főjegyzőből, tiszti ügyészből s a tanácsnokokból alakított számonkérő (scontrális) széket tart; b) joga van bármikor a tanácsban elnökölni, c) megvizsgálja személyesen legalább egyszer évenként a hatósági tisztviselők hivatalos eljárását, s megtekinti, a hányszor jónak látja, a polgármesterhez érkezett kormányrendeleteket s más beadványokat; d) vizsgálatot rendelhet a hanyag vagy vétkes tisztviselő ellen s azt a vizsgálat tartamára felfüggesztheti hivatalától; a polgármestert azonban csak a belügyminiszter jóváhagyásával függesztheti fel, s a felfüggesztést mindenkor a legközelebbi közgyűlésnek bejelenteni köteles; e) a felfüggesztett tisztviselőket a polgármester kivételével ideiglenesen másokkal helyettesíti; f) indokolt felterjesztést tesz a kormánynak, ha a polgármester valamely kormányrendeletet végrehajthatónak nem vél, mely felterjesztéshez a polgármester nyilatkozata is csatolandó g) gyakorolja a tisztújító székeken a (a 113. §. értelmében és az 57. §. g) pontja eseteiben) a kijelölés jogát; h) gyakorolja mindazon jogokat és teljesíti mindazon köteleességeket, melyet jelen törvény a főpolgármesterre ruház.

70. Ha a törvényhatóság (a 12. §.) vagy a polgármester (a 74. §. e) pontja alatt) megszábotott törvényes köteleességét megszegi vagy pontosan nem teljesíti: a miniszterium felhatalmazhatja a főpolgármestert, hogy a főváros mindazon tisztviselőivel és közegeivel, kikre a végre nem hajtott rendelet végrehajtásánál szüksége van, közvetlenül rendelkezessék. Ez esetben a tisztviselők és közegek a főpolgármesternek a végrehajtására vonatkozó rendeleteit azonnal és feltétlenül teljesíteni kötelesek, s e miatt a törvényhatóság által feleletre nem vonathatnak.

71. §. A fentebbi §. eseteiben a főpolgármester a nem engedelmeskedő tisztviselőt és közeget tiszti kereset alá foghatja, hivatalából felfüggesztheti vagy elmozdithatja s helyébe mást helyettesíthet. Az ekként helyettesített tisztviselők és közegek a következő általános tisztújításig megmaradhatnak állomásaikon s jogok és kötelezettségek tekintetében a többi tisztviselőkkel teljesen egyenlők.

72. §. A kormányrendelet végrehajtásával a főpolgármester kivételes hatalma legott véget ér. A törvényhatóság, ha sérelmesnek tartja a kormány eljárását, a képviselőháznál kereshet orvoslást.

73. §. A fővárosi törvényhatóság közegei a polgármester, az alpolgármesterek, a tanács és a közigazgatási kerületi előljáróságok. Ezeken kívül rendelkezik a fővárosi törvényhatóság az önkormányzat s a közigazgatás külön ágainak vitelére szükséges tisztviselőkkel, segédhivatalokkal és személyzettel.

74. §. A polgármester: a) rendszerinti elnöke a tanácsnak; b) intézkedik azon ügyekben, melyek a törvény- vagy a szabályrendeletek értelmében a polgármester hatásköréhez tartoznak; c) átveszi a városhoz intézett kormányrendeleteket, leveleket, jelentéseket, folyamodványokat; d) végrehajtja a kormány rendeleteit. Ha azonban valamely rendeletet törvénybe ütközőnek, vagy a helyi viszonyok között károsnak vagy épen kivihetetlennek vél, jelentést tesz 24 óra alatt a főpolgármesternek, s távollétében felír az illető miniszterhez. Ha a miniszter a felírat ellenében továbbra is fenntartaná rendeletét és a polgármester a miniszteri leirat után se érezné magát a rendelet végrehajtására kötelezettnek: a főpolgármesternek azonnal jelentést tesz, s annak rendeletére, vagy ha távol van, annak nevében a rendkívüli közgyűlést legfeljebb 10 napra azonnal összehívja, s a rendeletet a közgyűlés elé terjeszti, mely azt rögtön felvenni és tárgyalni köteles; e) végrehajtja a kormány azon rendeleteit, melyek a 12. § szerint azonnal és feltétlenül végrehajthatók, s eljárásáról a végrehajtás után a legközelebbi közgyűlésnek jelentést tesz; f) rendelkezik a törvényhatóság tisztviselőivel, a segéd- és kezelő-személlyel, s ha hivatalos kötelességének teljesítésében, vagy valamely hivatalos megbízásban egyik vagy másik pontosan el nem jár: a teendőket teljesítésével más rendes vagy tiszteletbeli tisztviselőt biz meg, s azt a házipénztárból a hanyag tisztviselő fizetésére utalványozott napidíjakkal látja el; g) aláírja a főváros nevében kiállított okmányokat, leveleket, felterjesztéseket; h) őre a főváros pecsétének; i) a közgyűlésnek s a főpolgármesternek tüzetes jelentést tesz intézkedéseiről, s a főváros közigazgatási állapotáról; k) felfogadja, különös tekintettel a kiszolgált katonákra és honvédekre a városi szolgákat, kik, ha híven teljesítik kötelességüket, élethossziglan alkalmaztathatnak; l) a mennyiben rögtön intézkedés előbb szükséges, mintsem a tanács összegyűlhetne, elrendeli a karhatalmat; m) utalványoz a házi pénztárra a költségvetés korlátai között, s az ügykezelés szabályszerű rendének megtartása mellett. Egyesek a polgármester sérelmes határozatait a közgyűléshez és onnan a belügyminiszterhez fellebezhetik.

75. §. A fővárosi tanács áll a polgármester, egy, vagy a szükséghez képest két alpolgármesterből és tanácsnokokból, kiknek számát a közgyűlés állapítja meg.

76. §. A fogalmazási, a szak-, segéd- és kezelőhivatalokat, azok szervezetét és hatáskörét a tanács előterjesztése alapján a közgyűlés határozza meg.

77. §. A tanács a fővárosi törvényhatóság végrehajtott közege, ugy az állami közigazgatás, mint az önkormányzat körében; egyszersmind önálló közigazgatási hatóság mindazon ügyekben a melyek a törvények vagy a szabályrendeletek szerint első vagy másod fokban illetőségéhez tartoznak, és a melyek sem a közgyűlésnek, sem más hatóságoknak fentartva nincsenek. A kormányrendeletek s a közgyűlések, ugy saját határozatait végrehajtásáról, a tanács gondoskodik.

78. §. Különösen feladata a tanácsnak a főváros közbizonyának és közjóléteinek nyilvántartása, és a fővárosi pénztárak, valamint a törvényhatóság felügyelete alatt levő alapok helyes kezeléséről, az ezekre vonatkozó számadások elkészítéséről és megvizsgálásáról való gondoskodás.

A tanács minden tagja s illetőleg az összes tanács a reá bizottak pontos teljesítésére, különösen pedig a pénztárak szabályszerű kezelésére nézve felelősséggel tartozik a fenálló törvények értelmében.

79. §. A tanácsban egyes közigazgatási és gazdasági ágak szerint ügyosztályok alakítandók. Minden ügyosztály élén a tanács egy tagja áll. A tanács hatásköréhez tartozó ügyek részint ülésben, részint azonkívül az ügyosztályokban, de mindig a tanács nevében, intéztetnek el. A törvényhatóság szabályrendeletben határozza meg, mely ügyek tartoznak az ülés elé, s melyek az ügyosztályokhoz.

80. §. A tanácsülésekben határozó szavazata a polgármesteren kívül csak a tanács tagjainak van. Ervényes határozat hozatalához az elnökön kívül legalább négy tag jelenléte kívántatik. A határozatok általános szótöbbséggel hozatnak, a szavazatok egyenlő megoszlása esetén azon vélemény válik határozattá, a melyhez az elnök járult. Az ügyosztályokhoz tartozó ügyeket az osztályvezető és a polgármester vagy helyettese egyetértőleg intézik el és a határozatért mindkettő felelős.

81. §. A tanács határozatai közigazgatási ügyekben közvetlenül az illető miniszterhez, a város javadalmait, vagyonát és gazdaságát érdeklő ügyekben pedig előbb a közgyűléshez, onnan a belügyminiszterhez fellebbezhetnek.

82. §. A főváros több közigazgatási kerületre osztatik fel, melyek tekintettel a bizottsági választókerületekre alakítandók és a melyek számát; kiterjedését a közgyűlés határozza meg. Minden kerület élére egy előljáró, és mellé segédül a szükségnek megfelelő számú esküdt választandó. Az előljáró és az esküdtek együttvéve alkotják a kerületi előljáróságot. A kerületben végzendő hivatalos teendőket az előljáró osztja ki az esküdtek közt. Ez utóbbiak az előljáró megbízásából és utasításai szerint tartoznak eljárni, melyekért a felelősség ők terhei. A kerületi előljárókat a bizottság választja, az esküdteket a kellő számú póttaggal együtt az illető közigazgatási kerület választói és pedig ugyanoly módon és annyi időre, a mint a fővárosi bizottság agjait. Mind az előljárók, mid az esküdtek működésük idejére a közgyűlés által meghatározott tiszteletdíjban részesülnek. A kerületi előljáróságokhoz szükséges segéd-kezelő és szolgazemélyzet létszámát, fizetését és alkalmazási módját a közgyűlés állapítja meg.

83. A kerületi előljáróságok közvetlenül a városi tanács alatt állanak; semmi más hatósággal közvetlenül nem érintkeznek, utasításaikat egyedül a tanácstól veszik, jelentéseiket ahhoz intézik, és kötelesek a hozzájuk intézett rendeleteket pontosan teljesíteni. Különösen az ő kötelességük; a) a törvényhatóság rendeleteit közhírré tenni; b) a katonai beszállásolókat nyilvánosságban tartani, ezek valamint az ide vonatkozó panaszok iránt intézkedni; c) a közsegélyzésre szorult fővárosi szegények, lelenczek és teljesen elárvult vagyonalan gyermekek ápolásáról és neveletéséről gondoskodni, s azokat nyilvánosságban tartani; d) a kerületi szegény betegek számára kórházi és gyógyszerek ingyen kiszolgáltatására szóló utalványokat adni; e) szegénységi és erkölcsi bizonyítványokat kiállítani; f) a kerületben létező községi vagyon felett őrködni; g) a népösszeírás, ujonevezési ügyek, a törvénytelenül távollevő védkötelesek nyilvántartása és előállítására körül, továbbá az adóügyi és az

árva- és gyámhatósági és más teendőikben a tanácsnak segédkezet nyújtani; h) a köztisztaságra, a közegészségügyi, tűzrendőri, építészeti, városi és egyáltalában a fenálló helyhatósági szabályok megtartására felügyelni és az e téren tapasztalt hiányokat és mulasztásokat feljeleníteni.

84. §. A kerületi előljáróság képezi az elsőfoku iparhatóságot.

85. A kerületi előljáróság feladata a hatósága alatt álló kerület állapotát folytonosan figyelemmel kíséreni, s az azt érdeklő ügyekben a tanácshoz és ennek útján a közgyűléshez előterjesztéseket tonni. A városi közgyűlés a központtól távolabb eső városrészekre való tekintettel, a kerületi előljáróságok mindnyáját vagy némelyikét a belügyminiszter jóváhagyásának fentartása mellett tágabb hatáskörrel is felruházhatja.

86. §. A kerületi előljáróságok határozatai és intézkedései ellen a fellebbvitel a tanácsban történik.

87. §. A kerületi előljáróságok ügykezelési rendjét a közgyűlés állapítja meg.

88. §. Különben a főváros a tanácsnak s az egyes tisztviselőknek hatáskörét, az osztályok szervezetét, a tisztikar, a segédkezelő- és szolgaszemélyzet létszámát és fizetését, ugyszintén az egyes tisztviselők által az önkormányzat körében hozott határozatokra nézve a fellebbezés módját, a helyi viszonyokhoz képest és jelen törvény korlátai között a belügyminiszter által helybenhagyandó szabályrendelettel maga állapítja meg.

89. §. A főváros hivatalos és ügykezelési nyelve magyar.

V. Fejezet. A főváros háztartásáról.

90. §. A fővárosi törvényhatóság a jövő évi költségvetést a felügyelete alatt álló jótékony intézetek költségvetéseivel együtt minden évben legfeljebb november hó végeig állapítja meg; a lefolyt évről szóló zárszámadást pedig június hó végeig vizsgálja meg. A költségvetés, a zárszámadás és a tanács véleményes jelentése a közgyűlés előtt 15 nappal közzemlére kitétetik és a bizottsági tagoknak kézbesítetik. Egyes adózók a költségvetésre és zárszámadásra észrevételeket tehetnek, s azokat a közgyűlés előtt öt nappal a tanácsnak beadhatják. A tanács a beadott észrevételeket tárgyalni, s véleményes jelentés mellett a közgyűlésnek bemutatni köteles.

91. §. A költségvetésnek magában kell foglalnia a főváros minden Fendes és rendkívüli kiadásait, különös tekintettel azon kiadásokra, melyeknek fedezésére a fővárost törvény kötelezi. Fedezetül mindig fel kell venni a költségvetésbe a lefolyt évi pénzümri maradván t, és az egyesített városok minden közjövödelmét, mely eddig is községi célokra fordított. (19. §.)

92. §. A fővárosi törvényhatóság a megállapított költségvetést a bizottság kisebbségének vagy egyes tagjainak külön véleményével együtt a belügyminiszterhez terjeszti fel. A belügyminiszter a költségvetést 30 nap alatt részletesen felülvizsgálja, attól a helybenhagyást általában meg is tagadhatja, észrevételeit a törvényhatósággal közli és azt új költségvetés készítésére, illetőleg a felterjesztettnek kiigazítására is utasíthatja.

93. §. Ha időközben előre nem látott körülmények következtében a kívüli kiadás fordulna elő, annak fedezése ugyanazon módon eszközözendő, mely a költségvetésre nézve megállapított.

94. §. A főváros hatósága felelős a költségvetés szoros megtartásáért.

95. §. A zárszámadások a költségvetés rovatainak megfelelőleg készítenedők. A közgyűlés által megvizsgált számadás, akár tétetik az ellen kifogás akár nem, a belügyminiszterhez felülvizsgálat végett minden esetben felterjesztendő. A felterjesztett s a belügyminiszter által legkésőbb egy év lefolyása alatt megvizsgálandó számadások mellé az egyes adófizetők által beadott észrevételek, s a bizottság kisebbségének vagy egyes tagjainak külön véleménye is csatolandó, s ez esetben a felmentés csak a belügyminister jóváhagyása után adathatik ki.

96. §. Ha a főváros vagy a számadó a belügyminiszter felülvizsgálata eredményében nem nyugszik meg: a számadás azon tételeinek, melyek ellen kifogás tétetett, bíróilag leendő megvizsgálását a belügyministeri határozat vételétől számitandó három hónap alatt a pesti királyi törvényszék előtt kérheti. A főváros követelései azonban a számadó ellen a számvizsgálati tárgyalás minden fokozatán a törvény értelmében biztosíthatók.

97. §. A főváros és a felügyelete alatt álló intézetek és alapok ingatlan és ingatlan vagyona minden évben leltározandó, s a leltár a közgyűlés elé a törvényhatósági zárszámadással együtt terjesztendő.

98. §. A fővárosi vagyon kezelésének módját, és ha erre nézve a bérbeadás állapíttatnék meg, annak feltételeit, a közköltségek fedezése után fennmaradó jövedelmek hováfordítását, azoknak esetleg miként történendő felosztását, a bizottság állapítja meg.

99. §. A főváros vagyona rendszerint nyilvános árverés útján adandó bérbe. Az árverés módozatait és a kikiáltási árt a bizottság állapítja meg. A bizottság kivételesen az árverés kizárásával való bérbeadást is rendelheti el. A bérbeadás eredményének jóváhagyása mindenik esetben a közgyűlésnek tartatik fenn.

100. §. Oly közgyűlés napját, mely a fentebbi két szakaszban, vagy a 60. §-ban érintett ügyek felett fog határozni, legalább 8 nappal előbb közgyűlésen kell kitiizni s az ily határozatok a tárgyalandó ügy megnevezésével, a városháznál és a kerületi előljáróságok hivatalos helyiségein kifüggesztendők. A 60., 98. és 99. §§-ban érintett határozatok ellen a kifüggesztés napját követő 8 nap alatt bármely községi adót fizető a belügyminiszterhez folyamodhatik. Ily határozatok a fennérintett határidők lefolyta előtt, fellebezés esetében pedig annak elintézéséig semmi esetben végre nem hajthatók. A belügyminister a felfolyamodás felett, ha az közigatási uton elintézhető, határoz; ha pedig előleg megoldandó magánjogi kérdések forognak fenn, azoknak bírói végeldöntéséig a fennálló gyakorlat fentartását rendeli el.

101. §. Mig az erdők kezelése iránt a törvényhozás ujabban nem intézkedik; a fővárosi erdők kezelési módját a fennálló törvények korlátai között, a törvényhatóság szabályrendeletben állapítja meg. E szabály rendelete a végrehajtás előtt a belügyministerhez felterjesztendő.

102. §. A készpénzek hasznosítása, a pénztári kezelés és számvitel irán a főváros szabályrendeletben intézkedik.

103. §. A közmunka kivetése és felhasználása céljából a főváros lakosai kézi és szekeres munkára is kötelezhetők. E szolgálmányok a közmunka szabályozásáról szóló törvény elvei szerint vettettek ki, s vagy természetben teljesítetnek, vagy pénzzel váltatnak meg, s csak az utczák, a fővárost védő gátak, a közlekedési vonalak és eszközök fentartására fordíthatók. Közveszély: t. i. hófuvás, árviz, tűz stb. eseteiben a főváros előjárósága a rendelkezése alatti összes gyalog és szekeres erőt, a veszély elhárítására, betudás nélkül felhasználhatja. A főváros és a szomszéd községek közötti közlekedési utak és hidak készítése és jó karban tartása, a főváros és az érdekelt községek esetleg ezek törvényhatósága közös hozzájárulása által biztosítandó. Ha a hozzájárulási arány egyezség útján megállapítható nem volna, azt a közmunka- és közlekedésügyi miniszter határozza meg.

104. §. Az állam hivatalnokai, a hadsereg, hadi tengerészet, valamint a honvédség tisztjei, törvényhatósági tisztviselők és hivatalnokok, tanárok és tanítók hivatalaik után járó fizetéseiktől, illetőleg nyugdíjaiktól községi adót nem fizetnek. Nem fizetnek a lelkészek sem azon javadalmaiktól, melyeket kizárólag az illető egyházközségben viselt lelkési hivatalaik után élveznek.

105. §. A menyiben a jótékony intézetek segélye és egyesek könyöradománya a főváros szegényeinek ellátására elegendő nem volna, a főváros gondoskodni tartozik a fővárosban illetékes mindazon szegények ellátásáról, kinek magokat községély nélkül fentartani egyáltalában nem képesek.

VI. Fejezet. A tisztviselők választásáról.

106. §. A fővárosi tisztviselőket, jelesen a polgármestert, az alpolgármestereket, a tanácsnokokat, a főjegyzőt és jegyzőket, a főgyógyészt és ügyészeket, a főmérnököt, a főorvost és kerületi orvosokat, a főszámvevőt, a statistikai hivatal főnökét, ugyszintén azokat, kiket a közgyűlés idővel hasonló tisztviselői minőségges fel fog ruházni, hat évre, a főlevéltárnokot élethosszigan választja a bizottság.

107. §. A polgármester általános szótöbbséggel választatik. Ha általános szótöbbséget egyik sem nyer a jelöltek közül: új szavazásnak van helye a legtöbb szavazatot nyert két jelölt között. A többi tisztviselők viszonylagos szótöbbséggel választatnak.

108. §. A megválasztott tisztviselők a következő esküt teszik le: Én N. N. esküszöm, hogy a királyhoz hű leszek, az ország törvényeinek engedelmeskedem, s . . . hivatalommal járó kötelességeimet lelkiismeretes pontossággal teljesítem. Isten engem ugy segélyjen.

109. §. Az időközben megürült állomások csak a következő rendes közgyűlésen töltenek be. Addig, ha elkerülhetetlenül szükséges, a főpolgármester helyettesít.

110. §. A tanári és tanítói személyzetet, a mennyiben az 1868. XXXVIII. törvénycikk másképp nem rendelkezik, továbbá a pénztári, letéti, adóhivatali és egyéb számadási kötelezettségben álló szak-, kezelő- és segéd-személyzetet és

a városi szolgálatban állók közül mindazokat, kik e törvény értelmében a bizottság választása alá nem esnek, életbesszigián a tanács fogja választani. A választás módját a közigyelés szabályrendelettel állapítja meg.

111. §. A 106. és 107. §§-ban érintett állomásokra csak az választható, a ki életének 22-ik évét betöltötte, se esőd, se bünvádi kereset, se büntetés alatt nincs, se beestelenítő büntetés miatt elítélve nem volt. Tisztviselő csak magyar állampolgár lehet.

112. §. Az előbbeni §-ban meghatározottakon felül egyes állomásokhoz még a következő különös minősítvény kívántatik meg: jelesen: a) a köz- és váltó-ügyvédi oklevél az ügyész. b) a magyar államban érvényes orvosi, illetőleg állatorvosi oklevél, és két évi gyakorlat az orvosi illetőleg állatorvosi, c) a szakma önálló üzésére való jogosultság és két évi gyakorlat a mérnöki, — és d) az állam-számvitelre megszabott gyakorlati vizsga sikeres letétele a számvevőségi állomásokra, e) az állami pénztári tisztviselőkre megszabott vizsga letétele a pénztárt kezelő állomásokra.

113. §. A tisztviselők az e czélra kiküldött választmány által kijelöltek közül választatnak. A kijelölő választmány az elnökkel együtt hét tagból áll. Elnök a főpolgármester. A többi tagok közül hármat a fővárosi bizottság választ, hármat a főpolgármester nevez ki. Aképviseleshez egyszerű többség kívántatik. Szavazatok egyenlősége esetén az elnök dönt. Minden állomásra legalább három egyén jelölendő ki; szabálytól eltérésnek csak akkor van helye, ha a betöltendő állomásra három egyén nem jelentkezett.

114. §. Tisztujtás esetén minden tisztviselő köteles a hivatalos teendőket mindaddig teljesíteni, míg az újonnan megválasztott hivatalát el nem foglalja.

VII. Fejezet. A bizottsági tagok és tisztviselők felelősségéről.

115. §. A tisztviselő mindazon kárért, melyet hivatalos eljárásában akár cselekvése, akár mulasztása által szándékosan, vagy vétkes gondatlanságból, az államnak, a törvényhatóságnak, községeknek vagy egyeseknek jogtalanul és illetéktelenül okozott. — ha a kár szabályszerű jogorvoslattal elhárítható nem volt, teljes kártérítéssel tartozik.

A kárkeresetek a törvénykezési rendtartás szerint illetékes bíróság hatásköréhez tartoznak. Konok pörlekedők a törvényhatóság valamelyik jótékony intézete javára 500 frtig emelhető pénzbírságra büntettetnek s a perköltségben elmarasztalandók.

116. §. Ha a tisztviselő illetékes meghagyásból s a meghagyás szerint járt el, a kártalanítási keresetek mindig azok ellen intézendők a kik a törvénytelen cselekvést elrendelték. A bizottság azon tagjai, kik a törvénytelen határozathoz járultak, a károsult irányában egyetemlegesen felelősek, egymás közt azonban a kártérítésre egyenlően kötelezvék.

117. §. Ha a károsult, az elmarasztalt tisztviselő vagyontalansága miatt kielégítést nem nyerhetne, vagy nem lehetne kideríteni, hogy a sérelmes határozatra kik szavaztak: a kárt, viszontérítési jog fennmaradása mellett, a törvényhatóság pénztára téríti meg. A közpénzt kezelő tisztviselők által okozott kárt azonban ezek után első sorban azok tartoznak viselni, a kik a pénzkez

lésre törvény szerint felügyelni tartoznak, ha kötelességüket vagy épen nem, vagy nem szabály szerint teljesítették.

118. §. A hivataloskodásból folyó felelősség mindaddig tart, míg a tisztviselő a törvényhatóság által föl nem mentetett. E felmentés csak a törvényhatóság egyeteme iránt fennállott felelősséget szünteti meg, az okozott kárért a magánjogi s a bűnös cselekvényekért a büntető törvényekben meghatározott felelősség érintetlen marad.

119. §. Ha a tisztviselő, a segéd és kezelő személyzet valamelyik tagja megsérti vagy hanyagul teljesíti a törvény vagy szabályrendelet által megszabott kötelességét, de tette nem foglal magában a büntető törvények által tiltott cselekvényt: tiszti keresetnek van helye.

120. §. A tiszti keresetet vizsgálat előzi meg, melyet a tisztviselőkre nézve a közgyűlés vagy főpolgármester, a segéd és kezelő személyzetre nézve a polgármester rendel el. A vizsgálat elrendelésével egyidejűleg a tisztviselő fel is függesztethetik hivatalától. (69. 74. §§.)

121. §. A vizsgálatot a főváros állandó fegyelmi választmánya teljesíti — melyhez két tagot a közgyűlés választ titkos szavazattal, két tagot pedig a főpolgármester nevez ki a bizottság tagjai közül; elnököt a választmány maga választ, meg nem egyezés esetében pedig a főpolgármester nevez ki.

122. §. A vizsgálat eredménye a közgyűlés elé terjesztendő, mely a tiszti ügyész meghallgatása után a tiszti kereset megindítása vagy abbahagyása fölött a szótöbbséggel határoz. (57.§.) Ha el nem rendelné a közgyűlés a tiszti keresetet, belügyminiszter a főpolgármester indokolt felterjesztésére el rendelheti.

123. §. Tisztviselő olyan cselekvényért, melyet a törvény tett kötelességvé, feleletre nem vonható és ellene tiszti kereset el nem rendelhető.

124. §. A tiszti kereset felett a Pest városi kir. törvényszék ítél. A törvényszék, ha hiányos a vizsgálat, elrendelheti annak kiegészítését. A fegyelmi választmány a törvényszék megnagyását teljesíteni köteles.

125. §. A vétkesnek talált tisztviselő és hivatalnok dorgálásra 500 forintig terjedhető bírságra, s ha kötelességét itnételve és feltűnően elhanyagolta, vagy oly mérvű tudatlanságot tanúsított eljárásában, hogy hivatalban maradása a közigazgatás érdekeit veszélyeztetné: hivatalvesztéssel is büntetethetik.

126. §. Mikor válik bűnössé a tisztviselő és hivatalnok hivatalos kötelességének elhanyagolása vagy az avval való visszaélés által, a büntető törvény határozza meg.

127. §. Büntények folytán a vizsgálat a büntető-eljárás szabályai szerint eszközöltetik. Ha a közgyűlés vagy a főpolgármester által elrendelt vizsgálatból az tűnnék ki, hogy a fennforgó tett nem tiszti kereset útján megtorolható vétéséget, de bűnvádi uton megtorlandó büntényt képez: a vizsgálati iratokat a polgármester a bűnvádi kereset megindítása végett a kir. ügyészhez teszi át.

128. §. Büntető vizsgálat esetében a tisztviselőt és hivatalnokot mindig fel kell hivatalától függeszteni.

129. §. A büntető eljárás folytán hozott ítéletet az eljáró törvényszék a polgármesternek mindig megküldi, a ki azt a legközelebbi közgyűlés elé terjeszti.

130. §. Ezen 115. és 129. §§. érvénye a törvény 110. §.-ában elősorolt személyzetre is kiterjed a tanítókra azonban az 1868. XXXVIII-ik törvény czikk rendelkezése épségben tartatik.

VIII. Fejezet. Vegyes átmeneti intézkedések.

131. §. Az 1868. XXXVIII. törv.-czikk 123. és 127. §-a értelmében fennálló buda-pesti tankerület az ujonnan alakult főváros egész területére kiterjesztetik. A fővárosi iskola-tanács a fővárosi bizottság megalakulása után újból választatik.

132. §. A kisajátításról szóló 1868. LVI. törvényczikk, valamint az 1870 X. és XX. törv.-czikkek határozatai fenntartanak, illetőleg a főváros egész területére kiterjesztetnek.

133. §. A házadóról szóló 1868. XXII. törv.-czikknek Buda-Pestre vonatkozó határozatai a főváros egész területére kiterjesztetnek. Azon kivétellel, hogy Ó-Budán a házadó jelenlegi fokozata az adótörvények általános szabályozás g fenntartatik.

134. §. Ezen törvény kihirdetése után a belügyminiszter által kítüzendő határidő alatt Pest és Buda fővárosok és Ó-Buda mezőváros választottjaiból a szervezési előmunkálatok elkészítésére egy küldöttség alakítandó. E küldöttség 34 tagból áll, kik közül huszat Pest, tizet Buda főváros képviselőtestülete, négyet Ó-Buda községi képviselője választ. E küldöttség tervet dolgoz ki: a) a választókerületek alakításáról; b) a fővárosnak közigazgatási kerületekre osztásáról; c) a tiszti-kar-, a szak-, segédkezelő- és szolgaszemélyzet létszámáról, hatásköréről és a fizetések mennyiségéről; d) a 9. §-ban érintett árvaszék szervezéséről; e) a tanács által választandó tisztviselők választási módjáról. A küldöttség munkálata felett a fenn érintett három város közös közgyűlése határoz. E közgyűlés áll Pest és Buda városok képviselő testületéből és Ó-Buda mezőváros községi képviselőtestületéből. E közgyűlés határozatai a belügyminiszterhez terjesztetnek fel jóváhagyás végett.

135. §. Mihelyt az előbbi §-ban érintett határozatok helyben hagyattak, a belügyminiszter új közös közgyűlést hív egybe, mely megválasztja az igazoló s bíráló választmányokat, az összeíró és a szavazatszedő küldöttségeket és kitiűzi a bizottsági tagok megválasztásának hatánapját.

136. §. Ugy a közös, (134., 135. §§.) mint a már megalakult fővárosi törvényhatóság közgyűlésein addig is, míg a főpolgármester megválasztatik, e czélra kiküldött belügyminiszteri biztos elnököl. Ez idő alatt az e jelen törvény szerint a főpolgármestert illető jogokat a belügyminiszteri biztos gyakorolja.

137. §. Mihelyt a választás valamennyi kerületben végbe ment és a megválasztott bizottsági tagok mindegyik felének háromnegyed része igazolva van, a belügyminiszteri biztos közgyűlést hirdet és azon a fővárosi törvényhatóságot alakultnak jelenti ki. Ezen közgyűlés a jelöltek közül megválasztja a

főpolgármestert és annak megválasztása után, annak elnöke alatt megteszi mindazon intézkedéseket, melyek a jelen törvény végrehajtásához még megkívántatnak.

138. §. Az ó-budai királyi kisebb haszonvételeket, melyek a királyi kincstárt földesuri jogon illetik, a kincstár a főváros tényleges egyesítése napjától megváltás nélkül a főváros tulajdonába bocsátja, mely az italmérési jogot a 19. §. szerint a főváros egész területén azonos szabály szerint kezeli.

139. §. A közlegelő elkülönítése iránt a magyar királyi kincstár és Ó-Buda mezőváros közt-folyamatban levő ügyben, a mennyiben az a törvény hatályba léptéig végleg el nem intéztetett az 1868. LIV. törvényezikk határozatai szerint alakítandó választott bíróság dönt.

140. §. A Margit-sziget mindaddig, míg közmulató helyül szolgál, a föld-, ház- és jüvedelem-adó után járó városi pótdó fizetésétől, a közrendészeti járulékok kivételével, felmentve marad. Ha azonban a sziget, vagy annak bármely része elidegenítettnek és megszűnnék közmulatóhelyül szolgálni, ezen részek után a községi pótlék azon arányban fizetendő, mint az más haszonmészetti fővárosi ingatlanoknál történik. A Margit-szigeten mint elkülönített magánbirtokon eddig gyakorolt királyi kisebb haszonvételek a fővárossal egyesítés után s érintetlenül maradnak.

141. §. Ezen törvény végrehajtásával a belügyminiszter bizatik meg.

A KÉPVISELŐHAZ ÜLÉSEIBŐL *)

A tanácskozás első napja 1872. nov. 26-án.

Az első nyolcz §. vita nélkül elfogadtatik.

Kármán I. a 9. §. három első pontját következőleg akarja módosítani: „Az árva- és gyámhatóságot a főváros a tanácstól függetlenül, tehát önállóan működő árvaszék által gyakorolja, mely kinevezi és ellenőrzi az árvagyámokat, megvizsgálja a gyámi számadásokat, felügyel az árvák vagyonára és nevelésére, és intézkedik az árvák mindazon ügyeiben, melyek a rendes bírő illetőségéhez nem tartoznak. Az árva és gyámügyek a belügyminiszterhez fellebbezhetők. Az árvaszék felállítását és annak hatáskörét a törvényhatóság szabály-rendeletben határozza meg.“

Steiger Gy. Nálunk a tanács a pénztár főkezelője, őre, s ebből kifolyólag a felelősség a pénztár kezeléseért a tanácsot illeti. Az árva-vagyon pedig a városi pénztárban kezeletik: lehetetlen tehát az ezen kezelésért felelős testülettől az árvák ügyeire való befolyást elvonni. (Helyeslés.) Egyébiránt nem óhajtanám ezen oly rendkívül fontosnak bizonyult ügyet ily rögtönözve megoldatni, hanem épen azért, mert a status quo fentartatik a jelen törvény szerkezete által, a bizottsági szerkezetet ezuttal elfogadtatni óhajtanám, a törvényhatóságra bízván, hogy e részben szabályt alkosson, esetleg, ha szüksége mutatkoznék, törvény alkotását kérelmezze a törvényhozásnál. (Helyeslés.)

A 9. §. a közp. b. szerkezetében fogadtatik el, ugyszintén a 10., 11., 12., 13. és 14. §

Steiger Gy. A 15. §. b. pontjára nézve némi aggodalmam van. Beállhat a szükség, hogy a királyi udvari épületekben építészeti vagy rendőri ügyek intézendők el. Így pl. midőn az ily épületeken változtatások eszközöltetnek, tűzredőri vagy közrendészeti vagy egyéb közbiztonsági tekintetektől a hatóság felülvizsgálatát nem nélkülözhetik. (Helyeslés). Az is megtörténhetik, a mint megtörtént, hogy az ily épületekben,

*) Mindazt, a mi nem épen fontos, vagy nem tartozik szorosan a tárgyhoz, kihagytuk; a beszédek terjedelmére egyedül a mondottaknak értéke véteget irányadónak.

nem értve közvetlenül a királyi udvarhoz tartozó épületeket, de a melléképületeket, rendőri teendőket kell eszközölni, oda menekült vagy ott tartózkodó személyeket kell kihallgatni stb. Ennélfogva a 15. § b. pontja után a következő szöveg volna teendő: „Ha ily épületekben építkezési, rendőrségi vagy közbiztonsági tekintetokból hivatalos eljárás szüksége állana be, akkor az eljárás a királyi udvar és a hozzá tartozók irányában követendő szabályokra való tekintettel és eljárás szerint eszközölni.” A c) pont szerkezete sem elégíti ki. A katonaságnak is rendőri tekintetben ugyanazon szabályokhoz kell alkalmazkodni, melyek a város minden polgárára kötelezők. (Helyeslés.). Ennélfogva a c) pontra vonatkozó indítványom a következő: „Kizárólagos erődítési épületek és melléképületek, a mennyiben már léteznek, vagy a törvényhozás által engedélyeztetnek; minden egyéb, bár katonai célokra szánt épület és építkezési, a főváros köz- és építkezési rendőrségi hatósága és szabályai alá tartozik.”

Tóth V. belügym. A §. b) pontjára nézve eloszlathatom a képviselő ur aggodalmát azzal, hogy az udvari rendőrség mindazokra nézve, a miket megemlített, kiterjeszti figyelmét. Egyébkint ez ügyben a községi törvény már intézkedett és annak rendelkezése véteztet be ide.

Szapáry Gy. gr. előadó: Nem szeretnék törvényben hivatkozni olyanra, a mi a törvényhozó testület előtt nem ismeretes; ilyenek pedig a szabályok, a melyekre a képviselő ur hivatkozott.

Elnök. Szavazás alá bocsátja a közp. b. a) és b) pontját, a melyek elfogadtnak.

Pulszky Ag. Nem fogadhatom el a c) pontra nézve tett módosítványt. A központi b. szerkezete azt mondja: „Kivétetik a tényleg használt minden épület vagy helyiség a használat tartama alatt.” A mikor valamely épület átalakítatik, akkor nincs tényleg használva, s így már a városi rendőrséghez tartozik; a tényleg használt épület felett pedig a használat tartama alatt a rendőrséget a katonai hatóságnak kell kezelni.

Mátyus A. A gyakorlat azt mutatja, hogy a katonai hatóság nem fogadja el Pulszky ama magyarázatát, hogy az átalakításban levő épület „nincs használat alatt” s hogy e szerint a fővárosi rendőrség alá tartoznék. Vagy találjon a törvényhozás oly garantiát, a mely szerint ha nem a törvényhatóságok szabályainak vannak alávetve a katonai hatóságok, legyenek oly szabályok a katonai hatóságok által megállapítva, a melyek megfeleljenek a főváros építkezési viszonyai közt megtartandó szabályoknak; vagy fogadja el Steiger módosítványát.

Hoffmann P. Minthogy a 15. §. c) pontja alatt csak új építkezések és átalakítások értetnek, fogadja el a ház a következő határozott szöveget: „Új építkezések és épületek átalakítása körül a fővárosi törvényhatóság építkezési szabályai és intézkedései megtartandók”.

Podmaniczky Fr. b. Csodálkozom Putszkyn, a ki a középkorra emlékeztető asylyumokat kíván teremteni. Ajánlom Steiger módosítványát.

Szapáry Gy. gr. előadó: Azon nézetből indulván ki, hogy a köz-törvényhatósági és községi törvénytől csak ott történjék eltérés, hol ezt a főváros specialis viszonyai követelik, a főforgó esetet pedig csakugyan olyannak ismervén el: elfogadom Hoffmann módosítványát.

Horánszky N. A főváros hatásköre kiterjed egyebek közt a közegészség-ügyre is, az erre nézve teendő intézkedéseket pedig Hoffmann módosítványa kizárja. Pártolom Steiger módosítványát.

A háza 15. §. c, pontjára nézve Steiger Gy. módosítványát fogadja el. A 16., 17., és 18., §. változatlanul elfogadatik.

Apponyi Alb. gr. a következő határozati javaslatot nyújtja be:

„Tekintettel arra: hogy valamennyi törvényhatóság területén az adóbehajtás állami közegek által történik, és hogy egyedül a főváros köteles azt saját igen tetemes terheltségével eszközölni: utasítások a miniszterium az 1868. XXI. t.-cz. 62. és a többi ide vonatkozó §-ait akkép módosító törvényjavaslat beadására, hogy a főváros ezen kivételes teher alól fölmentessék, vagy annak fejében kellő kárpótlást nyerjen.“

Mátyus . Pest városa maga sem tudja, hogyan jut azon nagy kitéréshez, hogy körülbelül 90 ezer fítra rugó évi kiadás mellett kénytelen egy száz tagból álló adóbehajtási hivatalt azon utasításukhoz képest, melyeket a pénzügyminiszter úrtól nyer, berendezni és a saját költségén behajtott adót az államnak beszolgáltatni. Azt felelik, hogy a kisebb városokban, a vidéken is a városi és megyei közegek segédkezet tartoznak nyújtani az adó behajtása körül. Ez igaz, de mégis nagy a különbség a kettő közt. A vidéken van adóhivatal; az számítja ki az adót, az gondoskodik a behajtás és végrehajtásról, és a közigazgatási közegeknek csakis segédkezeset veheti igénybe; holott Pest városában a dolog egészen máskép áll. Itt van egy óriási adószámveteli hivatal: a kivetés körül kizárólag a város közegei járnak el, a behajtásnál pedig szinten egy 30–40 egyénből álló, a város költségén tarott, hivatal teljesíti a teendőket. Hogy hol van itt az egyenlőség és az igazság, azt valóban nem tudom felfogni. De hogy a két eljárás nem egyenlő, azt megmutatja maga a törvény is, mert az 1868-ik évi törvény szükségesnek látta külön §§-ban mondani meg, hogy a főváros tartozik behajtani az adót, holott ugyanazon törvényben az egész országra vonatkozólag más rendelkezés van. Kérem a határozati javaslat elfogadását.

Tóth V. belügym. Azt óhajtom, hogy minél előbb mindentitt magok a törvényhatóságok vegyék át az adóügy kezelését, (Átalános helyeslés) s az államgépezet ez által is egyszerűsítettessék. Mikor van törvény, a mely kitűzi, hogy Pesten az adóbehajtást maga a muni-

cipium kezelje, nem tartom czélszerűnek, hogy épen a fővárosnál kezd jük meg az elv lerombolását. En azért nem fogadhatom el a javaslatot.

Paczolay J. Min addig, míg az adóreformok itánti törvények meg nem hozatnak, Pestre nézve kivételt nem kívánok tenni, hanem viselje, ugy mint az ország többi községe viseli, saját adója behajtásának terhét. Ennélfogva én a javaslatot el nem fogadom. (Helyeslés).

Steiger Gy. Pest városa csak azt kéri, hogy azon költségek aránylagos része téríttessék meg neki, amely reá nem esnék akkor, ha az ország kénytelen lenne, ugy mint más vidékeken, Pesten is állami közlegeket tartani. Ezt méltányosnak tartom, és azért a határozati javaslat mellett szavazok.

Tavaszi E. Nem kívánok Pest részére kedvezményt, csak azt akarom, hogy Pest is ugy legyen megróva, mint bármely más község. Ha az adó behajtásának ügye a többi községben is ugy rendeztetik, mint Pesten, akkor az ország az e czélra eddig tartott hivatalnokok fizetését megfogja takarítani és ebben Pest is részesül. Ezt czélozza a javaslat és ezért pártolom.

Eder J. és **Horánszky N.** a javaslat mellett szólnak, a melyet a ház szavazás utján elejt.

A 20. és 21. §. mint egymással összefüggésben levő, együttesen vétetik tárgyalás alá.

Molnár Gy. a II. osztály nevében a következő szerkezetet ajánlja: „A fővárosi törvényhatóság területén a rendőrséget egységes szervezettel „fővárosi rendőrség” neve alatt, az erről külön alkotandó és egyidejűleg életbeléptetendő törvény szerint, az állam saját közgei által kezeli. A törvényhatóságnak helyrendőri ügyekben való szabályalkotási joga érintetlen marad.”

Irányi D. Ha a most felolvasott §§. elfogadtatnak, njabb esorba ejtetik Buda-Pest önkormányzatán. Elismerem én is, hogy a fővárosi rendőrség elégtelen és tarthatatlan; reformra van szüksége in capite et in membris; kell hogy ujja átalakíttassék; hogy vezetése egy nem csak erőyes, de a közbizalmat is bírő férfúra ruháztassék; hogy a személyzet tetemesen szaporíttassék; hogy a tisztaság, valamint a közbátorság fentartására a közrendőrségnek nagyobb összegek bocsáttassanak rendelkezésre. De ebből teljességgel nem következik, hogy azt az egyesítendő főváros kezéből ki kelljen venni. Ha ez következne, akkor maga a törvényhatósági rendezés is azzal járna, hogy a közigazgatás egyéb ágait is el kelljen venni a fővárostól, mert ezeknek is reformra van szükségök.

Azt hiszi-e a miniszter, hogy a rendőrség csupán az által, hogy megszűnik városi közeg lenni és a miniszterium hatáskörébe megy át, már jó és a czélnek tökéletesen megfelelő lesz? Megvagyok győződve, hogy ha a rendőrség ujja szervezttetvén, a miniszter felügyelete alá kerül, a mostaninál jobb leend; de ha ezen ujjaszervezést maga a főváros eszközli, akkor is sokkal inkább megfog felelni céljának, mint megfelel most, és megfelelné akkor, ha a kor-

mány közvetlen rendelkezése alatt állana. Ha Buda-Pest azon igényeknek, amelyeket a nemzet a főváros rendőrségéhez köt, jelen pénzügyi helyzetében nem felelhet meg, ebből csak az következik, hogy a fővárost a közös kincstárból segélyezzük. Amaz ellenvetésre, hogy az a főkapitány, ki 6 évről 6 évre újra választatik, nem bir elegendő önállósággal bizonyos befolyásos választók ellen, az a megjegyzésem, hogy a kormány által kinevezett főkapitány pedig előreláthatólag kimélttel lesz egyes nagy befolyásu jobboldali urak iránt. Ezeknél fogva a következő módosítványt nyújtom be: „A fővárosi törvényhatóság területén a rendőrséget egységes szervezettel a főkapitány s az annak alárendelt személyzet kezeli; amennyiben a rendőrség költségeit a főváros pénztára meg nem bírná, azok az állam-pénztárból fognak pótoltni.“ (Helyeslés a szélső balon.)

Steiger Gy. Egyetértek Irányival, hogy a jelenlegi fővárosi rendőrség feladatának megfelelni nem képes. A hibát azonban a szervezetben, a rendszerben, nem pedig csupán a személyekben látom. Rendőrséget kezelni akarni egy nagy testület, képviselő testület által, lehetetlen. Ezen elvet én nemcsak a fővárosra, hanem az egész országra alkalmazom. (Élénk helyeslés jobbfelől). Addig helyes közbiztonsági és rendezett rendőrségi szervezet nem lesz, míg a rendőrség az egész országban nem fog államilag kezeltetni. Ezuttal csak a fővárosra szorítkozván, azon meggyőződésemet fejezem ki, hogy erre nézve a czélunk csak egy állami rendőrség szervezése felel meg. Pest városának nemcsak helyrendőrségi ügyei, hanem az állam biztonságát, s egyéb érdekeit illető oly ügyei vannak, a melyek multhatatlanul igénylik, hogy a rendőrség összpontosítsák az államnak, mint azon hatalomnak kezében, a melynek az összes állami érdekekre kell felügyelni, és a mely ezen állami érdekek biztosításáért a képviselőháznak felelős. (Helyeslés a jobboldalon.) Megengedem, hogy ez sérti az önkormányzatot; de én az önkormányzat érdekénél egy fontosabb érdeket ismerek és ez az állam érdeke. Az önkormányzat érdeke csak addig helyes, amíg attól eltérést magasabb, fontosabb érdekek nem igényelnek. (Helyeslés jobbfelől.) Irányival szemben megjegyzem, hogy míg most a fővárosi rendőrség 400 képviselőnek felelős, ezek pedig nem tudom kinek felelősek, addig, ha az állam veszi át a rendőrséget és ezen állami rendőrség követ el visszaélést, ha sérti a polgárok jogait: ott a miniszter, a ki a visszaélésekért felelős az országgyűlésnek. (Helyeslés jobbfelől.) Pest városának abbéli joga, hogy a helyi rendőrségi ügyre vonatkozólag szabályokat alkothasson, a központi bizottság szerkezete szerint érintetlen marad. A helyrendőrségi ügyeket a város által alkotott szabályok szerint az ország rendőri közegei fogják gyakorolni. Azt soha se tudnám pártolni, hogy a helyi rendőrséget más, és az állami rendőrséget ismét más közegek gyakorolják: mert ebből örökös vita és luzavona támadna.

A 2. osztály véleményét nem fogadhatom el. A rendőrségi törvény megalkotása nem csupán e háztól függ, hanem a törvényhozás mindkét factorától, és a király szentesítésétől. Tehát az idő bizonytalan és nem tőlünk függő s én nem kívánám a városok egyesítését bizonytalan időre elodáznai.

Várady G. Mind a közp. b. szerkezetén, mind a külön véleményen azon elv vonul keresztül, hogy a fővárosban a rendőrséget az államkormány kezelje, minélfogva se az egyiket, se a másikat nem fogadhatom el. Ezenfölül a közp. b. szerkezete ellen az a kifogásom, hogy a szerint az államkormány által kezelendő rendőrség költségeihez bizonyos arányban a főváros is köteles járulni, a mi visszas állapot, és hogy a rendőrség végleges szervezéseig a fővárosi rendőrség közegeit, mint valami áruczikket, vagy irattári darabot, közvetlenül a belügyminiszter feltigyelete alá rendeli. Helytelen a közp. b. szövege azért is, mivel a rendőrségi törvény megalkotása előtt kívánja a rendőrséget a belügyminiszter hatósága alá helyezni. Ha a belügyminiszter kész az erre vonatkozó törvényjavaslattal, semmi akadály sem forog föl, hogy az a fővárosi törvényjavaslat után tárgyalassék. Azonban a legnagyobb elvi ellenvetésem a központi bizottság javaslata és így a kisebbségi különvélemény ellen is az, hogy a fővárosi rendőrséget az államkormány kezelje. Eztaz elvet nem fogadhatom el, mert megtanított a történelem, hogy a hol hasonló intézkedés történt, ez rendesen első lépés volt egy rendőrállam rendszerezésére. (Balfelől: Igaz!) A hol az állam vette kezébe a rendőrséget, gyakran politikai és más céljai keresztülvitelére használta föl és elvonta figyelmét valódi rendeltetésétől, a mire nézve elég Párisra utalnom. Azért, mert a fővárosi rendőrség jelenleg rossz, nem szabad elítélnünk azon rendőrséget, amely szerveztetni fog. Hiszen a főváros keblében egészen új alapon, új elemekkel történik az administratio reorganisatioja. Várjuk meg tehát, hogy mi lesz belőle? Különben én úgy vagyok meggyőződve, hogy a belügyminiszter sem fog e téren csudákat művelni. Hiszen ő is, kisebb nagyobb különbséggel, onnan nyerné a közegeket, ahonnan a főváros veszi, és tudjuk, hogy nagy választéka a belügyminiszternek sem lesz. Ugyanazért indítványozom, hogy a 20. és 21. §§. kihagyatván, helyükbe ez teendő: „a fővárosok rendőrségének egységes szervezése és egységes működése iránt a törvényhatóság első bizottsági ülésében szabályrendeletek alkotása iránt intézkedik.“ Majd ezen szabályrendeletek megalkotása után fog kiténni, mennyiben elégséges a fővárosi rendőrség vezetésére a főváros budgetje, vagy nem. Azért nem szólottam tehát indítványomban a költségekről, mivel ezen intézkedéseknek nem akartam elébe vágni

Tóth V. belügyminiszter: Abból, hogy valamely fővárosban az állam kezeli a rendőrséget, nem következik, hogy az az állam „Policeistaat“; ezt bizonyítja Londonnak, Berlinnek

New-Yorknak példája. Londonra és Berlinre nézve megjegyzem, hogy daczára annak, hogy az állam kezeli a rendőrséget, e fővárosok a költségekhez hozzá járulnak. Főlöskéges bővebben fejtegetnem annak szükségét, hogy az állam vegye át a főváros rendőrségét. Indokolja ezt a közhangulat, a mely nemcsak a közhe-lyeken, hanem magán-helyeken is mindenütt, hol e kérdés ventilálódik, (Helyeslés) kifejezést nyer. Igaza van Váradynak: a belügyminiszter esodákat e téren nem fog teremteni. Arra, hogy jó rendőrség legyen, szükséges először hozzá való anyag, szükséges másodsor az, hogy a közönség a rendőrséget ne csak tisztelje, becsülje, hanem mindenen felett támogassa. (Helyeslés.) Hogy a rendőrség a közönség támogatásában részestüljön, elkerülhetlenül szükséges, hogy gyors, részrehajlatlan, szigoru eljárást kövessen. Már pedig társadalmi viszonyainknál, és a gyakran mutatkozó fögalomzavarnál fogva (Igaz! Igaz!), mely a rend fentartását az önkénykedéssel szokta feleserélni, (Felkiáltások: sajnos, de ugy van!) alig fog a rendőrség szigoru eljárást követhetni, ha nem támaszkodik törvényre. Épen azért, mert ezt szükségesnek tartom, kötelességemnek vélem kijelenteni, hogy az u. n. rendőri működésről szóló törvényjavaslat már készen van. Munkálkodunk továbbá a rendőrségi bíraskodást illető javaslaton és van remény, hogy a mikor a fővárosok egyesítése és rendezése végbemegy, a mire 3 - 4 hónap lesz szükséges, az érintett törvényjavaslatok is életbe fognak lépni. Minthogy azonban mégis bekövetkezhetnek oly véletlenségek, a melyeknél fogva e törvényjavaslatok nem alkottathatnak meg a várt időben, nem fogadhatom el a különvéleményt.

Csernátony L. Nem fogadhatom el Steigernek ama elméletét, hogy az önkormányzat csak addig helyes, a míg az államnak magasabb érdeke nem kívánja annak korlátozását. En megfordítom ezt és azt mondom, hogy az államnak jó, valódi érdeke soha sem kívánhatja a jogosult önkormányzatnak megsértését. (Helyeslés a balold.) Attérve magára a kérdésre, az államrendőrséget saját viszonyainkból merített tekinteteknél fogva nem kívánom. Megmondom miért. Amig a rendőrségi teendők az illető kisebb önkormányzat jogkörébe tartoznak és hagyatnak, a különféle szenvedélyek, vágyak, ingerek, egyszóval indulatok azon kis körben mozognak és maradnak; de ha mi mindent centralizálunk, ha a rendőrséget is centralizáljuk és megteszszük állami rendőrséggé, akkor a szenvedélyek minden áramlatát egy pontra vonjuk és akkor épen az a pont, a melynek érdekében jóhiszeműleg mindent el akarunk követni, t. i. az állam érdeke nem lesz megóva. Mert kérdem: vajjon erősítésére szolgál-e bármely pontnak az, ha köröskörül az indulatok egész tömege minden kérdésben ellene zúdul: vajjon nem kellene-e épen ellenkezőleg decentralizálni az indulatok rohamának hatását. Magyarországnak jelenlegi viszonyait, fejlődöttségi viszonyait tekintve, nem kívánatos

az, hogy centralizálva legyen minden, következésképp a rendőrség is. A belügyminiszter észrevételeire van néhány megjegyzésem. A közhangulat kívánja igen is azt, hogy Pest városának legyen egy életrevaló rendőrsége, mert a mostani igen rossz: de ebből csak az következik, hogy reformáljuk a rendőrséget, mind szerkezetében, mind egyéneiben. Azzal nem fog javulni, ha a kormány veszi át. A mi pedig a rendőrség támogatását illeti a közönség által, erre csak akkor számíthatni, ha az egész polgárság lelkébe átmegy azon tudat, hogy a rendőrségnek mincsen más feladata, mint az, hogy a polgárságnak vagyoni- és személy-bátorsága felett őrködjék, s ne elegendjék sola semmi körülmények közt semmiféle politikai mozgalomba. (Helyeslés balfélől.) Pártolom Váradyt.

Pulszky Á. Nálunk sok tekintetben hiányzanak azon tulajdonok, a melyek az önkormányzat vitelére és a szabadság bővebb kiterjesztésére szükségesek, és épen ezen ok szól inkább a mellett, hogy itt centralisatió kell. Itt azonban már eltérek Steigertől és azt hiszem, hogy épen a központi bizottság szövegezése szerint az önkormányzat és az állami érdekek között e tekintetben semmi ellentétnek nincs helye. Itt nem lehet szó az önkormányzat megszorításáról, mert csupán a végrehajtás vétetik el a várostól, míg a szabályalkotás joga a helyirendőrséget illetőleg teljesen a fővárosi hatóságnak tartatik fen. Felfogásom szerint azon kérdés, vajjon az állami rendőrség általában behozassék-e, nem egészen identicus azon kérdéssel, vajjon a fővárosban létesíttessék-e államrendőrség. A főváros viszonyai mindenesetre kivételesek. Ha vannak állami érdekek, a melyeket a rendőrségnek a megyékben is meg kell ővni, erre nézve a törvény intézkedett is bizonyos pontig, midőn a rendőrség kinevezési jogát a megyékben a főispánok kezébe adta. A fővárosban sokkal nagyobb az állam érdeke, mint a megyékben, emélfogva nagyobbak kell lenni azon hatalomnak is, a melyet a kivitelre nézve az állam bír.

Madarász I. Irányi módosítványa mellett szól.

A ház, a 21. és 22-§ t a központi bizottság szerkezetében fogadja el.

Havas S. a belügym. képviselője: Engedelmet kérek arra, hogy a 21. és 22. §§-ra visszatérjek. Elfogadtatván az, hogy a fővárosi rendőrség állami vá változtassék át, a kormány ezt nem teheti a nélkül, hogy egyuttal a fővárosban rendőri ezélokra jelenleg használt épületek és mindennemű felszerelvények a belügyminiszter, illetőleg az államnak birtokába át ne menjenek. (Zaj. Ellenmondás.) Azt módítványozom tehát, hogy a 21. §. utolsóelőtti kikezdése után a következő szavak tétessenek: „A fővárosban rendőrségi ezélokra szolgáló épületek és mindennemű felszerelvények a belügyminiszterium rendelkezése alá boesáttatnak.”

Tavaszi E. A 21. §-t a ház már elfogadta, abban a városnak

minden kötelezettsége ki van mondva, egyebet követelni nem lehet. (Helyeslés.)

Hoffmann P. 1872. év végeig az elfogadott §§. értelménél fogva a rendőrség a ma elfoglalt helyiségek birtokában fog maradni, hanem az a kérdés: képes-e a kormány az 1873. év elejére épületeket előteremteni? E kérdés most pendített meg, erre vonatkozólag a ház nem határozhat; én tehát e javaslatot most nem fogadhatom el. De amennyiben a kormánynak erre nézve előterjesztései lennének, tegye meg azokat későbbben. Most, miután a 20. és 21. §§. már elfogadtattak, nem tartom idején a szövegbe toldalékot tenni. (Helyeslés.)

Tóth V. belügym. Minthogy Havas toldaléka nem találkozott a ház tetszésével, az magára a dologra nézve nem nagy baj mert én bízom a főváros hazafiságában és figy szeretetében, hogy nem fogja engedni, hogy a rendőrségnek az állam által leendő átvétele lehetetlenné tétessék az által, hogy azon helyiségeket, melyekben a rendőrség elhelyezve van, természetesen kártérítés mellett, át ne engedje. A kormány és a város ezt kölcsönös egyetértéssel megfogják állapítani.

A tanácskozás második napja nov. 27.

Balogh J. a 22. §-ra nézve azt a módosítást ajánlja, hogy e szók közé: „bizottság” és „képviselő” igtattassék be: „az 56. és 66. §§. szerinti tisztviselőkkel együtt.” Az utolsó sorban pedig: „a bizottság” szó hagyassék ki. Világosan kifejezgetnek e szerint, kik vannak hivatva a törvényhatósági jogok gyakorlására.

Pólya J. Nem fogadhatom el a módosítványt. A fővárosi törvényhatóságok egyetemét a fővárosi bizottság képviseli. A tisztviselő urak, a kik meg vannak nevezve, bírnak szavazati joggal a törvény értelmében, de a törvényhatóságot nem képviselik.

A 22. és 23. §. a központi bizottság szerkezetében fogadtatik el. Olvassatik a 24. §.

Irányi D. A 24. §-ban a választó jog feltételeül az irni és olvasni tudás is kitűzetik.

Minthogy a tankötelezettség csak négy évvel ezelőtt mondott ki, s minthogy maiglan sem hajtattott egészen végre, ezen intézkedéssel azon 60, 70, 80 éves választó polgárokat, kik választójogukat eddig bocsúletesen gyakorolták, egyszerre minden figyelmeztetés nélkül, minden zárhatáridő kitűzése nélkül fosztanak meg választói képességüktől. Tökéletesen helyes azoktól, a kik jövőben vezettnének be a választók lajstromába, e qualificatiót követelni, de méltánytalan az öregeket megfosztani eddig gyakorolt joguktól. Ennek nyomán a következő módosítványt adom be:

„Választó azon honpolgár, ki az 1848-ki törvényezikk értel-

mében országgyűlési képviselői választó joggal bir, a fővárosban két év óta állandóan lakik. Jelen törvény életbe léptetését követő második általános választásnál azonban csak azon választók fog-
nak szavazhatni, kik írni, olvasni tudnak, kivéve ha azon joggal e
törvény kihirdetése előtt már éltek^a, a többi marad.

Hoffmann P. Azon reményben, hogy a kormány a honpolgár-
ság megállapítására vonatkozólag rövid idő múlva törvényjavaslatot
fog előterjeszteni, elfogadom a 24. §-t.

Madarász I. a 24. §. első bekezdése helyett következő szerkezetet
ajánl : Választó minden 20 éves honpolgár, ki két év óta a fővá-
rosban lakik és saját vagyonától vagy jövedelmétől föld, ház, jöve-
delmi, vagy személyes kereseti adót fizet: ki azonban személyes
kereseti adón kívül egyéb adót nem fizet, csak azon esetben, ha
gazdai hatalom alatt nem áll.^a

Szapáry Gy. gr. előadó : Az írni és olvasni tudást illetőleg
azért vélt a bizottság a törvényhatóságokra nézve tett intézkedé-
sektől eltérhetni, mivel e tekintetben lényeges különbség van ha-
zánk többi városai és a főváros közt. Hazánk népességének azon
része, a mely írni és olvasni tud, átlagban mintegy 36⁰/₀-ra megy.
Vannak törvényhatóságok, hol azok a népességnek csak 16—17⁰/₀-át
képezik, míg ellenben Budán 78⁰/₀, Pesten 79⁰/₀ az írni olvasni-
tudók száma.

Gaál M. a következő módosítványt nyújtja be : „Választó azon
honpolgár, ki a fővárosban két év óta állandóan lakik és az 1848-ik
évi V-ik tcz. alapján országgyűlési választásra képesítettik.“

Lázár A. a következő határozati javaslatot adja be :

„A képviselőház a belügyminisztert utasítja, hogy a honosi-
tasi törvényjavaslatot mielőbb terjessze elő.“

Tisza K. Mint külön határozati javaslathoz szívesen hozzájá-
rulok ahhoz, hogy a belügyminiszter utasíttassék a honfűsítési tör-
vénynek minél előbb benyújtására. Irányi indítványát elfogadom a
választói jogosultságra nézve, a választhatóságot illetőleg pedig ki-
vánom, hogy köttessék azon feltételhez, a melyhez más törvényható-
sági joggal bíró városokban köttetett, t. i. ahhoz, hogy választható
az, a ki választó, ha azontúlul írni és olvasni tud.

A ház a 24. §-t a központi bizottság szerkezetében fogadja
el, ugyszintén elfogadja Lázár A. határozati javaslatát.

Madarász I. a 25. §-hoz még egy d) pontot kíván csatolni,
mely így szól : „állami és megyei tisztviselők, kik a fizetésük után
járó jövedelmen kívül más adót a fővárosban nem fizetnek.“

Balogh J. Nézetem szerint a honvédség e §. a) pontja által
degradáltak, és nem ismertetik el karonának. Ennélfogva azt a
módosítványt teszem, hogy az a) pont első sorában e szók közé
„tengerészet“ és „állományában“ szurassék közbe ez : „a hon-
védség.“

A 25. §. a közp. biz. szerkezetében fogadtatik el.

Molnár Gy. A 2. osztály nevében a 26. §-hoz a következő módosítványt nyujtom be:

„A bizottsági rendes és megfelelő számú póttagokat a választóképesek kerületenkint választják.

A választókerületek a fővárosi bizottság által akként alakítandók, hogy egy kerületre lehetőleg páros számban 20 bizottsági tagnál kevesebb és 30-nál több ne essék.“

E módosítás szerint a főváros a virilesek intézményének bármely módjától is megmentetnék. Nem csodálom, hogy a mult országgyűlés többsége behozta a virilis intézményt a megyékbe. Hisz tagjainak nagy része a régi nemesség fiaiból gyűlt össze, a kik nem akarták a nemességnek az állandó megyei bizottmányok megalakítására nézve az 1848. XVI. tez. által megállapított tulbefolyását háttérbe szoríttatni; de nem értem, miért vitte át ez arisztokrata párt a virilisek intézményét a szabad kerületekbe és szabad királyi városokba is, hol semmi multja, semmi félteni valója nem volt. Nem értem, miért kellett a virilisek intézményének bevitele által egy új nemét az arisztokrátiának, és pedig éppen azt, amely valamennyi közt a legönzöb, kapzsibb és legdölyfösebb, a pénz-arisztokrátiát megteremteni ott, hol a polgárok között készen volt azon jogi egyenlőség, amelyet az arisztokratikus testületek folytonos decomponálásával vön Európánkban is megtestesíteni törekszik az emberiség szelleme. Reményilem, hogy a mostani képviselőház oly szellemben oldja meg e nagy kérdést. — a minőben annak megoldását a legközelebb érdeklettek, t. i. magok a főváros lakosai, kívánják, az állami közigazgatás és kormányzat érdekei nem gátolják, sőt kívánatossá tesszik: a főváros anyagi és szellemi érdekei pedig, és a jelen s jövőre ható magasabb politikának exigentiái megkövetelik.

A fővárosok polgárai e napokban Wahrmann által kérvényt adattak be a házhoz, a melyben éppen azok, a kik a legnagyobb adót fizetők sorából a legtöbb valószínűséggel jutnának be a fővárosi bizottságba, kijelentik azon kívánságukat, hogy Pestre nézve a tiszta és valódi képviselői rendszer meg ne esonkíttassék. Mondám, hogy a fővárosi bizottságnak a tiszta képviselői rendszer alapján leendő megalkotását nem gátolják az államnak sem közigazgatási, sem kormányzati érdekei.

Az állami közigazgatás érdekében tökéletesen közömbös, bármiként alakított bizottság válaszsza is a végrehajtásra megbízott tisztviselőket, mihelyt azoknak minden iránybani felelőssége törvény által biztosíttatik, s a felelősségnek gyakorlati keresztülvitelére nézve a kellő törvényes eljárási út és mód megadatik. Ellenvetésül fölhozhatná valaki, hogy a képviselőtestületek mikénti megalakítása nem lehet közömbös a kormányzat, az állampolitika érdekében. Erre ez a válaszom: bármely kormány politikai működ-

désének terrenuma a törvényhozás termeiben foglaltatik, a törvényhatóságok határaiban a kormány feladata már nem politizálni és pártlivék toborzásán mesterkedni, de adminisztrálni, és pedig úgy, hogy az ország törvényei pártkülönbség nélkül mindenki javára és ellenére részrehajlatlanul, gyorsan, pontosan és jól végrehajtsanak. (Hosszas élénk helyeslés).

A magasabb állami kormányzat szempontjából is egészen közömbös, tehát mineműi módon szerveztessék a fővárosi bizottság. De nem közömbös az, sőt nagyon is vitalis érdekű a törvényhatóság beléletének, öntúgyei kormányzatának szempontjából. E téren arra van szükség, hogy minden fővárosi érdek és pedig a legkittünőbb személyesítőben megtalálhassa képviselőtét. En azt hiszem, hogy e cél a választhatók számának nem megszorítása, de minél inkább kitágítása által közelíthető meg. Nem állítom, hogy a legfőbb adófizető 1200 egyén közül ne lehetne sok kittünőséget választani; de azt merem állítani, hogy a virilisek legnagyobb urai közül többen előkelő megvetéssel néznek majd alá a helyhatósági életnek előtűk béka—egér harcaira, a pénz emberei pedig majdnem kivétel nélkül esupán addig, s esupán azon téren vesznek majd részt a hatósági ügyek tárgyalásaiban, a hol és a meddig azokat saját közvetlen érdekeikkel kapcsolatba hozhatják. Azt se állítom, hogy a legnagyobb adót fizetők közül választandók valamennyiének ugyanazon személyes érdekei lennének. De a kiváltságolt nagy vagyonu osztály igen könnyen talál érintkezési pontokat és gyorsan tud közös előnyökre oly coalitiót alkotni, melynek ellenében nincs concurrentia. — Mi oka lehet a törvényhozásnak arra, hogy megszüntesse a képviselőtnek ama rendszerét, a melyet a fővárosoknak az 1848. törvényhozás megadott és melynek alapja a tiszta választás? Hisz e rendszer öt év alatt is annyira emelte a fővárost, hogy mai és az 1867. előtti állapota közt szembeszökő a nagy különbség. Mindezekon felül a virilisek intézményének fővárosunkban mellőzését a magasabb politikának exigentiái is követelik. Ha valahol, nagy városokban annyi minden rendű és rangu, műveltségű vagyonu és foglalkozásu embereknek mondhatni vásárterén legkevésbé tanácsos fölemelni a reactionnak gyászos zászlóját.

Szapáry Gy. gr. előadó : Molnárral szemben mondhatnám azt, hogy nem kaszt, nem privilegium alkotásáról van itt szó, hanem olyan qualificatio megállapításáról, melyet idővel elérhet a hon minden polgára. (Mozgás balfelől.) Nemesak a vagyonosodás, hanem az értelmiség bizonyos fokának megszerzése által is. Ha pedig Molnár arra fektet sulyt, hogy a törvényhatóságok ne annyira politikai jogokat gyakoroljanak, hanem inkább az administratio ellenőrzésével foglalkozzanak, akkor mindenesetre inkább vannak az administratio ellenőrzésében érdekelve azok, kik a törvényhatóság költségeihez nagyobb mérvben járulnak, mint azok, kik ahhoz csekélyebb

járlékot szolgáltatnak. De a vitát ezen térre átvinni nem akarom. Csak ki akarom fejteni az indokokat, a melyeknél fogva ezen intézmény a fővárosokra nézve is javaslatba tétetett. Azok az elvek, melyeket a törvényhozás valamely alkotásánál helyeseknek és jóknak ismert el, hasonló törvény alkotásánál romba nem dönthetők, e törvénynek tehát összhangzásban kell lenni a törvényhatósági törvénynyel. A törvényhozás biztosítani akarta a törvényhatósági ügyek elintézésére a befolyást az értelmiségnek és azoknak, kik a költségekhez nagyobb mérvben járulnak, ezen elvnek — bár módosított alakban — alkalmazása a fővárosokra is szükséges.

Radocza J. A magam és Steiger nevében a következő módosítványt nyújtom be: „Bizottsági tagokat és póttagokat a fővárosokban a főtebbiek szerint választójoggal bíró polgárok választanak. Ezen választás választókerületenkint eszközzendő oly módon, hogy a főváros egész területe az illető lakosság számához arányosított, lehetőleg egyenlő választókerületekre osztatik és ezen kerületekre a 400-t tevő bizottság tagjainak és megfelelő póttagoknak száma ugyanazon arány szerint lehetőleg akként osztatik el, hogy minden egyes kerületre 20-nál kevesebb és 40-nél több képviselő és megfelelő póttag ne essék. Minden egyes ily választókerület csak annyi képviselőt és póttagot választ, tehát annyi egyénre szavaz, a hány a kerületre kiszabva volt.” (Helyeslés a baloldalon.) Én a virilis szavazatot a fővárosi törvényhatóság kebelébe semmi módon és alakban ezélszerint beilleszthetőnek nem tartom. (Élénk helyeslés bal felől.)

A kormány maga is érezvén, hogy ezen intézmény a maga eredetiségében a fővárosi viszonyokkal sehogy se egyeztethető össze, azt inkább csak elvi szempontból, mintsem a valódi szükség érzetéből akarja a fővárosba átültetni. De nem ezélszerint mindig csak elvi szempontból kiindulva ugyanazon elvet alkalmazni ott is, a hol a helyi viszonyok és körülmények egészen más elvi tekintetek figyelembevételét parancsolják.

Podmaniczky Fr. báró. A 27. §-t a jelen fogalmazásban el nem fogadhatom s módosításommal a szabad választást akarom a virilis intézmény helyében elfogadtatni. (Helyeslés.) Általánosságban a Pest városi bizottsági tagok megválasztására nézve — mint mondtam — pártolom a szabad választást: minthogy azonban a bizottságban oly határozatok hozataláról is lesz szó, melyek pénz- és egyáltalában szakügyeket illetnek, lehetetlen kívánatosnak nem tartani, hogy a 400 képviselőnek egy része minden esetre szakképzett, séggel bíró legyen. Emélfogva a következő módosítványt ajánlom:

„A bizottsági tagok közül 350-et a választó polgárok kerületekként szabadon választanak, 50-et a már így megválasztott bizottsági tagok a szakférniak közül választanak, még pedig 10-et a jogtudósok, 10-et az orvostudorok, 10-et a műszaki szakemberek,

10-et a közoktatás, 10-et az ipar és kereskedelem és a pénzügy kitünőségei közül.”

Schreiber Fr. a következő módosítványt nyújtja be: „A 26. §. kihagyandó és helyébe az eredeti törvényjavaslat 15. §-a veendő fel.” A miniszterialis törvj. 15. §-a így szól:

A bizottsági tagok egyik felét a kellő számú póttagokkal együtt a választók közül a legtöbb egyenes államadót fizetők a magok kebeléből; a másik felét és a megfelelő számú póttagokat pedig a többi választóképesek választják. A legtöbb adót fizetők együtt, a többi választók pedig kerületenként elkülönítve választanak. A választókerületeket a bizottság az 1870. XLII. törvényezikk 26. §. határozatai szeriut, és oly módon alakítja, hogy egy választókerületre 20 nál kevesebb és 30-nál több bizottsági tag ne essék.

Horn E. Kérdem a jobboldaltól, vajjon a vagyonosságot, a conservatív elemet fogja-e képviselni ezen 1200 budapesti virilis tag, kikről e §. szól? Semmi esetre. Midőn 1200 virilistát kell teremteni, akkor nagyon túl kell menni azon határon, a hol a fővárosi viszonyokhoz képest már megszűnik a kitünő vagyonosság, az emberrel ugyszólván vele született conservatismus. Vagy talán az értelmiséget fogja képviselni e virilismus? Semmi esetre. Még önök sem kételkednek abban, hogy az értelmiség, a régi honoratiórok sokkal inkább benn lesznek a bizottság szabadon választandó felében, mint annak virilis felében. Vagy talán az állandóságot fogja képviselni a 200 virilista? Ilyesmit nevetséges volna feltenni, mert ha Buda-Pesten 1200 virilistát kell teremteni, lesz ezek közt sok olyan, ki még tegnapelőtt választó sem volt s ki talán már holnapután megszűnik nemcsak virilista, de választó is lenni.

Fontolják meg, hogy épen azon elemeknek, melyeknek biztosítani akarják a döntő befolyást, készítik elő a legkellemetlenebb helyzetet. Mi fog ugyanis történni, ha például a fővárosi választótestület azt mondja: nem választok az 1200 virilis közül, hanem választom csak azon 200 bizottsági tagot, kiket az egész népesség közül választhatók. (Közbeszólás a szélső balról: ugy is kell tenniök!)

Igaz, az 1200 virilista fog választani. De hogyan érzi majd magát az a 800 vagy 1000 választót képviselő ember a 200—300 ezer fővárosi lakost képviselővel szemben? — Podmaniczky javaslatára az a megjegyzésem, hogy míg a közp. biz. által javasolt virilis intézmény reactio ugyan, de legalább európai reactio, van occidentalis színezete, a Podmaniczky által javaslatba hozott indítvány egészen chinai reactió. (Derültség.) Ha már két reactió közt kell választani, sokkal inkább szeretem, hogy Európában haladjunk visszafele, mert ez legalább nem megy messzire és egy-két év múlva ismét belejutunk az európai civilizatióba, míg ha valamely chinai

combinatiót veszünk fel, ez sokkal veszélyesebb, ebből nem lehet oly hamar kibontakoznunk; a visszatérés nehezebb, költségesebb. Pártolom a 2. osztály javaslatát.

Steiger Gy. Kijelentem, hogy Buda-Pesten a virilis intézmény mellőzését és a szabad választáson alapuló képviselő testületet óhajtom. Megengedem, lehetnek oly állami szempontok melyek vidéken a virilis intézményt, ha nem is minden tekintetben belyessé, de kívánatossá és igazolhatóvá teszik. De kérdezem, azon okok, melyek vidéken a virilis intézmény behozatalát szükségessé vagy hasznossá tették, fennforognak-e Pest városánál? Ezen kérdésre határozott „nemmel” felelek. Azt érteni, ha azt mondják, hogy vidéken a vagyon, a földbirtok egy bizonyos stabilitást, intelligentiát és befolyást feltételez: de ne feledjek el, hogy a fővárosban a vagyon egészen más természetű. Méltóztatnak tudni, hogy a mostani időben a telek rendkívül emelkedett ára és a házspeculációk folytán nagyobb adózások éretnek el; és hogy ez okozza az adó lajstromban a folytonos változást. Itt tehát a vagyon minden pillanatban fluctuál. Csak a telekkönyvi átruházásokra utalok; százával történnek nálunk az átruházások; alig van nálunk telek vagy ház, melyhez a tulajdonost kegyelet kötné; ígérjenek bizonyos telekért vagy házért nagyobb összeget, a tulajdonos azonnal túlad rajta és így vége van az ő ragaszkodásának e vagyonhoz, vége a befolyásának, vége az ő érdekeltségének a közdolgok iránt, ha ez csupán a vagyonra alapították. A virilis intézmény behozatalát éppen azon okokból, melyek azt vidéken alkalmassá tették, a fővárosban károsnak tartom. Éppen az ellenkező eredményt fogjuk azzal elérni, mint a melyet a megyében elérni kívántak. A virilis intézmény a megyékbe behozatott azért, hogy nemzetiségünket, hogy a vagyonnak, az intelligentiának befolyását biztosítsa. De ha ezen feltevésből indulnánk ki Pestre nézve, akkor ezen elv keresztlívítelével éppen az ellenkező éretnek el. Nem akarom ugyan azt állítani, hogy a legtöbb adótfizetők mindnyája vagy legalább legnagyobb része ne volna nemzeti irányu, ne képviselné az intelligentiát, de éppen azon ok, hogy t. i. a vagyon fluctuál, hogy a nagyobb adót fizetőség esetleg, véletlen körülmény folytán áll be, már maga igazolja, hogy a fővárosban az elv keresztlívítelével, éppen a vagyon természeténél fogva, sem nemzeti irányra, sem intelligentiára számítani nem lehetne. De tovább megyek s azt állítom, hogy nálunk azok, kik az adólajstromba mint legnagyobb adótfizetők vannak bevezetve, nem is a legnagyobb vegyont képviselik. Az összes adó Pest városában 1871-ben tett 4.310,000 frtot, az 1200 legtöbb adótfizető összes adója pedig hiteles kivonat szerint 980.000 frt. Az aránytalanságon felül vegyék tekintetbe, hogy Buda-Pesten van egy nagrésze oly birtokoknak, a melyek adómentesek, és így az adózók lajstromában elő sem fordulnak. Az összeg, a melyet ezen új építkezések adóként fizetnének, ha a törvény által men-

tesítve nem lennének, 1872-re 543,000 frtor tesz, tehát az összes virilisek adójának felét. Azt állítani tehát nem lehet, hogy nálunk első sorban az adólajstromba bevezetett egyének képviselik a nagy vagyont. Ezenkívül Pesten van csoportosulása a főkepenzeseknek és — a kik természetesen nem választhatók — az erkölcsi személyeknek, Pest városában magában, Budát nem számítva, az erkölcsi személyek 849,000 frt.adót fizetnek. Midőn tehát az erkölcsi személyeknek és az adómentes vagyonnak adója sokkal több, mint az összes viriliseké, akkor nem áll az, a mit sokan állítanak, hogy az adólajstrom garancia arra nézve, hogy Pesten a legnagyobb vagyont képviselőknak befolyását fogjuk biztosítani a virilis intézmény által. Azt nem szükséges indokolni, hogy nem azon egyének azok, kik az említett vagyon különleges természeténél fogva hirtelen meggazdagodván, a legtöbbet adózók lajstromában szerepelnek, a közügy, a közigazgatás és a nemzetiség fentartása iránt a legnagyobb érdekességgel viseltetnek. Fővárosunkban nemzetiségünk és a kik közügy iránti érdekesség, valamint a jó adminisztrációra való képesség a közép osztálynál, a polgárságnál keresendő. Én ezeket hátrább tenni igazságtalannak, de a főváros magyar szelleme és jó adminisztrációja tekintetéből is határozottan károsnak tartom. Ha ezek után azt kérdem, mi az ok, melynél fogva ez intézményt mégis be akarják hozni a fővárosba, azzal felelhetek magamnak, hogy az elvet akarják megmenteni, azt kívánják, hogy a főváros ugyanazon alapon szerveztessék, mint az ország egyéb törvényhatóságai. Ha ezen argumentum áll, miért alkot az ország Buda-Pest fővárosára nézve egy külön törvényt? (Élénk tetszés.) Ha ezt azért teszi, mert a főváros viszonyai mások, akkor a következtetés merőben helytelen, mert a hol a körülmények, a viszonyok különbözők, ugyanazon elvet helyesen alkalmazni nem lehet. Podmaniczky módosítványára az a megjegyzésem, hogy egyrészt azt állítani: „én ellene vagyok a választás minden megsejtésének“ másrészt pedig megsejtani akarni a választást, nem következetesség. De továbbá nincs oly összeíró kitöltés, mely azt a qualificalionalis lajstromot összeállíthassa s nincs választó, ki azon számtalan osztályra ágazó választást helyesen eszközölni képes. Mellőzve minden egyéb okot, minthogy sem nem helyes, sem nem hasznos, hazánk és nemzetiségünk érdekében pedig egyenesen káros behozni a virilis intézményt, én részéről azon módosítvány mellett szavazok, mely határozottan a szabad választás mellett van. (Balfélől élénk helyeslés.)

Tóth V. belügym. Coustatálom a tények komoly és lelkiismeretes megfigyelése után, hogy a municipiumokban, melyek már másfél év előtt rendezettek, a virilis intézmény által előidézett káoszt-gyűlöletnek, a két részre szakadásnak legkisebb nyoma sem létezik. (Helyeslés jobbról.)

A kérdés az, vajjon az egész országra nézve hasznosnak, szükségesnek, czélszerűnek tartott elv alkalmazása hasznos e ma-

gára a fővárosra nézve és továbbá az, hogy vannak-e oly körülmények, melyek itt ezen elv alkalmazásának más módozatát indokolják, mint a többi municipiumokban? Szükséges a fővárosban is, melynek kiadásai oly nagy mérveket ölthetnek, azoknak, kik e kiadásokhoz leginkább járulnak, a kellő befolyást biztosítani. Ezen általánosságban helyes elv alkalmazásának módjára nézve azonban a fővárosra nézve eltérnünk lehet az egyebütt alkalmazott módtól. Mig ugyanis a vidéken a virilis institutio által ugy a nagy vagyon, mint a közép vagyon, valamint az értelmiség is bejut a képviselő-testületbe, addig, ha ezen elv a fővárosra chablonszerűleg alkalmaztatik, itt csakis a nagy vagyon jutna be, a középvagyon és az értelmiség pedig kimaradna, és így a fővárosban ekként alkalmaztatván az elv, a virilis institutio egyik alapfeltétele hiányzanék. Így állván a dolog, a kormány kötelességének tartotta oly módozatot hozni javaslatba, mely az elv fenntartása mellett a főváros viszonyainak és követelményének megfelelő, minélfogva azon javaslatot tévé, hogy a 12 száz legtöbb adót fizető választson önmaga köréből kétszáz képviselőt.

A központi bizottság ettől eltérő javaslatot tett, a mennyiben a 200 tagot nem az 1200 legtöbb adófizető által kívánja választatni, hanem ezen 1200-ból az összes polgárok által. Ezen módozat mellett az elv salvalva lévén, a kormány szívesen hozzájárult.

A tanácskozás harmadik napja novemb. 28.

Madarász J. A kormánynak, midőn törvényt akar alkottatni, nem arra kell ügyelni, vajjon kormánygépezete összes befolyása alatt nem nyilatkozik-e — miut ezt a belügyminiszter mondotta — ellenszenv és gyűlölet valamely intézmény ellen. Nyilatkozni fog az a lelkesedés idejében, a milyen volt például a 48-ki. Ha azt akarják önök, — és én azt óhajtom, — hogy válságos időkben, melyeknek bekövetkezéséről senki sem állhat jót, ne létezzenek oly törvények, melyek a nemzet közvéleményét maguk ellen zudítják, akkor ne hozzanak ily törvényeket. En hiszem, hogy oly nemzeti lelkesedés, milyen volt a 48-iki, bár már éltes koru ember vagyok, még életben bekövetkezhetik, és meg vagyok győződve, hogy ekkor magok azok, kik most legüdvösebbnek tartják a legtöbb adófizetői jogot, lesznek a legelsők, kik azt fogják mondani : „uraim, belátjuk, hogy ez intézmény ellenkezik a kor szellemével.“ Fogják pedig mondani azért, nehogy ugy járjanak, hogy a gyűlölet irányukban ugy nyilatkozzék, hogy az ablakon dobálják ki e tisztas urakat és higyjék meg önök, hogy ha Pestre nézve a közhangulattal oly ellenkező intézményt hoznánk be, mely ellenkezik az érdekelteknek

jogerzelmével, egyenlőségével, democraticus szellemével és ha azon kor eljönne, akkor, ha jószántukból nem mennének, bizony menetnének. (Derültség a szélső baloldalon.) Én már ezt megértem 1848-ban azok irányában, kik az akkori adminisztratori rendszer hívei voltak. Belátták magok, hogy a 48 ellenkezett az adminisztratori rendszer szellemével, és maguk vonultak vissza. Tehát mert azt óhajtom, hogy válságos időben ilyenek ne törtéjenek, a különvéleményt pártolom. (Helyeslés balfelől.)

Hoffmann P. Nem nézhetem hideg vérrel, ha oly intézmények életbeléptetése szándékoltatik, melyek ellenkeznek az 1848-iki törvények szellemével és az 1848-at megelőzőtt élet fejleményeivel. Egyike ezeknek a jogegyenlőség. Hogy mind a virilis szavazatok intézménye, mind azon módozat, mely a központi bizottság javaslatában előfordul, ellenkezik a jogegyenlőséggel, ezt senki kétségbe nem vonta. De nem a jogegyenlőség szempontjából akarok itélni. Én kész vagyok ráállni más térre is, és el akarom ismerni in thesi, hogy meg lehet szorítani a jogegyenlőséget, azon elv szerint, hogy „salus rei publicae suprema lex esto“; de csak egy föltétel alatt engedem meg ezt, hogy legyen kétségkívül bebizonyítva, hogy a jogegyenlőségnek ilyen megszorítását a közérdek kívánja. Kérdeim már most, vajjon kívánja-e e politikát a közérdek? Kész vagyok a jogegyenlőséget föladni, ha bebizonyítják, hogy a jó közigazgatás kívánja ez intézmény behozatalát. De kérdeim, biztosítja ezt a vagyonosabbak túlsulya? Egy cseppel sem inkább, mint a választás. Pusztá feltevés az, hogy a kiknek nagyobb vagyonuk van, tüzetesebben foglalkoznak majd az igazgatással és jobban kormányoznak. Ennek ellenében mi, kik a választást kívánjuk, azt állítjuk, hogy ez a választási rendszer mellett is elérhető, mert fel lehet tenni, hogy a választás mellett azok fognak a bizottságba bekerülni, kik arra leginkább képesek. Egyébiránt nem is igen beszélnek ez intézmény védelmezői a közigazgatás szükségéről: nemis azzal indokolják már az intézményt; az egyedüli érv az, hogy a nagyobb vagyonuaknak kell befolyást engedni. Ez érv fölött — gyenge szavakat akarok használni — ámulatomat kell kifejeznem. Az egész világon azzal törődnek és tépelődnek, hogyan lehetne a vagyonosabb ellenében a szegényt biztosítani; (Élénk helyeslés balfelől) és hallatlan dolog, hogy nálunk biztosítékot keresnek a vagyonos számára a szegény ellen. (Hosszas helyeslés balfelől.) A szegény munkás amugy is megadja a túlsulyt annak, a kinek a szerencse és vagyoni viszonyai megengedik, hogy idejét a közügyekre fordítsa; ezek élvezik a jogot és ezt nem irigylem tőlök; de ezen természetszerű túlsulyt még fokozni is: ehhez nekem nincs érzékem, ez ellenkezik mindennel, mi a világon történt. A görögök és rómaiak századokon át azzal foglalkoztak, hogy kell megmenteni a szegényt a gazdag nyomása alól. Nézzék Angol és Franciaországot; mindenütt ez irányban akartak intézkedni. (Helyeslés balfelől.) Csak mi tegyük azon anoma-

liát, hogy erősítsük az erőset? (Helyeslés balfelől.) Ezenél fogva kijelentem, hogy valamint nem fogadtam el a virilis szavazat intézményét azon nyers formában, melyben létesítve van a megyekben és városokban, nem fogadhalom el azon alakban sem, melyben a fővárosra nézve indítványoztatik; mert nem látok ez által biztos alapot arra, hogy a közigazgatásnak használunk; pusztá valószínűség alapján pedig fel nem adom a jogegyenlőséget és nem engedem azt megszoríttatni. Podmaniczky módosítványára azt jegyzem meg, hogy ha választanom kellene a központi bizottság szervezése és e javaslat közt, okvetlenül ezt választanám, mert ez egészséges gondolat, de nézetem szerint nincs eléggé átdolgozva és nincs eléggé keresztül vive.

A virilis szavazatnak az a nagy hibája, hogy egy osztálynak ad jogot, az érdekképviselőt ellenben minden osztálynak. Kénytelen vagyok azonban kijelenteni, hogy önmagában véve ezt sem pártolom, csak az esetben fogadnám el, ha a kettő közt kellene választani. Végül még csak a fölötti sajnálatomnak akarok kifejezést adni, hogy Horn fölvetette ana kérdést, mi történik majd akkor ha a választók nem akarnak a virilisek közül választani. Én azt tartom, hogy a törvényeknek engedelmeskedni kell és a házban nem kell lendületet adni arra már jelenleg is, hogy a hozandó törvény iránt, engedelmetlenség mutatkozzék. (Élénk helyeslés jobb felől.)

Irányi D. Emlékeztetem a belügyministert, hogy nem egyedül azért támadtuk meg a múlt orsz. gyűlésen a virilis intézményt, mivel attól tartottunk, hogy osztálygyűlöletet fog támasztani, hanem azért is, mert mi azt a jogegyenlőséggel ellenkezőnek tartottuk, azon jogegyenlőséggel, mely a mai kor követelménye és mely az 1848-iki törvényeknek alapját képezi. És hozzájárul még az észjogból vagy a büleseleti jogból vont azon argumentum, hogy mi senkit valamint születésénél fogva, ugy vagyonánál fogva sem hiszünk feljogosítva arra, hogy mások érdekei, mások vagyona felett intézkedjék.

Ha mindamellett — a mit nem óhajtok — a közp. b. szerkezete fogadtatnék el a szavazatlapokra nézve egy módosítványt terjesztek be, mely szerint a 2. bekezdés után tétessék: Ezen, valamint általában minden választásnál használt szavazati lapok fehér papírból, és minden külső ismertető jegy nélkül valók legyenek.“ Ezen módosítást azért tartom szükségesnek, mert ha a szavazati jegyek a pártok szerint különböző színűek lesznek vagy más ismertető jeleket viselnek magukon, a törvényhozó ezéjja: a titkos szavazás, meg lesz hiúsítva.

Pulszky Agoston: Irányi az észjogból következtetve, azt mondta, hogy ő a virilis intézmény ellen kénytelen nyilatkozni, mivel nem ismerheti el, hogy valaki születésénél vagy vagyonánál fogva fel van jogosítva mások érdekei felett intézkedni. A jelen kérdést illetőleg elismerem, hogy születésénél fogva erre senki sincs jogosítva, de ez a vagyoura nézve nem ismerhetem el. Senkinek sem áll ugyanis

hatalmában azt kizárni, hogy bárki mások ügyeinek vitelére, érdekeinek eldöntésére befolyással bírhasson. Igen is, mindenki bír mások ügyeinek eldöntésére befolyással, bír a társadalmi erők összintikődése. összes, minden irányban terjedő érvényesülése folytán, és mindenki bír épen azon tehetség és igyekezet erejének mérvében, a melyet kifejtteni képes. S ez a vagyont is illeti. Mert mi a vagyon? A vagyon a mai polgárosodás szellemében, a mai közgazdasági elvek szempontjából nem egyéb, mind régi munkásságnak felhalmozott eredménye. Ha pedig a vagyon a munkásság eredménye, és ha ezen munkásságot képviseli a vagyon, ebből következik, hogy ezen munkásságnak befolyást kell adni. Igaz, a fővárosban a vagyonszerzés más tényezőktől is függ, mint a megyékben; itt a vagyon szerzésére nagyobb az esély és több tér van nyitva; de épen azért akarjuk — az elvnek föntartása mellett — a fővárosra nézve a virilis intézményt az itteni körülményekhez módosított alakban behozni. Hoffmann a történelemre hivatkozott. Ennek ellenében ki akarom emelni, hogy míg a történeti erő egy része — a bölcsélet tanúsága szerint — mindig a haladás előmozdítására irányult, addig másrészt biztosítania kellett azt, hogy az addig szerzett vívmányok senmivé ne ténessenek és hogy azok, kik bizonyos időszakokban a civilizatiót képviselték, el ne nyomassanak azoktól, a kiknek érdekében működtek, a kiknek műveltségét emelni törekedtek. Látjuk ezt elkezdve Solontól egész a mai napig. A democraticus Athénben szükségesnek látták az osztályokat a vagyon szerint elkülöníteni és Athene akkor silyedt, Sokrates akkor volt kénytelen kiűriteni a méregpoharat, midőn a viszonyok folytán az aristocratia teljes kiűrtése bekövetkezett, midőn azon tekintetek elmellőztettek, melyek az előbbi államfejlődésnek alapul szolgáltak, midőn az előbbi uralkodó osztály a spartai hódítás folytán mindenből kizáratott, midőn a kormányforma a teljes és korlátlan democratiába ment át, midőn az egész népre bizták a dolgok intézését, sőt fizették is a népet, hogy intézze az ügyeket és épen ez által elvonták a munkától, a mely egyedül képezi az államnak biztos alapját. (Élénk helyeslés jobbfelől.) Hivatkozom hasonlólag a római történelem példájára. Melyik volt a római köztársaság fénykora? az-e, midőn a Marinusok és Sullák közti harcok dúltak az álladalmat, vagy pedig a Scipiók korszaka, midőn megvolt még az egyensúly a conservatív és a haladó elemek között? Vajjon nem a későbbi demokratia viszonyai vezettek-e a caesarismusra? És ha végig tekintünk a középkoron, az új-kor civilizatiójának magvát épen az olasz, a német városokban látjuk, a melyekben a munkásság által vagyont szerezni képes elemek uralkodtak, a melyek ezzel a mai civilizatió alapját lerakták, míg felettök uralomra vergődött a democratia, mely fölényét kiküzdve, a köztársaságokat ismét romba döntötte és előkészítette V. Károly absolut birodalmának lehetőségét. És vajjon

Magyarországban nem-e a nemesség szerezte-e meg a közszabadságot?

Ismétlem, itt nem születési aristocratiáról, itt a munka által szerzett vagyonról van szó, azon vagyonról, melynek épen a polgári osztály állandó képviselője. (Élénk helyeslés jobbfelől.) Már a községek szervezésénél is szót emeltem a virilis intézmény mellett épen a polgárosodás azon elemei érdekében, melyek Magyarországon ugy is elég kevesen vannak és eléggé veszélyeztetvék mindenféle körülmények által. Annál szükségesebb a fővárosban bizonyos conservatív, állandó elem, mivel népeisége fluctuál és ide számos elem gyűll, részint a vidékről, részint idegen országból. Ezen conservatív elemet képviselhetik a virilisták, kik nem a legnagyobb vagyonuak, hanem a legnagyobb adót fizetők köréből vétetnek, a mi nem egyértelmű, minthogy adót csak a meggyökeresedett vagyon fizet, míg a könnyen szerzett ingó tőke magát ez alól többnyire kivonja. A nagyobb áldozatért fog tehát csak járni a nagyobb jog.

Hoffmannal ellentétben azt hiszem: nagy a valószínűség, hogy jobb lesz a főváros közigazgatása, ha biztosítjuk azon elemeknek a képviselőtestületbe való bejuthatását, melyek önérdelkeiknek a közérdekkel egyezésénél fogva a közigazgatás javítására és előnyére legalább lélektanilag indíttatva vannak. Ezen okoknál fogva szavazatomat a központi bizottság szövegezésére adom. (Jobb felől élénk helyeslés.)

Tisza K. A történelemből lehet és kell tanuságokat meríteni, de a tanuság nem lesz helyes, ha érveléseinkben Solontól egyenesen Socrates méregpoharáig ugrunk, vádolva az utóbbi helyzetben szereplőket, de megelégedkezve azokról, a kik ezen helyzetet előidézték, (Helyeslés balfelől!) a kik pedig épen azon, most annyira védett virilis osztálynak voltak tagjai, a kiknek hibái idézték elő azon tulságokat, melyek miatt Sokratesnek ki kellett ürítenie a méregpoharat. (Helyeslés balfelől.)

Pulszky és többen azt mondták, hogy a vagyon nem egyéb, mint a munka tőkésítése s így a munkának akarnak jutalmát, illetőleg jogot adni. Haönök a munkát akarják jutalmazni és több jogban részesíteni, ez nagyon szép, nagyon helyes; de kérdem, midőn önök nekem virilis szavazatot adnak, a nagyapámat, vagy az ősapámat akarják-e jutalmazni? (Derűtség balfelől.) mert a vagyont nem én szereztem, hanem ők, s ha így vesszük a dolgot, akkor az aristokratiajoga is a munka jutalma, mert tudjuk, hogy hajdan, — akkor még, midőn nem pénzért adták a nemesi privilegiumot, — nagy munkával és érdemmel kellett azt megszerezni. (Helyeslés balfelől.) De a mi itt igazságtalanság volt, hogy t. i. az ősök érdemeit jutalmaztak az unokákban, az épen így van a virilis intézménynél is. Az ősök munkáját azon unokában jutalmazzuk, ki tan láblógatva, henyéve költi az ősök által szerzett vagyonát. (Helyeslés balfelől.) A mi a jó admi-

nistratiót illeti, azt a virilis intézménnyel biztosítani nem lehet. Ha csakugyan attól lehet félni, hogy, ha csupa szegény emberből állana egy hatóság, talán nagyon is bőven rendelkeznek a költségekkel, az emberi önző természetnél fogva ép úgy lehet félni, hogy azok, a kik a terhet viselni fogják, a jó administráció és az állam rovására farkodni fognak e költségekkel.

A mi pedig a népesség fluctuációját illeti, az főleg a legszegényebb osztályban van, mely a törvény szerint választó joggal nem bír és azután sokkal nagyobb mértékben a nagyobb vagyonnal rendelkező üzlet-embereknek körében, a kiket önök a virilismus útján a főváros ügyveinek elintézésére befolyással akarnak felruházni, mintsem a közép és alsó rétegekben, melyek itt születtek, itt élnek és itt akarnak meghalni. (Igaz! halfelől.) Azt is mondják, hogy hisz nem teremt kasztot ezen intézmény, mert mindenki belejuthat. De ép így lehet mondani, hogy a nemesség nem teremtett kasztot; mert meg volt a módja abba is bele jutni, hajdan érdem által, újabb időben pedig igen csekély kis költségen. Pártolom a különvéleményt.

Lázár A. azt kívánja, hogy a virilis intézmény teljes mellőzésével közvetlenül, szabadon választassék Buda-Pest képviselő-testülete.

Schvartz Gy. a következő módosítványt nyújtja be: „A képviselő testület tagjainak felét, a megfelelő számú póttagokkal együtt a választó polgárok választják, másik felét pedig azon választó polgárok választják, kik vagy országos képviselők, feisóházi tagok, a m. t. akadémia tagjai, a buda-pesti iskolatanács, iskolaszékek, ipar-kereskedelmi kamra tagjai; vagy tudorok vagy okleveles ügyvédek, orvosok, mérnökök, építészek, valamely felsőbb gazdasági tanintézeti, okleveles-vagy nyilvános tanárok, vagy községi elemi tanítók.“

Tavaszi E. Egyenesen kimondom, hogy azon választási mód, melyet a központi bizottság előterjesztett, Pestvárosának nagy részét, mondhatnám tulnyomó részét kifogja elégiteni. (Helyeslés jobbfelől.) Merem állítani, hogy majdnem két éve lesz, midőn én úgy szólván könyörögtem, hogy ezen módozat hozassék be s teljesen megnyugodtak benne; annál fogva tiszta szívvvel mondhatom, befogják érni ezen választási móddal most is, minélfogva én a központi bizottság javaslatára szavazok. (Éljenzés jobbfelől.)

Mátyus A. Nem tagadhatom meg magamtól, hogy azon meggyőződésemmek kifejezést adjak, hogy nem a főváros benső életéből merített szükségnek megfelelő indokok vezérlik a többséget, — vajha ne lenne azzá; — abban, hogy ez intézményt mintegy ráerőszakolja a fővárosra, hanem azon consequentiának szüksége, melyre ráutalt legelső szónoklatában a központi bizottság előadója, midőn, azt gondolván, rövideden végezheti feladatát, azt mondotta, hogy a központi bizottság leginkább azért fogadta el ezen intézményt

Pest városára nézve, mert összhangzásba akarta hozni a szóban forgó törvényjavaslatot a törvényhatósági törvénynyel; a helyett, hogy kellően, alaposan, Pest városának viszonyaira helyesen alkalmazva bizonyította volna be annak szükséges voltát, hogy ezen intézmény a fővárosban életbe léptetessék. Ez az intézmény a fővárosban a magyar culturának határozott ellensége. A kik ezt nem érzik, azok nem ismerik a főváros viszonyait. Ide nem elég politikai tekintéllyel birni, nem elég theoriában és tudományokban bővelkedni; ki ilyen, a fővárosra nézve döntő fontosságú törvény alakításába nyugodt lelkiismerettel akar befolyjni, annak a főváros viszonyait teljesen, behatólag és minden részletében ismernie kell. (Élénk helyeslés balfelől.) Sajnos, de úgy látom, hogy a ház nagy része a viszonyokat, ngymint ismernie kellene, nem ismeri. Ha életbe fog lépni ezen intézmény, és ha azon körülménynél fogva, a mely a kormánynak nem érdeme, mert pang kereskedelmünk és iparunk, az első választásnál még a tisztán világpolgári érzékkel, de magyar hazafias érzékkel nem bíró pesti vagyonnak nagy része nem is fog túlsulyra vergődni és káros hatást gyakorolni; de legyenek meggyőződve, hogy a mint a kormány ismét jóvá teszi hibáját és tőb-
bet fog tenni Magyarország anyagi érdekeinek fölvirágzására és a mint ennek folytán az az osztály, mely nem viseli magán a magyar cultura jellegét, vagyonosodni fog: a jövő választás kérelhetlenül fogja igazolni a virilis intézmény veszélyességét. (Élénk h. a b.)

A tanácskozás negyedik napja nov. 29.

Orbán B. A virilis intézmény nem más, mint egy darab közepkor, átültetve a 19-ik század közepébe, mint az indiai kasztszerkezetnek erőszakos beékelése Europa civilisatiója keretébe, mint a képtelenség valóságának végrehajthatlan sysiphusi művelete. Tagadom azt, a mit a jobboldaliak főérvül hoznak föl, hogy ez intézmény előnyös a magyar nemzetiségre. Nemcsak a fővárosban nem erősítené nemzetiségünket, vidéki törvényhatóságaink egynémelyikénél is azt az észleletet tettem, hogy nemzetiségünknek háttérbe szorítását idézte elő.

Jókai M. Egy egészséges népképviselet az, mely Buda-Pestet valóságos nagy várossá, Magyarországnak nagy metropolisává képes tenni. A népképviseletnek legnagyobb ellensége az érdekképviselet; minden érdekképviselet között a közügyre nézve a leggonoszabb az, melyet particularis érdeknek és képviseletnek nevezünk. Buda-Pest és Ó-Buda egyesítésénél annyi particularis érdek merül fel, hogy azokat okosan kiegyeztetni valóban államférfiúi feladat. Nekem volt szerencsém több rendbeli oly gyűlésben részt vehetni, melyben majd az egyik, majd a másik ilyen particularis érdek fej-

tette ki a maga nézeteit, aggodalmait. Mindenütt azt hangoztattam: mondjunk le uraim a helyi viszonyokhoz kötött aprólékos érdekeinkről; a törvényhozás oly törvényt fog hozni, mely ezen csekély veszteségek helyett, melyeket most elszenvedünk, oly nagy nyereségeket fog adni mindenkinek, melyek által bőven kárpótolva leszünk, és amiben saját érdekünkben nem leszünk kárpótolva, azt nekünk kárpótolni fogja a haza emelkedése, a főváros felvirágzása. És ebben minden nyugtalankodó érdekelek megnyugodtak. És most a törvénynek ezen pontjával, mely szól a virilismusról, beválthatja-e a törvényhozás azon ígéretet, hogy a feláldozott particularis érdekeket egy nagy egyetemes érdek felkarolása által kielégíteni és kárpótolni fogja? Ha a virilis intézményt elfogadjuk, Buda két kerülete, de különösen Ó-Buda csaknem egészen virilis képviselőlet nélkül marad. De még akkor sem fog egész Pestnek jutni az oroszlátrész, még Pesten is 3 városnegyed a virilis képviselőletből csak morzsaléket fog kapni, és a virilis képviselőletnek egész zöme két város-negyed számára lesz fentartva. (Élénk helyeslés bal-felől.) Ez fog irányt adni, ez fogja képviselni Buda-Pestet és ez fogja előtérbe tolni azon érdekeket, melyek saját magának érdekei. (Tetszés nyilatkozatok a baloldalon. Mozgás jobbfelől.) Évtizedek óta foly a küzdelem a pesti gentry és a pesti mezítábosnak csufolt világ között. Méltóztassanak elnézni a város két végére, az északi és déli végére. A kövek beszélnek. Minden előny, miben lehetett részesíteni, miben kellett községgileg részesíteni a lakosságot, minden előny megadatik az északi résznek, minden hátrány a délinek.

A lóporos magazinokat, melyek kellemetlenek az északi villák tulajdonosaira nézve, átteszik a Ferenczváros határába, hogy ez ne épülhessen, sehová se terjedhessen. Midőn elhatároztatott, hogy a vámház a déli részen épüljön, csaknem kihúzták a minisztert bőréből. Az azonbau mégis sikerült a gentrynek, hogy a vámház átellenében lévő hid eszméje elejtetett s építettik helyette egy másik hid a Margit-szigettel átellenben, úgy hogy most az összes kereskedelmi áruknak elkezdve a vámházról a Margit-szigeti hidig csaknem egy német mértföldnyi utat kell a városon keresztül tenni. Kiűt a cholera; a miazmákat terjesztő anyagokat elszállítják a Ferenczvárosba. Van katonai kórház; el kell küldeni a Ferenczvárosba. Mindent, a mi árt, mindent a mi szenny, el kell küldeni a nem protegált városrészekbe. Csak mikor haszon van a szennyből, azt meg kell tartani a protegált gentry számára.

Mindaz, a mi nem látszik, de legszükségesebb, így pl a kanalisáció, el van napolva, mert hiszen az nem drágítja meg az illetők földének értékét, legfőlebb egészséget ad az összes lakosságnak, és mindazt, ami cifraság, a mi látható, az nagy sietve veretik keresztül. Hol van még Buda? Hiszen az 50 mértföldnyire esik tő-

lünk és 50 évvel van hátrább nálunk! (Helyeslés.) Elhatározták a török árok beholtozását, de még hozzá sem fogtak; Buda számára voltak tervezve kikötők, raktárak stb.; de mindezekről most már szó sincs. Eddigelé mesterségesen volt minden oda irányozva, hogy egy Buda-Pesten megalakult tüzérkedő gentry foglalja el javadalmát a községnek; pedig most még csak fél lábbal volt benne ezen gentry a képviselőtestületben, még csak választás útján jutott bele a java; quid tunc, hogyha egész tömegesen bejut oda? (Elénk helyeslés.)

Azt hiszem, hogy a háznak kilencztizedrésze érzi az igazságot, hogy a fővárosra nézve nagyon jó volna egy egészséges kivételt tenni a törvény alól a virilis kérdésben. De tudom nagyon jól, hogy egy aggodalom van a t. képviselőház egy részénél, az t. i. hogy ha a kivétel megengedtetik, az által rést enged törni az általa kegyelt törvényen. Ne tessék ez iránt aggodalommal lenni. Legyenek nyugodva képviselő tárraim a tuloldalon, a virilistörvény a jelen kormány számára készült, és élni fog mindaddig, míg az megter a maga atyáihoz, (Nagy derűtlenség). akkor ez is követni fogja az ő szüleit. (Derűtlenség).

Házmánn F. Ha Jókai megnézte volna a hivatalos adatokat, arról győződött volna meg, hogy Buda és Ó-Buda, Pesthez arányosítva, a legtöbb adót fizetők tekintetében közelugy áll, mint $\frac{2}{5}$ a $\frac{3}{5}$ -höz: ez pedig nem oly kedvezőtlen arány. Egyébiránt ha elfogadjatik a központi bizottság szövegezése, a választás különben is kerültenként történvén, elérhető lesz ez uton is a kellő arány. Arra, a mit Jókai a particularismusra nézve adott elő, azt mondom, hogy épen az oly beszédek elmondásával élesztethetnek és izgathatnak fel a particularismusnak vélt érdekei, mint a minőt most tőle halottunk. (Helyeslés jobbfelől. Ellenmondás balfelől.)

A virilis intézménynek elvileg magam sem vagyok barátja, lehetetlen azonban át nem látnom, hogy azon javaslat, a melyet a kormány jelenleg beterjesztett, magában foglalja azon correctivumot, mely által a virilis szavazat a tapasztalás utmutatása szerint, közelebb vagy távolabb időben, egyszersmind a többi törvényhatóságokban is succensio nélkül megszűnhetik: mert továbbá ezt a legszelidebb módnak tartom, nem levén barátja az erőszakos intézkedéseknek, a mostani helyzetben elfogadandónak tartom a javaslat szövegezését azért is, mivel ezt többé virilis szavazatnak nevezni nem lehet, nem levén egyéb, mint egy magasabb passzív census, ilyen pedig létezik nem csak Magyarországon, hanem más államokban is, azon arányban, a menyiben a qualificatio bizonyos állásokra szükséges.

A ház névszerinti szavazás útján 171 szavazattal 108 ellenében elfogadja a 26. §-t a központi bizottság szerkezetében.

Horn E. Módositványom van a 27. §-hoz. Kiakarom hagyatni azon tételét, mely szerint a hivataloskodási határidő letelte után a

kilépés kerületenkint történik a bizottság nem virilis tagjaira nézve, és e helyett a 27. §. 2-ik kikezdéséhez a következő szövegezést ajánlom: „A kilépők sorshuzás útján határozatnak meg oly módon, hogy a sorshuzás mind a legtöbb adófizetők, mind a többi választók soraiból választott bizottsági tagokra nézve, külön történik.” Azt kívánám én, fogadják el a képviselő testületnek szabadon választandó tagjainak választására nézve ugyanazt az összeszámitási módot, mely a virilistákra nézve elhatározott. Vannak, kiket az egész város ismer, tisztel és becsül és kik e mód mellett bizonyosan bejutnak a képviselő testületbe, míg a kerületenkinti összeszámitás mellett kimaradnak; de továbbá, ha az illetők nem egyes kerületek, hanem a főváros összes polgársága által választatnak, távol tartatik a képviselőtestületből a kasztzsellem. Természetes, ha az összeszámitás az egész városra nézve történik, akkor a kilépés sem történhetik kerületenkint és erre vonatkozik módosítványom.

Szapary Gy. gr. előadó: A központi bizottság a szövegezéssel azt akarta elérni, hogy a bizottsági tagok választásánál egyes kerületek egészen ki ne zárassanak a bizottságból más tekintélyesebb kerületek által, a melyekben talán több a választók száma. Hogy azonban legyenek a bizottságnak oly tagjai, kik az egész törvényhatóságot egyetemesen képviselik, azért tartotta szükségesnek a központi bizottság azon intézkedést, hogy egy felére a bizottság tagjainak együttesen történjék a szavazás, a másik felére nézve pedig elkülönítve kerületenkint. Van azonkívül egy gyakorlati körülmény is, melynek folytán szükséges volt az előbbi intézkedés. Vannak egyes városrészek, melyekre, mintegy hivatalos kimutatásból, is kiténik, az 1200 legtöbb adót fizetők sorából 25, mások, melyekre 10—14 tag. esik. Ha ezekre nézve is kerületenkint eszközölnének a szavazás, megtörténhetnék, hogy egy és más kerületben nem lenne elegendő számú tag, a kiből választani lehetne. Az összes bizottsági tagokra együttesen eszközölnendő választásnak az a nehézsége van, hogy míg most a legtöbb adót fizetők sorából választandó bizottsági tagoknál ezerkétszáz tagból kell a választandókat kiszámítani, azon esetben, ha a bizottság másik fele is ily módon választatnék, mintegy 16—20,000 közt kellene választani.

A 27., 28., 29., 30., 31., 32., 33. és 34. §§. a központi bizottság szerkezetében fogadtatik el. Olvastatik a 35. §.

Irányi D. Egy példányban tenni ki a hivatalos összeírást a hivatalos helyiségbe, mint e §. mondja, és megengedni azt, hogy a választók megtekinthessék, és meglehet, hogy a 20 ezer beírt választónak szavazási képességét megbírálják, annyi, mint kivihetlenséget engedni meg. Egy példányt egyszerre csak egy ember forgathat. Tudom, hogy a gyakorlatban úgy van, hogy az egyes pártok a magok bizottsága által küldenek ki egyes tagokat, a kik azzal biztatnak meg, hogy azon jegyzékeket átnézzék és megvizsgálják.

Ezek, a mint egymás után hozzá férnek, a beirt kötes, kifogás alá eshető választókat kiírják s azután a bizottmány elé terjesztve megbirálják. Vegyék azonban tekintetbe, hogy a fővárosban az egyes kerületekben sem igen ismerik egymást az emberek, lehetetlen tehát, hogy azon bizottság, ha 10 tagból áll is, azon tisztet, melyet magára vállal, helyesen elvégezze, a minek következménye az, hogy sok ember marad az összeírási lajstromban, kit jog nem illet, másokat pedig talán alaptalan felszólamlásokkal zaklatnak. Ennélfogva a következő czélszerűbb módot ajánlom: „Az igazoló bizottmány a névjegyzék vétele után ülést tart, melyben a választók névjegyzéke azok lakásával és választási jogczimével együtt annyi példányban való kinyomatása iránt intézkedik, a hány összeírt választó van, s egy-szersmind hirdetményt bocsát ki, melyben megnevezi az összejövétel helyiségét s óráját, melyben a névjegyzék átvehető s a határnapot, a meddig a felszólamlások elfogadtatnak. A felszólamlásokra a hirdetmény kibocsátásától számított 8 nap engedendő; ezen időn túl felszólamlások nem fogadtatnak el.”

Szapáry Gy. gr. előadó: A ki csakugyan érdeklődik a dolog iránt, 8 nap alatt megtekintheti a névsor. A t. képviselő ur által ajánlott intézkedésnek szükségét nem látom át és kérem az eredeti szöveget elfogadtatni. (Helyeslés.)

Zichy Antal: Részemről szívesen esatlakoznám Irányi kívánathoz s pártolnám azt, ha nem a képviselőházban, hanem Pest város képviselő testületében hozatnék elő. Olyan dolog ez, melyre nézve óhajtom, hogy ne sajnálja a város azt a csekély nyomtatási költséget. Csakhogy e tárgy a municipium hatáskörébe tartozik, és én nem tartom czélszerűnek, hogy a legislatio szerfelett apró részletekbe bocsátkozzék. Ez oknál fogva pártolom a központi bizottság szövegezését.

Mátyus A. 20.000 névnek kinyomatása legalább is nvolez napba körül; ennek hitelesítése megint időt vesz igénybe s így, ha ez Pest város hatósága részéről elfogadtatnék, a terminusok meghosszabbítását kellene a törvényhozásnak eszközölni. Ennek meghosszabbítását pedig czélszerűtlennek tartóm, mert nem akarom kellenél hosszabbra nyujtani azon természetszerű izgatottságot, mely a választással együtt jár s nem akarom egy nappal sem tovább a munkától elvonni a főváros népét, mely a választási izgalmak alatt bizony a munkának hátat fordít. Magam is óhajtom, hogy a leghatályosabb ellenőrzés gyakoroltassék a választási jog tekintetében. hanem azt hiszem, legalább a tapasztalás megtanított engem arra, hogy oly módon, mint a törvényjavaslat élénk terjesztik, ez ellenőrzés megtörténhetik. A kiket a dolog különösebben érdekel, jobban gyakorolhatják az ellenőrzést saját kerületökben, hol minden adat előterjesztetik, s hol rögtön meggyőződhetnek, vajjon jogosultak vagy jogosulatlanok irattak-e be a küldöttség által.

A 35, és 36 §§. a közp. b. szerkezetében fogadtatik el

Matolay E. A 37. §. harmadik bekezdése csak tévedésből kerülhetett ide a törvényhatóságokról szóló törvényből, mert itt csak általában van kimondva, hogy valaki több törvényhatósági bizottság tagja nem lehet. Minthogy e szerkezet e törvényben nem eléggé szabatos, azért specialiter ezen törvényre vonatkozólag kellene ez intézkedést belevenni. (Helyeslés).

Szapáry Gy. gr. előadó: Azon intézkedés e törvény keretébe is beillik és ki is kell mondani, hogy a ki más törvényhatóságnak tagja, az a fővárosban a bizottság tagja nem lehet. (Felkiáltások: ki kell mondani, de szabatosabban.)

Horváth Gy. A szerkezetből nem az vehető ki, a mit az előadó kiemelt, hanem inkább az, mintha Pest városában lennének törvényhatóságok és az egyestől függ. ezek közül melyik törvényhatóság tagja akar lenni.

Steiger Gy. A következő szöveget ajánlom: „Az, ki más törvényhatósági bizottságnak tagja, az a főváros bizottságának tagja is egyidőben nem lehet. (Helyeslés.)

Nehrebeczky S. A szerkezetnek következő módosítását ajánlom: „Mindenki csak egy törvényhatósági bizottságnak lehetvén tagja, az, a ki más törvényhatóságban is a legtöbb államadót fizetők sorába jön, azon törvényhatóság bizottságának lesz tagja, melyet maga jelöl ki.“ (Általános helyeslés.)

A 37. §. Nehrebeczky módosítványával fogadtatik el.

A 38. 39. 40. és 41. §. a központi bizottság szerkezetében fogadtatik el.

Fulszky Á. A 42. §. 2. pontjára nézve azt a módosítást ajánlom, hogy az abban előforduló „külön“ szó után téessék „egy elnök, alelnök és 32 tagból álló“.

Ez azért szükséges, mert azon szavazatot szedő közp. bizottságnak, mely a legtöbb adót fizetők közül választandó tagokra beadott szavazatokat számítja össze, roppant teendője lesz. Ha 32 tagból állna a küldöttség, akkor 16 commissióra oszolhatnék az és minden commissió két tagból állván, egy-egy tagra első ízben 700 ezer, később 300 ezer szavazat megszámitása esnék, a mi mégsem oly emberfeletti dolog. (Ellenmondás.)

Pólya I. Már egyelőbbeni §-nál figyelmeztetett Zichy Antal arra, hogy ne menjünk részletekbe, a melyekre nézve intézkedni a törvényhatóságok dolga. Itt ép úgy áll a dolog. A törvényhatóság fog gondoskodni arról, hogy vajjon 30 vagy 100 tagból álló deputatiót küldjön-e ki az összeszámitásra; de hogy ebben a törvényhozás intézkedjék, azt nem látom helyén. (Élénk helyeslés.)

Szapáry Gy. gr. előadó: A közp. bizottságnak is az volt az álláspontja, hogy a törvényhatóság fogja szabályrendeletével megállapítani a küldöttség tagjainak számát

A 42., 43., 44., 45., 46., 47., 48., 49., 50., 51., 52., 53., és 54. §. a közp. b. szerkezetében fogadtatik el.

Molnár Gy. A második osztály az 55. szakaszt illetőleg külön indítványt tesz, mely így hangzik: „Mihelyt az igazoló választmány minden választási jegyzőkönyvet átvizsgál és a bizottsági tagok háromgyed részét igazolta, a polgármester közgyűlést hirdet és e közgyűlésben a fővárosi bizottságot megalakultnak jelenti ki.“ Szükségesnek tartotta a II. osztály e módosítást, mert megtörtént már gyakrabban az ország más törvényhatóságainál, hogy az illető igazoló bizottság nem minden jegyzőkönyvet vizsgált meg, hanem a melyik tetszett, azt felvette, és félretette azt, a mely neki nem tetszett és így bizonyos számú képviselő az első közgyűlésből kizáratott. Nehogy tehát a törvény hiányos szerkezete folytán bármi czélből visszaélés történhessék, ezért óhajtja a második osztály e §-t így szövegeztetni.

Szapáry Gy. gr. előadó: A §-nak így formulázásából könnyen volna kimagyarázható az, hogy minden igazolási eljárásra nézve intézkedés téessék az igazolási választmány által, s ez által nebezítve volna a bizottság megalakulása.

Mátyus A. A 2. osztály véleményét okvetlenül elfogadandónak tartom. Ha panaszok fognak benyújtani vagy egyes jegyzőkönyvek ellen, vagy pedig egyes megválasztottak ellen, a kik a jegyzőkönyvben foglaltatnak, igen természetes, hogy valamennyi panasz teljesen jogszerű eldöntéseig a törvényhatóság megalakulását függőben tartani nem lehet. De nem erről van szó, hanem arról, hogy hivatalból megvizsgáltsanak a jegyzőkönyvek, melyek nem egyesek jegyzőkönyvei, hanem a kerületben történt valamennyi választást magokban foglalják, mielőtt kilehetne mondani, hogy a képviselőknek fele vagy $\frac{3}{4}$ része igazoltnak tekintendő. Azokra nézve, kik oly jegyzőkönyvben foglaltatnak, mely kifogás alá nem esik, nem igazságos, nem helyes, hogy a törvényhatóság befolyásuk nélkül, illetőleg kizárásukkal alakuljon meg.

Steiger Gy. A központi bizottság szövegezése szerint, mihelyt a 400 képviselőből 300 képviselő igazolva van, megalakulhat a közgyűlés, habár 100 választás még bírálat alá sem vétetett. Ily igazságtalanságot — tovább megyek — ily képtelenséget nem akarahat sem a központi bizottság, sem a törvényhozás és én azért a kisebbség különvéleménye mellett szavazok.

A ház az 55. §-ra nézve a 2. osztály különvéleményét fogadja el.

A tanácskozás ötödik napja nov. 30.

Az 56. §. a IV. fejezet tárgyalásáig függőben hagyatik.

Tavaszi E. Az 57. §. 3. kikezdését így óhajtánám szerkesztetni: „A polgármester a közgyűlés határnapját, a felveendő tár-

gyák sorozatát 24 órával a gyülés előtt sat.“ „a 8. nappal illetőleg“ kimaradván. A fővárosban minden héten okvetlenül kell közgyűlést tartani, tehát akárhányszor nincs 8 nap az egyik közgyűléstől a másikig.

Molnár Gy. Nem fogadhatom el Tavaszi módosítványát. Hiszen a dolog természete hozza magával, hogy akárhányszor fog rendkívüli közgyűlésnek szüksége fölmerülni; de azt megállapítani, hogy minden nagyfontosságú közgyűlés tárgyai csak 24 órával előbb hirdettessenek ki, lehetetlen, mert a közgyűlés leendő tagjainak tudniok kell, melyek azon tárgyak, a melyek a közgyűlésen előfordulnak és nagyobb fontosságú tárgyakra mindenesetre elő kell készülniök, 24 óra alatt pedig előkészülniök lehetetlen.

Az 57. §. A központi bizottság szerkezetében fogadtatik el.

Az 58. §. függőben hagyatik.

Vidliczkay I. Az 59. §. 2 sorában az mondatik, hogy: „az önkormányzat ügyeinek tárgyalását a tanács készíti.“ Ez grammatikailag is hibás. Helyette a következő szerkezetet ajánlom: „A fentebbi §. a) és k) pontjaiban elősorolt s általában az önkormányzat fontosabb ügyeinek tárgyalási előmunkálatait a tanács készíti s azokat a közgyűlésen ugyanaz terjeszti elő.“ (Helyeslés.)

Az 59. §. Vidliczkay módosításával, a 61., 62. és 63. §. a központi b. szerkezetében fogadtatik el.

Matolay E. A 64. §. utolsó sorában e szót „későbbi“ ezen szóval kérem felcseréltetni „rendes“, mert a különbséget én nem abban találom, hogy először rögtön és azután ismét másodsor megtoroltassék; mert akkor kétszeresen büntetettnek az illető; hanem abban, hogy az, a ki a tanácskozás méltóságát megsérti, birsággal rovassék meg, a másik büntetés pedig a rendes bűnvádi eljárás útján szabassék ki.

A 64. §. Matolay módosítványával, a 65. §. a közp. b. szerkezetében fogadtatik el.

Steiger Gy. A 66 §. célja nem lehet más, mint az, hogy azon tisztviselők, a kiknek szavazati jog adatik, továbbá a tanács tagjai akkor ne élhessenek szavazati jogukkal, hogyha saját tényükről, vagy eljárásukról van szó. A 75. §. meghatározza, hogy a fővárosi tanács mely tagokból álljon, t. i. a polgármesterből, egy vagy két alpolgármesterből és a tanácsnokokból. Most méltóztassanak ezen két § t összevetni és akkor kitűnik a szerkezet hibás volta, mely azt mondja: „Valamint egy tanácsnok sem, ha a tanács eljárásáról van szó.“ Nem ez helyes, hanem az, hogy „a tanácsnak egy tagja sem,“ mert a tanács nem csak tanácsnokokból, hanem polgármesterből és alpolgármesterekből is áll. Azt a módosítást ajánlom tehát, hogy e szavak helyébe „egy tanácsnok sem“ tétessék „a tanácsnak egy tagja sem.“ (Általános helyeslés.)

Nehrebeczky S. „A statistikai hivatal főnöke“ elnevezés nem

corect. mivel ennek neve: „a statistikai hivatal igazgatója.“ Kérem tehát kiigazítását. (Helyeslés.)

A 66. §. Steiger és Nchrebeczky módosítványával, a 67. §. a közp. b. szervezetében fogadtatik el. Olvastatik a 68. §.

Szapáry Gy. gr. előadó. E pontnál tisztába kell jönnünk aziránt, milyen legyen a törvényhatóság, a melyet rendezni kívánunk: tisztán administratív testület legyen-e, vagy hivatva legyen-e egyszersmind politikai jogok gyakorlára. Épen ezért más fővárosok szervezete fővárosunkra nem alkalmazható. Mindazon fővárosokban, a melyekben a főpolgármester választatik, e választás sok retortán megy keresztül; ezenfelül mindezen városok csak administratív hatáskörrel bírnak.

De oly törvényhatóságban, mely politikai hatáskörrel is fog birni, mert kétséget nem szenved, hogy Buda-Pest mint Magyarország fővárosa ugyanazon hatáskörrel fog fölruháztatni, melylyel a többi törvényhatóságok is felruházták: ennek természetes következménye, hogy azon állomás betöltésére, a melynek viselője hivatva lesz a törvényhatóságot képviselni, nagyobb befolyást kell biztosítani az állam kormányának. Szükséges, hogy az állam kormányának ily törvényhatósággal szemben oly közege legyen, ki a bizottság tagjaival mind a törvényhatóság gyűlésein, mind azokon kívül, érintkezésben lehessen és előttük az államnak és az államkormányának nézeteit és érdekeit képviselhesse; de kell, hogy ezen közeg az adminisztratióra is felügyeljen és hogy e jogát valósággal gyak orolhassa is. Épen azért, mert e szempontokat figyelembe vette a központi bizottság nem fogadta el az eredeti miniszteri javaslatot, hogy a főváros által választandó három jelölt közül a kormányhatalom nevezze ki a főpolgármestert. Ez által a felelős kormány oly helyzetbe juttathatnék, hogy oly egyént kellene saját nézeteinek s szándékainak kivételére kinevezni és érte felelősséget vállalni, ki iránt bizalommal talán nem viseltethetik; ezen felül azon jog, mely ezen intézkedés által a törvényhatóságnak adatnék, részben illusoriussá válhatnék, mert ha a kormány köteles lett volna a 3 egyén közül egyet kinevezni, akkor fennmaradt volna a kormánynak azon joga is, hogy azon általa kinevezett egyént bármikor hivatalától felfüggeszsze. De nem fogadta el a központi bizottság azon nézetet sem, melyet a különvélemény foglal magában; nevezetesen, hogy a polgármester a városi bizottság által választassék, és hogy ekkint az ország fővárosa ugy rendeztessék, hogy törvényhatósági bizottsága vezetésére a kormánynak semmi közvetlen befolyása ne legyen; mert már az 1848-iki XXIII. t. cz. azt kívánta, hogy a városok akkép rendeztessenek, hogy azok intézkedései a kormány felügyelete alatt történjenek: a különvélemény szerint pedig ez iránt semmi intézkedés sincs; a felügyeleti jogot e mellett a belügyminister csak közvetve gyakorolhatta volna. Igen, de a főpolgármesternek fenn vannak tartva bizonyos oly intézkedések és jogok, melyeket a bel-

ügyminiszter közvetlen nem is gyakorolhat és azon kívül az összeköttetés sokkal nehezebb, bonyolultabb lett volna. A közp. b. szerkezete által, mely szerint a kormány a főpolgármesteri állásra három egyént ajánl, kik közül a közgyűlés választhat, biztosítva van a kormány befolyása; másrészt fenn van tartva a törvényhatóságnak azon joga, hogy ha netalán ezen egyének egyike vagy másika ellen kifogása volna, azt válaszszza, ki iránt leginkább viseltetik bizalommal.

Molnár Gy. Ugy látom, hogy itt a cél nem az, hogy a főpolgármester a végrehajtó hatalmat képviselje és mint ilyen úgy az önkormányzatot, mint az állami közigazgatást ellenőrizze, hanem hogy képviselje az állam végrehajtó hatalmának időnkinti kezelőit, a mi, hogy nem lehet helyes törvényhozási cél, a fölött vitatkozni fölösleges. Nézzünk szeme közé, mi lesz a közp. b. javaslata szerint ez a buda-pesti főpolgármester? Birni fog a főispánok attribútumaival, de birni fog azonkívül még egy attribútummal, azzal, hogy ő a fővárosok tanácsában akkor, mikor neki tetszik, elnökölni fog. Ha megnézzük azon §-t, a mely szól a fővárosok tanácsáról, azt látjuk, hogy a fővárosok végrehajtó közege mind az önkormányzat, mind az állami administratio tekintetében a városi tanács, tehát oly testület, a mely testületet majd a főispánt képviselő vagy helyettesítő főpolgármester a maga tekintélyével ismét befog árnyékolni. (Derűtség.) Én nem értem, mit akart a közp. bizottmány ezen főpolgármesterből csinálni Tisztviselőt-e, vagy valami nagyobbat! Ha tisztviselőt: akkor nem találok, hogy lenne neki oly attribútuma, melyet nem szabad nélkülözni egy tisztviselőnek sem, hogy t. i. lesz-e neki valami uton-módon felelőssége. A megyei főispánt, ha a kormány nincs megelégedve működésével, hivatalától fölfüggesztheti, hanem hogy a fővárosi polgármester ellenében, a kit nem a kormány nevez ki, de kit, habár a kormány javaslata folytán, a közgyűlés választ, minémű controleriája van a kormánynak, azt én véges elmémmel belátni nem tudom. Tovább megyek. A főpolgármester olyanok közül választatván, kiket a kormány kandidál, nem lesz alárendelve a közgyűlésnek, hanem fölibe lesz helyezve. Mar most oly hatalmat képez a statusban, a mely fölfelé nem függ, de a mely lefelé sem függ. Ezen fővárosi polgármester valósággal a felelősségtelenség hatalmával lesz felruházva. És ha már most ezen felelősség nélküli főpolgármester a tanács testületét a maga felelősségtelenségének palástjával beárnyalja, szeretném tudni, hogy miként lenne felelős azon tanácstestület is. Mindezen okoknál fogva kérem a házat, hogy a dolgot egyszerű uton és módon elintézni méltóztassék, oly organicus rendszert adván Buda-Pestnek, a mely úgy az önkormányzatot, mint az állami közigazgatás közvetítését felelősség alatt tökéletesen elintézni tudja is, akarja is, kötelezve is legyen. Ajánlom a 2. osztály különvéleményét, mely így szól: „a főváros élén a polgármester áll, kit a közgyűlés hat évre választ.”

Steiger Gy. Az 58. §-ra nézve a következő módosítványt ajánlom: „A főpolgármester a közgyűlés által kijelölendő három, a képviselőszékre és a tanács főtisztviselőire előszabott minőségű nyelvi bíró egyén közül a főváros összes választó joggal bíró polgárai által, illető választó kerületükben eszközöndő titkos szavazás útján választatik, akinek megválasztása azouban a belügyminiszter útján ő felsége a király helybenhagyása elé terjesztendő. Ha a megválasztott egyén ő felsége által meg nem erősítették, akkor új választás eszközöndő, melynél azonban a meg nem erősített egyén kijelölésbe nem hozathatik és meg nem választható.“ A város élére állítandó legfőbb tisztviselő választásának módja azon előzetes kérdés megoldásától függ, vajjon mily hatáskörrel kívánjuk őt felruházni, és még előzetesebben azon alap-eszmétől, vajjon municipális tisztviselőt kívánunk-e a város élére állítani, vagy pedig állami közeget? A központi szerkezet az állam egy közegét, a végrehajló hatalomnak képviselőjét kívánja a város élére állítani. Nem akarok hivatkozni arra, hogy ezen intézményt a polgárok minden rétegét képviselő belügyminiszteri enquete, valamint a városi hatóság folyamodványa és a népgyűlés felirata helytelennek nyilvánították, bár ez is eléggé fontos indok; szorítkozom magára a törvényjavaslat mellett fölhozott indokokra. Én ezen institutiót nemcsak fölöslegesnek, de épen az ország és a főváros érdekeire és a közigazgatásra nézve határozottan hátrányosnak tartom. Nem kívánom én, hogy épen a fővárosban, hol az állam érdekei oly fontosak, az államnak ne legyen ellenőrző joga és befolyása. Nem ezen jogot és befolyást, hanem az eszközt tartom én hibásnak s helytelennek, a melylyel az állam a főváros ügyeire befolyani akar. Mellőzve azt, hogy a fővárosban nem úgy, mint a megyékben, hanem minden héten, vagy minden két héten, de mindenesetre igen rövid időközben tartatik közgyűlés, időközben pedig az ügyeket nem egyéni, hanem tanácsi kormányzat viszi, vegyék figyelembe, hogy a főváros nemcsak törvényhatóság, hanem saját községi vagyónának administrátora, már pedig valakire saját vagyona kezelésére nézve akarni erőszakolni egy oly közeget, melyhez az illető törvényhatóságnak bizalma nincs, mert nem ő választja, nemcsak helytelen, de igazságtalan is. Elismerem én, hogy az államnak a fővárosban oly fontos ügyei, érdekei vannak, hogy azokat felügyelet, ellenőrködés nélkül hagyni nem lehet. Igaz; de a főváros különbözik minden más törvényhatóságtól egyben, abban, hogy a kormány helyben van. A főváros ügyeit ellenőrzi a sajtó, ellenőrzi az ország közvéleménye, és én ennél erélyesebb, ennél hatályosabb ellenőrzést a főispáni institutio által nem vélek elérhetni. Mindezek azonban azt indokolják, hogy legfelebb fölösleges a főispáni institutio. De vannak más okok is, t. i. közigazgatási okok, melyek határozottan kárhoztatják a főispáni institutiót. Jó közigazgatást képzelni sem tudok anélkül, hogy azon tisztviselő, ki a közigazgatás élén

áll, a magakezében és személyében ne egyesítse a jó közigazgatás minden eszközeit, t. i. az adminisztráció fölötti főhatalmat és az ellenörködés jogát. Viszont megfordítva nem képzelhetek oly adminisztrációt, hol a legfőbb tisztviselőnek csupán ellenörködő joga van, de a közigazgatási eszközök nincsenek kezében. Most hogyan áll a dolog? A megyékben az alispán, nálunk pedig a polgármester, ki a közigazgatás élén áll, nem gyakorolhatja azon hatalmat, mely nélkül én jó közigazgatást nem is képzelhetek; viszont megfordítva a főispán majdnem omnipotens hatalommal ruháztatik fel a tisztviselők irányában, de nem folyhat be a közigazgatás menetébe. Lehet-e képzelni, hogy míg az egyik csak hatalmaskodik a másik csak adminisztrál, de viszont a hatalmat nem gyakorolhatja, oly adminisztráció létesíthetetik, a mely méltó a fővároshoz, a mely a fővárost nagygyá, hatalmassá és jól adminisztrálttá teszi? Ha tehát úgy áll a dolog, hogy annak, ki a hatalmat gyakorolhatja, a jó adminisztráció érdekében a közigazgatás élén is kell állnia, akkor merő igazságtalanság, és merő méltatlanság lenne az, hogy egy állami tisztviselőt állítsunk a főváros élére. Igazságtalan ez különösn akkor, ha tekintetbe vesszük, hogy Pest hatósága saját vagyont kezeli, mert saját vagyónának kezelését egy testület sem kénytelen oly személyeknek alárendelni, kikhez semmi bizalma nincs, vagyis a kiket nem az ő bizalma választott. Én egyedül azt tartom a külön érdekek helyes kiegyenlítési módjának, hogy a főváros élére a választóközönség azt állítsa, a kit legjobban tisztel, a kit bizalmával megajándékoz, kit ezen kítünő állásra alkalmasnak, képesnek s a főváros kormányzatára nézve legilletékesebbnek vél. Kivánom tehát a főpolgármester szabadon választását. (Helyeslés.) De mivel a főváros érdekét annyira összeforrtak, annyira összefüggésben levőnek tartom az állam érdekével, azért kivánom, hogy a koronának biztosítsák az a befolyása, hogy megerősítse, vagy meg ne erősítse a választottat. Ez ugyan némi megszorítása a szabad választásnak; de ezen mód mellett soha sem történhetik az, hogy oly egyén adminisztrálja a fővárost, a kiben nincs bizalma a város polgárságának és legfeljebb az történhetik meg, hogy egy egyén, kiben bizalom volt, nem erősítették meg, mi 100 eset között egyszer fog előfordulni; de az soha sem történhetik meg, hogy olyan egyén erősítsék meg, kiben egyáltalán fogva senkinek sincs bizalma. A főpolgármesternek az összes választók által leendő választását pedig nem csak azért kivánom, mivel több garantiát látok az összes választókban, mint a képviselőtestületben, hanem azért is, mivel sulyt fektetek arra, hogy az ország fővárosának élén álló tisztviselő a legnagyobb bizalomban és tiszteletben részesüljön; azt pedig csak egy uton vélem leginkább biztosítva: ha az illetőt az összes választók választják; ez adja meg a polgármesternek, a főváros fejének, azon tekintélyt és méltóságot, melyre az ország fővárosa előljáró-

jának multhatatlan szüksége van. (Helyeslés.) Csak egyetlen egy ok volna, a mely miatt a főispáni institutiót belehetne hozni, ha a t. ház azt hinné, hogy Pest város közönsége az ország kívánalmaihoz képest és ennek megfelelően, kellőleg, méltóan nem képes a maga adminisztrációját kezelni. Ha valaki abban a nézetben van, hogy a fővárosra magára az adminisztrációt bízni nem lehet, ezt értem, ez logikus felfogás: de tagadom azt, hogy ezen esetben logikus mód az, mely ajánlatik. Én előttem nem állhat a kérdés másképen, mint úgy: vagy kormányközeg az, a kit a törvényhozás a főváros élére akar állítani, és akkor a kormány által kell kineveztetni és föltétlenül a kormánynak kell érte a felelősséget elvállalni, vagy municipalis tisztviselő és akkor szabadon kell azt választatni. Én az olyan mixtum compositumot, mint a törvényjavaslatban ajánlatik, a közigazgatás hátránya nélkül nem tartom érvényesíthetőnek, és határozottan helytelenítem. De t. ház, úgy adminisztrálja-e Pestváros az ország, a nemzet méltóságához képest önmagát, hogy annyi bizalommal se lehessünk iránta, hogy szabad választás útján kijelölendő polgárainak kezébe merjük letenni az adminisztrációt? Nem lehet szándékomban, Buda-Pest jelenlegi kormányzatát mintaképül föltüntetni; de ne feledjék el, hogy minden fővárosban, mely átalakulásban van, s a hol épen úgy, mint az országban százados mulasztásokat kell helyre pótolni, hol a pénzerő kevés: egyszerre mindent megfelelően megtenni nehéz. Van azonban két dolog, melyre nézve Pest városa az európai városok közt mindenesetre az első helyet foglalja el: nemzetünknek és nemzetiségünknek és a közoktatásnak ügye. Végezetül még azt akarom kiemelni, hogy nem csupán a fővárosnak anyagi viszonyai, hanem az ország érdeke és méltósága is igénylik, hogy Buda-Pest jól kormányoztassék. Higgye el a t. ház, hogy Buda-Pest fővárosának kormányzata érti hivatását. Tudja, mit vár tőle a nemzet; tudja, hogy Buda-Pestnek nagy, magyar, nemzeti fővárosnak kell lennie. (Élénk helyeslés.) Nem is kér a törvényhozástól egyebet, mint azt, hogy ne hozzanak neki olyan törvényeket, melyek mellett azon magas czélnak megfelelően nem képes, ne hozzanak neki oly törvényeket, melyek alapján önmagát jól kormányozni és feladatának megfelelően nem képes; ne erőszakoljanak rá oly organumot, mely meggyőződése szerint az egész közadminisztrációt, annak szabad mozgását megbénítja. (Élénk h. b.)

Kármán L. A 68. §-nak következő szövegezését ajánlja: „a főváros élén a főpolgármester áll, ki a közgyűlés által 6 évre választatik és a király által megerősítettik. A közgyűlés által megválasztott főpolgármestert, ha ő felsége meg nem erősítené, akkor a közgyűlés újból választ, mely alkalommal azonban a király által meg nem erősített egyén választás alá nem eshetik.

Kondorós Gy. A mi a közp. b. javaslatában czéloztatik, az a törvényhatóság organismusának működésében oly egyensúlyt fog

képezni, mely által a szervezendő municipium az államhatalom illetéktelen tulkapásai ellen megóvatik; de másrésről az állam is biztosítva lesz a municipiumnak a pillanatnyi fölhevülésben hozható elhamarkodott határozatai ellen.

Oláh Gy. Nem szavazhatván arra, hogy a főispáni intézmény fölösleges sallangjában a főváros is részesíttessék, pártolja a különvéleményt.

Házmánn F. A sokat emlegetett önkormányzatról azt kell megjegyezni, hogy önkormányzat csak oly ügyekben lehetséges, a melyekhez senki másnak közvetlen hozzászólása nincs; a szőnyegen levő törvényjavaslat elfogadott részében pedig az van mondva: hogy gyakorolni fogja a törvény korlatai között az önkormányzatot és másodszor az állami közigazgatás közvetítését. Egyébiránt az önkormányzat az által, a mi e törvényjavaslatban foglaltatik, egyáltalában nem szenved kárt. A mi a főispáni intézményt illeti, előrebocsátom, hogy én a szöveget, úgy a miút van, nem tartom a legjobbnak. De most nem arról szólok, hanem arról, hogy minden község és a fővárosi község sokkal nagyobb mérvben, mint más község föl van hatalmazva és kötelezve az állam kötelezéseit teljesíteni és az állam ügyeit közvetíteni s így igen természetes, hogy az államnak szükségkép befolyást kell biztosítani, mert különben az ügyei elintézetlenül maradhatnak, vagy oly módon intéztetnének el, mint az állam érdeke nem kívánná. A főpolgármesternek az összes polgárok által leendő választása hozatott, mint legezélszerűbb, javaslatba. Én azt hiszem, az Egyesült-Államok elnöke bir körülbelül annyi hatalommal, mint a fővárosi polgármester és mégis azon elnököt alig néhánynál több választja, mint három száz. Tehát, ha ott egy állam beismeri, hogy a kormányzásnak jó vitelét biztosítja másodrendű választás által, valjon szükséges-e, hogy a választás a fővárosban rossz legyen azért, mert közvetített, mert nem ősválasztás? Egyébiránt mint előre bocsátottam, a szerkezet mellett nem szavazhatok.

Beóthy L. Midőn még a municipalismus status-rendszer volt, akkor volt és lehetett oka annak, hogy a kormány a törvényhatóságban közege által képviseltesse magát; de miután a municipiumok megszűntek status-rendszerek lenni, és a népképviselői és parlamenti rendszer mellett csupán helyhatósággá alakultak át, megvaldom, hogy én annak, hogy a kormány magát képviseltesse az ily helyhatósági kormányzatban, szükségét nem látom.

A tanácskozás hatodik napja decz. 6.

Madarász I. A tisztán közigazgatási ügyekben köteleességünk legalább is annyira menni, mint mentek 1848-ban, vagy ha lehet,

még szabadelvűbb álláspontot elfoglalni. Ugyanazért a 68. §-ra nézve a következő szerkezetet ajánlja: „a főváros élén a polgármester áll, kit a fővárosban két év óta állandóan lakó mind azon 20 éves önálló honpolgár választ 3 évre, a ki ház, föld, jövedelmi és személykereseti adót fizet, ki azonban csak személykereseti adót fizet, azon esetre, ha gazdai hatalom alatt nem áll.“ Ezt óhajtom kimondatni azért, mert önök mindig a civilizációról, a műveltségről és a modern államról beszélnek, ezen eszmékkal pedig nem egyeztetetem össze, hogy vagy 20.000 nek adjanak jogot, a többitől csak terhet és kötelességet várjanak. Ha Pest város 3- és 400,000 lakosától követelik önök a kötelességek teljesítését, akkor ne zárják ki a 20,000-en kívül azokat, a kik szintén járulnak a terhekhez és a kötelességek teljesítéséhez.

Havas S. Mindenek előtt kijelentem, hogy nem fogadhatom el sem a különvéleményt, sem pedig az ezen szakaszra beadott módosításokat, nem fogadhatom el pedig azért, mert mindezen módosítványok negálják a végrehajtó hatalom képviseltetésének a fővárosban szükséges voltát; én pedig ellenkezőleg úgy vagyok meggyőződve, hogy e képviseltetés úgy az állam, mint különösen a főváros érdekében kívánatos, sőt szükséges. Nem fogadhatom el a módosítványokat azért sem, mivel szerzőik abból a nézethől látszának kiindulni, hogy a főváros közigazgatását, helyesen, t. i. úgy az önkormányzat mint az állam érdekének megfelelőleg, belehet rendezni és lehet kezelni a nélkül, hogy a végrehajtó hatalom törvényszerű felügyelete biztosíttatnék; én pedig az ellenkezőről vagyok meggyőződve. Én azt hiszem, hogy az államfenség fogalmából önkényt következő ezen felügyeleti jog gyakorlását mindenkép biztosítani kell.

Ami a fővárosi közigazgatás rendezését illeti: közigazgatásunk egész rendszere a köztörvényhatóságok rendezéséről szóló 1870. XLII. tez.-ben van lefektetve. Ezen rendszernek egyik alap és sarkalatos elve az, hogy minden törvényhatóság élére a végrehajtó hatalomnak egy-egy képviselője állíttassék. Már maga az organicus törvény ezen alaprendelkezésére való hivatkozás elégséges annak bebizonyítására, hogy nem lehet e részben a fővárosra nézve kivételt tenni. A fővárosi törvényhatóság jogköre, municipalis attribútuma a többi törvényhatóságok jogkörével egyenlő; azon körülmény pedig, hogy ügyköre sokkal tágasabb és a tárgyakra nézve is sokkal jelentékenyebb, nemesak, hogy mit sem változtat e kérdés elvi nagy fontosságán, de a legdöntőbb argumentumot szolgáltatja a mellett, hogy az országszerte bevett általános szabály alól itt sem kell kivételt tenni. (Helyeslés.) Nem lehet egy egész rendszerből annak egyik, épen fő-sarkalvét kiszakítani anélkül, hogy maga ezen rendszer meg ne ingattassék és ezzel a többi municipiumok hatósági élete ingataggyá és hullámzóvá ne tétessék. (Helyeslés.) Nekünk fejlődésünk első, — hogy ne mondjam — kezdetleges korszakában

ily ingatagságot, ily határozatlanságot, hogy ne mondjam, — rázkódtatást — kerülnünk kell. Steiger hivatkozott a főváros különleges viszonyaira. Igaz, társadalmi, közművelődési, közigazgatási és sok más tekintetben a főváros magasan áll a többi törvényhatóságok felett: de a fővárosnak éppen ezen eminens állása követeli, hogy mivel a kormány ezen nagyszerű országos érdekek képviselésére és előmozdítására a legelső sorban van hivatva, mivel ennélfogva a kormánynak a fővárossal való érintkezései sokkal sürtebben és a tárgyakra nézve sokkal nagyobb jelentőségben fordulnak elő, mint bárhol másutt: történnék intézkedés arra nézve, hogy a kormánynak ezen érdekekre való alkotmányos ingerentiája a fővárosban mindenkor akadálytalanul legyen gyakorolható, a mi az én felfogásom szerint csak úgy lehetséges, ha ezen érintkezést a fővárosban oly közvetítő eszközzel, akihez mind a kormánynak, mind pedig a fővárosnak bizalma van; mert én ilynek képzelem, ilyennek akarom azon főpolgármestert, a kiről szó van. E §. ellenzői azzal vélik a főváros közigazgatásának rendezését, mert ezen §.-ban kezdődik a főváros sajátlagos közigazgatási rendezése — a legcélszerűbben megkezdhetni, hogy a végrehajtó hatalom viselőjét a főváros éléről egyszerűen mellőztetni kívánják. Boesánatot kérek, ezzel nem rendeztünk még semmit, fennmarad még a kérdéseknek igen sok, igen fontos része, melyek megoldatlanul és függőben maradnának. Én nem akarom mindezeket taxative elősorolni; csupán egyre figyelmeztetem a házat. Ugyanis nem hallottam még eddig felemlítettni semmi garantiát arra nézve, hogy hát miképen óvatnának meg az államnak minden részről elismert fontos érdekei minden sérelemtől; mert nemcsak a mostani időre, hanem meglehet, hogy hosszabb időre, talán egyfélszázadra alkotunk törvényt. Arra a kérdésre pedig, hogy kinek lesz hát a főpolgármester felelős, a felelet az: felelős lesz a kormánynak, a törvényhatóságnak és az egész lakosságnak, mert kérdőre vonhatja mindenki a közgyűlésen és a hírlapokban, és ha a vád alapos, — oly időkből élünk és hála Istennek, hogy úgy van — a vád súlya alól nem menekülhet senki.

Ha egy és más főispán — miként ezt többen fölhozták — nem felel meg egészen hivatásának, ebből nem az következik, hogy rontsuk le az egész institutiót; hanem az, hogy ha vannak ezen institutióknak hiányai, siessünk azokon javítani, tegyük az intézményt életképesse, hozzuk összhangzásba az önkormányzat és az állam érdekeivel. (Tetszés a j.) Jól rendezett közigazgatás nélkül állami létünk biztosítva nincs. Ezen rendezést pedig nem fogjuk elérni soha, egyedül csak azzal, ha a főispáni intézmény elé minden alkalommal akadályt gördítünk, és a tekintélyét leromboljuk. Mi mindnyájan egy nagy, lehetőleg jól szervezett és a ránk bekövetkehető viharokkal szemben győzelmesen és dicsőségesen megáll-

ható magyar államot ohajtunk; mindnyájan ohajtunk ezen állam számára egy, szellemileg és anyagilag hatalmas, magyar fővárost, nemzeti művelődésünknek oly központját, mely a részekre ellenállhatlan vonzerőt és befolyást gyakoroljon. Buda-Pest már geographiai tekintetben is oly kedvező helyzetben van, hogy meg van benne minden kellék és előfeltétel arra, hogy világvárossá fejlődhessék. Fővárosunkat a jó Isten megáldotta a természet minden adományával és kincsével gazdagon (Paczolay közbeszól: Homokkal is!) Igen homokkal is, és ez is jó. Berlin körül is van ily homok, a mi nem akadályoztatta abban, hogy világvárossá legyen. (Tetszés.) Nem kell egyéb, mint hogy e kincseket kellőleg fölhasználjuk és Buda-Pest egy-két évtized alatt Európa legkeresettebb, leglátogatottabb pontjává fog válhatni. De mindehhez mindenkéül kellőleg rendezett, szervezett, jól vezetett, folyton éber és tettere kész közigazgatás kell. Csak ily közigazgatás nyújthatja mind az államnak, mind Pest városnak azon eszközöket, melyek által gyarapodhatik. És ha úgy vagyunk megyőződve, hogy a jelenlegi közigazgatás nem felel meg ezen magasztos és jogosult igényeknek, ne tűrjük azt egy perczig sem, mert minden percz veszteség a hazára nézve, (Helyeslés) hanem siessünk a rendetlenség miatt már is veszélyeztetett állami érdekeinket minden további károsodástól megőrizni. Pártolom a központi bizottság véleményét. (Tetszés).

Lázár Á. pártolja Madarász módosítását.

Nehrebeczky S. Mindenkéül egy pár észrevételt akarok tenni az érvekre, a melyekkel a beadott módosítványokat indodolták. Ez érvek részben fontosak, részben ellentétben állanak egymással, részben nem egyeztetetők meg az eddig megalkotott közigazgatási törvényekkel s az eddig elfogadott közigazgatási kormányrendszerrel. Molnár Gy. a municipalis törvény egyes §-ait az egészből kiszakítván és a többit figyelmen kívül hagyván, azt állította, hogy a főispáni teendők oly minimumra vannak reducálva, hogy ez intézmény egészen fölösleges és nem éri meg a reá fordított költségeket. Ha Molnár a többi §-t is figyelmére méltatja, látta volna, hogy a főispán a kormány képviselője, hogy a főispán az állami közigazgatást és önkormányzatot egész teljében ellenőrzi, hogy mindaz, amit a municipalis törvény a főispánnak jogaként tart fen, a főispánnak egyszersmind kötelessége is, valahányszor ezt akár az államnak, a közigazgatásnak, akár az önkormányzatnak érdekei kívánják. Nem lehet tehát azt mondani, hogy a főispánok részére nincsen biztosítva kellő hatáskör. De nem is mondta ezt a baloldal, midőn a köztörvényhatóságok rendezéséről szóló törvény tárgyalattott: akkor azt mondta, hogy a főispánok valóságos onnipotentiával vannak felruházva. (Balfelől: Igaz!) Altalában minden oldalról azt hallani, hogy Magyarországon rossz az administratió. (Balfelől: Igaz! Nagyon rossz!)

De ebből nem következik az, hogy nem kell közegeket tartani, kik az administratióra felügyelnek, s nem kell azt mondani, hogy egyedül a miniszterek okai a rossz administratiónak s hogy egyedül ők felelősek. Bocsnátot kérek, de egészen másképen állanak most a viszonyok, mint állottak az abszolút rendszer alatt. Ez alatt, ha az administratio rossz volt, igenis azokat lehetett okolni, a kik rendeletekkel kormányoztak, a kikhez mindenről jött jelentés és a kik rendeleteinek engedelmességre kellett a legszigorubb felelősség alatt. Most azonban az administratio meg van osztva. Most ott van a kormány közege a főispán, ott vannak a törvényhatóság által választott közegek és ha az administratio rossz, azért nem annyira a miniszter, mint inkább maga a municipium és a főispán felelősek. (Balfelől derültség.) Egyáltalán nem áll tehát az, hogy a főispáni institutio a törvényhatóságoknál fölsőleges.

Azt mondja Molnár, hogy azért nem tartja szükségesnek, főpolgármestert állítani a fővárosok élére, mert az egyuttal a tanács elnöke, és egyuttal nagyon mélyen nyúl bele az administratióba. Ez azon érv, melynek magam is fontosságot tulajdonítok, mert kérdés, vajjon nem ellenkezik-e a feltolyamodási rendszer fölvevivel, hogy ugyanazon egyén két egymásnak alárendelt forum elnöke legyen; de másodsor fontos azért is, mert kérdés, vajjon kívánja-e a törvényhozás, hogy a főváros polgármestere a felelősség tekintetében ugyanazon szinten álljon, melyen fog állni a tanács, miut testület, és melyen fognak állni annak egyes tagjai. De habár elismerem e kérdés fontosságát, még sem ismerhetem el, hogy ezen kérdés a főváros főpolgármesteri institutioja ellen már most használtassék fel érvül, nem ismerhetem el pedig főleg azért, mert ennek eldöntése a 69. §-hoz tartozik.

Végre a t. képviselő úr a fővárosok élére választott polgármestert kíván, ki a VII. fejezetben megállapított felelősségre lenne vonható. Ezen nézetét helyeslem, hanem azt hiszem, hogy ezen kívánságának már elég van téve, mert a 107. §. biztosítja a polgármester választását, s ez felelős is lesz; de azt talán a képviselő úr sem találná czélszerűnek, hogy a fővárosnak két különböző hatáskörrel felruházott két előljárója legyen. Steiger a polgárok szabad választási jogát védte s egyuttal az administratió érdekei mellett szólalt fel. Arra a kérdésére: állami, vagy municipalis lesz-e a főpolgármesteri állomás, az a felelet: minthogy a király által jelölterik ki, minthogy az állami közigazgatás felett őrködik, mindenesetre állami ügyekben működik és a mennyiben másrésztől a közgyűlés által 6 évre választatik és a város önkormányzatát vezeti és a felett őrködik, nem lehet mondani, hogy nem municipalis ügykörben mozog, és így ebből azt kell következtetni, hogy a főpolgármesteri intézmény mind municipalis mind állami természetű, de nem következik, hogy egészen fölsőleges. Azt mondja Steiger, hogy a főváros

közgyűlést gyakran tart, a jegyzőkönyvek gyakran terjesztetnek fel és így nem szükséges a főispáni intézmény. De nem talál-e lényeges különbséget a közt, ha a főpolgármester a tanácskozások személyes vezetése alkalmával személyesen foly be az önkormányzatba, és a közt, ha a közgyűlések jegyzőkönyvei csak 30, 40 nap múlva terjesztetnek fel a kormányhoz és ez csak utólagosan gyakorolhatja a felügyeletet? A mi azt illeti, hogy a fővárosnak vagyonát kell kezelnie, hisz ezt teszi a többi sz. k. város is és a főpolgármester van éppen hivatalba lépni, hogy a kezelés a főváros, és nem mások érdekében történjék. Azt mondja Steiger, hogy a belügyminiszter helyben van és ő fog ügyelni az állam érdekeire a fővárosban is. Személyesen ezt nem teheti a miniszter, éppen ezért van szüksége olyan közegekre, kik a viszonyokat, személyeket ismerik, kik bele néznek a jegyzőkönyvekbe, részt vesznek a tanácskozásban, és kiegyenlítették a surlódásokat, melyek a megválasztott képviselők közt támadnak. Azon ellenvétele, hogy a főpolgármester csak hatalmaskodik, a polgármesternek pedig nincs adminisztratív hatalma alaptalan, mert a főpolgármester hatásköre teljesen körül van írva, és ő ezen hatáskörön túl nem léphet, a polgármesternek pedig megadja a javaslat 74. §-a azon hatalmat, a melyre az adminisztráció tekintetében szüksége van. A főváros önkormányzatát pedig a javaslatnak egyetlen §-a szerint sem károsíthatja a főpolgármester. A fővárosnak igazgatásában elég teendő jut az önkormányzat közegeinek, a tanácsnak, a polgármesternek; és ezenkívül elég teendőt talál a főpolgármester arra, hogy a fővárost anyagi és szellemi haladása felé vezesse. Minthogy meggyőződésem az, hogy a közigazgatás tárgyában eddig megalkotott törvényeknek és elfogadott közkormányzati rendszernek természetszerű és nélkülözhetlen folyamánya az, hogy a főváros élén oly főpolgármester álljon, a ki iránt mind a korona, mind a városi polgárság bizalommal viseltetik; s minthogy ezen cél elérésének hiszem a központi bizottság szüvegezésével, azt elfogadom. (Eljenzés jobbfelől.)

Földváry Mihály: Általánosságban nem fogadhatja el Steigernek azon állítását, hogy a kormánynak joga van befolyást gyakorolni a főváros ügymenetére. Igenis én is beismerem, hogy a kormánynak nemcsak joga, hanem kötelessége is a közigazgatás menete felett örködni s ezt gyakorolhatja akként, mint a megyékben, hogy felkövetelheti a jegyzőkönyveket, s meggyőződhetik, vajjon a törvény korlátai közt mozgott-e a törvényhatóság? De a szót „befolyás” nagyon óvakodva kívánom használni, mert én a kormány befolyásától minden áron, minden körülmények közt, megakarom menteni a fővárost, mert szerintem a szabad mozgás egyedüli biztos emeltyűje a korszerű előhaladásnak. Pártolom a különvéleményt. (Helyeslés balfelől.)

Máltus A. A vitának súlypontját két főkérdésre fektetem: vajjon az ugynevezett államközigazgatási érdek kívánja-e azt, hogy a fővárosban a kormánynak egy közege a javasolt módon és jogokkal mint ellenőrző közeg működjék, és vajjon a főváros autonómiája, helyes közigazgatása, megtűr-e oly közigazgatást, minő javaslatba van hozva. Mielőtt az elsőre felelek, sajnálkozásomat fejezem ki, hogy több kormánypárti szónok következetesen úgy tüntette föl az állami közigazgatást s annak érdekét, mint a mely különösen megóvandó, mint a mely eltilónitett valami, az önkormányzat rendes medrén kívül eső, annak rendes factorával ellentétbe helyezendő. Ezen felfogás a centralisták felfogása, azok felfogása, a kik az államból egy élettelen mechanizmust akarnak csinálni, a helyett, hogy egy élettelmes organizmust teremtenének. Több szónok mint legfőbb érvet a jelen javaslatban megalkotandó főpolgármesteri intézmény mellett ismételve kiemelte az állam különös érdekeit, az állami közigazgatás érdekeit. Nem tudom, mi az az állami közigazgatás, ha nem egyéb, mint a fenálló törvények végrehajtása; például az adóügyre a véderőre, az iparügyekre vonatkozó törvények végrehajtása. Nem tudom, mi kell ezen törvényeken kívül és miért kell ennek ellenőrzésére a kormánynak oly hatalommal felruházott közege, mint a minő a főpolgármester. A jobboldal nem képes a gyakorlatból igazolni, hogy a most jelzett érdekek, a melyeknek törvénynyel biztosított végrehajtására rámutattam, teszik szükségessé ez intézményt. Sőt merem állítani, hogy a főispán urak legkevésbé foglalkoznak ezen érdekekkel. Nem tudok rá esetet, hogy ha pl. az ipartörvény, vagy az adótörvény végrehajtása körül ellentétek merültek volna fel az önkormányzattal bíró törvényhatóságok és a főispán közt, a főispán visszavezérelte volna a törvényhatóságot kötelessége teljesítésére. A főispán ezen dolgokkal nem foglalkozik; pedig ez az állami közigazgatás; ennél én más közigazgatást nem ismerek. Azt csak nem állítják a túl oldalon ülők, hogy az állami közigazgatáshoz tartozik egyszersmind a pártérdekeknek való szolgálattétel is? (Felkiáltások a sz. b. De az is oda tartozik!) Vannak állami érdekek, a melyeknek megóvására én a kormánynak külön befolyást akarok reserválni. Ilyen például a nemzetiségi, ilyen a nyelvi érdekek, ilyen a magyar állam saját érdeke; de ami kiterjesztett hatáskör, a mely a főispáni intézménynek adatik, nem szükségképi következménye e föladatnak. Ezen intézmény a fővárosban legalább is fölösleges, de minden valószínűség arra mutat, hogy kárt fog tenni. A fővárosban az állam közigazgatási érdekeit ellenőrizni ugyan nincs szükség főispánra. Kérdem, volt-e oka a kormánynak elégedetlenségre a főváros muniipális kormányzatával, különösen az állami közigazgatás szempontjából? Ha a főpolgármester a város első közigazgatási tisztviselője lenne, a kinek kötelessége e köz-

igazgatást vezetni, a közigazgatással foglalkozni, a közigazgatás minden részét saját hivatal-körében megismerni és magáévá tenni: akkor azt mondanám, mérlegetlünk a hatáskört, a melyet a tisztviselő szemben a törvényhatósággal elfoglal, s elismerném, hogy ez a főpolgármester, a kinek ily hatáskör és kötelesség adatott, valószínűleg a fővárosi közigazgatást nem fogja rontani, mert a főváros ügyeit alaposan, minden részleteiben megismervén, képes lesz ezekre saját jogkörében felügyelni; de az a főpolgármester, a ki itt javasolva van, a kinek szabad — bocsánat a kifejezésért — mindenbe beletűni az orrát, de kinek azért még sem kötelessége a közigazgatást alapjában és összes részleteiben megismerni, vezetésével folytonosan s állandóan foglalkozni: ez a főpolgármester csak zavart fog előidézni. Oly egyénre bizzuk-e a közigazgatás egyes részleteire és tárgyaira való fölügyeletet, a tisztviselők fölötti legfőbb fegyelmi hatalmat, az ítéletmondást az iránt, teljesítették-e a hivatalnokok kötelességöket vagy sem, a ki tulajdonképen nem is ismerheti az ügyeket részletesen, a ki nem is ítélheti meg, valjon teljesítették-e a tisztviselők kötelességöket vagy sem, a ki mindig egyoldalú információ után fog eljárni s maga magának egy pártot — polgármesteri pártot — fog alkotni, és folytonosan oly ügyekbe fog beavatkozni akarni, a melyekbe neki beleszólása nincs. Ez az intézmény korlátozni fogja az önkormányzat szabad mozgását, a mely pedig a fővárosban a vagyoni érdek óriási nagysága mellett oly fontos. A tuloldal álláspontját, a mely mindenek fölött azt tartja szükségesnek, hogy az állami közigazgatást kormányközegek ellenőrizzék, a gyakorlati élet követelményei nem igazolják. E föl fogás nem egyeztethető össze az önkormányzattal. Épen Házmán, ki azt mondotta, hogy e javaslat egyetlen §-a sem sérti az önkormányzatot, tudja legjobban, hogy ha a közigazgatásban hivatlan beavatkozás fordul elő, s ha valakinek ügyetlen beavatkozása folytán hiba történik, mily nehéz azt helyre tűni magának a képviselő testületnek legjobb akaratával is. Én félek attól, hogy ha consequentiából alkalmazzuk a fővárosra is a municipalis törvénynek azon sarkelvét, hogy a törvényhatóság élén főispán áll, félek, hogy a főváros rendezése nem fog áldást hozó lenni és csak a véletlennak és egyesek tapintatának lesz köszönhető, ha a főpolgármesteri intézmény nem fog kárára lenni a közigazgatásnak. Ragaszkodom a különvéleményhez. (Éljenzés a baloldalon.)

Paczolay I. Épen azok, a kik szóval hirdetik a felelős kormányrendszert, a kik a kormányt legtöbbször kívánják felelősségre vonni, akarják most tőle megvonni az alkalmat, hogy valósággal felelősség mellett kezelhesse az ország ügyeit. (Élénk helyesl. jobbf.) Mert ha a felelős kormánynak nincsenek közegei a közigazgatási teren, a melyen kötelessége az ország belbiztonságát fentartani, ugyan hogyan lesz felelős? Hiszen a kormány a körülményekhez képest most is kiadja

a szükséges rendeleteket de mi ezzel nem elégszünk meg, mert a törvény szerint azon mulasztásokért is felelőssé teszszük a kormányt, a melyeket a törvény szerint kötelessége lett volna megelőzni. A dolgok ilyen állásában épen a fővárosoknak akarni adni olyan állást, mely szerint a fővárosok az államban államot képezzenek és alkotmányos rendszertünkkel összeütközésbe jöhessenek: erre elég okot nem látok. Legfeljebb az lehet oka, hogy a fővárosi hatóságban úgy akarják némelyek az állam és a főváros ügyeit kezelni, hogy azokba senki be ne tekinthessen, azokat senki ellen ne őrizhesse.

A kérdés az, szükséges-e a főispáni intézmény a városra nézve is? Ha — a mit senki nem mer tagadni, — Pest városa és illetőleg a fővárosok nem egyedül kebelbeli ügyeket végeznek, hanem egyidejűleg közérdekű dolgokban is intézkednek, a mennyiben az országnak minden főbb intézete épen Pest városában központosul, akkor, ugyan kérдем, hogyan lehet azt elhatározni, hogy a kormánynak Pest városában még ellenőrző közege se legyen? Mert valamint Pest városa részéről megkivántatik, hogy polgármestere iránt bizalommal lehessen, úgy az országra nézve is okvetlenül szükséges, hogy legyen bizodalma az iránt, miképen kezeltetnek Pest városában az ország pénztárából felállított intézetek. (Helyeslés jobbf.) Ebizalmat senki sem tarthatja fűnn inkább és a fővárosi ügyeket senki sem ellenőrizheti jobban, mint a parlamentális kormány közege. Sőt én úgy vagyok meggyőződve, hogy ha valahol, épen a fővárosban kell a kormánynak nagyon vigyáznia, hogy olyan közege legyen, mely a választóktól semmi függésben nem áll; mert épen a rendezés alkalmával fog sok tárgy előfordulni, a melyek csak úgy fognak igazságosan és méltányosan elintéztethetni, ha azon közeg, a mely azokat intézi, a választók irányában semmiféle kötelezettséget nem érez. (Helyeslés jobbf.) Ezért nagyon szeretném, ha a 68. §-ban az mondatnék ki, hogy a főpolgármester egyenesen ő Felsője ellenjegyzése mellett neveztetik ki. Mivel azonban ennek elfogadására nem számíthatok, csupán kényszerűségből elfogadom a közp. bizottság véleményét. (Általános derűtlenség és t. a. j.)

Szapáry Gy. gr. előadó: Oly törvényhatóságról lévén szó, a melynek közegei a belügyi administration kívül az állam közigazgatását is közvetítik: az a kérdés, hogy az ily törvényhatóságra, melynek jogai közé tartozik bármely politikai kérdést is megvitatni, adjunk-e befolyást az állam kormányának? A kormány közegének feladata lesz a törvényhatóságnak, mely talán a kormányval ellenkező nézetben szándékozik nyilatkozni, fölvilágosítást adni, a kormány intentionit kifejezni. Az ily közegnek módjában lesz sok bajt megelőzhetni. Mivel tehát a törvényhatóság nemcsak tisztán törvényhatóság, hanem közvetítő hatóság, vagy is saját belügyein kívül az állami közigazgatást is közvetíti, mivel az állam kormányzatáért a kormány felelős: ennek igen természetes

következménye, hogy a kormánynak jogot adjunk arra, hogy fölligeletet gyakoroljon végrehajtására azon intézkedéseinek, a melyekért felelős. (Helyeslés.) Én befolyást kívánok adni a törvényhatóság vezetésében azon egyénnek, ki annak élén áll, és így nem fogadhatom el azon módozatot, melyet a különvélemény ajánl. Nem fogadhatom el sem Steiger, sem Kármán módosítványát, mert ezek szerint negatív volna azon befolyás, melyet a közigazgatás élén álló közeg gyakorolna, nem pedig pozitív. Végre nem fogadhatom el Madarász módosítványát azért, mert az ellentétben van mind e törvényjavaslattal, mind a törvényhatóságok rendezéséről szóló törvénynyel. Ajánlom a közp. b. szövegezését.

Molnár Gy. figyelmezteti Havast és Paczolayt, hogy nem tettek különbséget a centralisatio két neme, t. i. a politikai és adminisztratív centralisatio közt, és ha már az urak e kérdést ily magas állapontból bírálják meg, engedjék meg arra utalnom, hogy míg az oly országokban, hol az adminisztratív centralisatio van alkalmazásban, a polgároknak a köztügyektől való elrestülését és idegenkedését tapasztaljuk, addig ott, hol politikai centralisatio van, mint Amerikában, Angolországban, ez a polgároknak a köztügyek iránti rokonszenvét és közérdekeltségét keltette föl. (Helyeslés a baloldalon.) Én akarom a politikai centralisatiót; akarom, hogy mindazon nagy érdekek, a melyek nem csupán egy község, nem 10, nem 100 község érdekeit, de a melyek az ország egyetemes érdekeit foglalják magukban, centratisálva legyenek a parlament és a központi kormány kezében. Épen ezen politikai hatalom szempontjából óhajtom én, hogy ne forgácsolja el a kormány crejét oly kérdések elintézésével, a melyek az országot közvetlenül nem érdeklik, hanem csak egyes vidékek külön érdekei, hogy azon aprólékosságok ne vonják el idejét és erejét a fontos országos érdekek kellő előkészítésétől és elintézésétől. (Éljenzés balfelől.)

Nechrebeczkynek azt feleli, hogy itt nem arról van szó, hogy szóló hogyan fogja fel a főispánnak adott jogokat és a főispánokra rótt kötelelességeket, hanem arról, hogyan fogják fel az illető főispánok; az eddigi szomorú tapasztalás pedig azt mutatja, hogy az illető főispánok nem úgy fogták fel jogaikat és kötelelességeiket, hogy helyesen vigyék az adminisztratiót, hanem úgy hogy, az időleges kormány érdekében szerezzenek pártot. Ép az a baj, hogy a törvény azt rendeli, hogy az illető főispánok a bűnös tisztviselőt felelősségre vonhatják, de nem teszi kötelelességükké, hogy az ilyeneket valósággal feleletre vonják, tartozzanak akármely párthoz. Végül még kiemeli, hogy a főispánnak kevés hatalma van arra, hogy az adminisztratiót jól vezesse, de mindenható abban, hogy a kormánypárt érdekében visszaéléseket kövessen el. (Élj. balfelől.)

A ház a 68. §-t a közp. b. szerkezetében fogadja el.

Elnök. Ezen szakasznak a központi bizottság javaslata szerint történt elfogadásával a 31. §. 3. pontja és az 56. §. a központi bizott-

ság javaslata szerint vannak elfogadva. Hátra van még az 58. §. g. pontja, melyre nézve a határozat függőben tartatott. E pont fölött a 69. §. e. pontjával kapcsolatosan lehetne dönten. (Helyeslés.)

Tisza K. Lényeges különbség van a buda-pesti főpolgármesternek a 69. §-ban adni szándékolt jogkör, és azon jogkör közt, melylyel a többi főispán bír. E §. b. pontja ugyanis azt mondja, hogy a főpolgármesternek, ki most már nem a szabad választás kifolyása, hanem ministeri candidatio alapján választatik meg, hármikor joga van a tanácsban elnökölni. Megvallom, két szempontból nem találom ezt elfogadhatónak. Először azért, mert ha még a tanácsban is, mely a mindennapi adminisztratív dolgok vezetésére van hivatva, ezen nem választott főpolgármester fog elnökölni, akkor azután nem tudom, miért beszélünk még a főváros önkormányzati jogairól? De nem találom elfogadhatónak azért sem, mert a főpolgármester elnöke kell, hogy legyen a közgyűlésnek; a közgyűlés pedig sok tekintetben felsőbb fóruma a tanácsgyűlésnek. Nem tartom tehát helyesnek, hogy először az alsó fórumon, azután a felsőbb fórumon elnököljön és mind a kettőben a tanácskozásokat vezesse. De egyáltalában nem is látom át, miért kelljen Buda-Pest fővárosának e tekintetben kedvezőtlenebb helyzetet adni, mint a minővel bírnak más törvényhatósági joggal, sőt csak tanácsossal bíró városok. Ugyanazért indítványozom, hogy a 69. §. b. pontja hagyassék el és az utána következő pontok következzenek mindjárt az első után, még pedig természetesen úgy, hogy a b. pont kimaradván, az utána következő c. pont lenne a b. pont. Ajánlom javaslatomat elfogadás végett. (Általános felkiáltások: Elfogadjuk!)

Tóth V. belügym. A kormány javaslatában nem volt benn e pont és így nem is ragaszkodom hozzá. A ház a b. pontot kihagyja.

Gullner Gy. Módosításom van e §. c. (az új betűzés szerint d.) pontjára, mint a mely kétértelmű. Az a kérdés, hogy a t. ház a közgyűlésnek, illetőleg a képviselő testületnek, a mely törvény szerint a város egyetemét képviseli és az önkormányzatot a főváros nevében gyakorolja, kívánja-e fentartani azon jogot, miszerint a közgyűlés folyama alatt üresedésbe jött tisztviselői állomások ideiglenes helyettesítése iránt intézkedjék, vagy pedig méltóztatik a t. háznak ezen jogot a közgyűlés folyama alatt is a főpolgármesterre ruházni. Akármelyiket méltóztatik kívánni, mindenestre a törvényt praecisebben kell körülírni, vagyis meghatározni, hogy azon vitális jog a közgyűlésé lesz-e vagy pedig a főpolgármesteré. Szólv nézete szerint a közgyűlést illeti meg e jog. Megilleti annyival inkább, mivel az 58. §. g. pontja az időközben történendő helyettesítések feletti intézkedés jogát is fentartja. Módosítványa így szól: „Az 58. §. g. pontja után tétessék: „a közgyűlés folyama alatt üresedésbe jött tisztviselői állomásoknak helyettesítés utján ideiglenes betöltése.“ Hogy pedig világos összhangzásba hozzuk a 69.

szakasz c. pontjával, a mely a főpolgármesternek a helyettesítésre vonatkozó jogát írja körül, indítványozza, hogy a c. pont első szava elé tétessék „időközben“ és ekkor így hangzanék a 69. szakasz jelenleg c. az új betűzés szerint pedig d. pontja: időközben a felfüggesztett tisztviselőket a polgármester kivételével ideiglenesen másokkal helyettesíti.“

Tóth V. belügym. Én a kérdést úgy fogom fel, hogy a főispán által helyettesített tisztviselő csak ideiglenesen, azaz a legközelebbi közgyűlésig tartja meg hivatalát és akkor a legközelebbi közgyűlés határoz, és vagy megerősíti vagy ha akarja, helyette újat választ. Gullner módosítványát azonban nem fogadhatom el, mert az a közgyűlés, a melynek folyama alatt egy tisztviselői állomás megüresedik, azon állomást a törvény értelmében nem töltheti be, mivel az nem volt a közgyűlés tárgyai közé felsorolva; pedig méltóztatnak tudni, hogy a municipális törvény szerint szükséges, hogy a közgyűlésnek tárgyait a főispán előre kijelölje. (Helyeslés.)

Steiger Gy. Az új d. pontra nézve a következő szöveget ajánlom: „A felfüggesztett tisztviselőket a polgármester kivételével a legközelebbi közgyűlésig másokkal helyettesíti.“ Ezzel azon eszme, a melyet a minister ur jelezni méltóztatott, elvolna érve és el lenne oszlatva minden aggodalom, melyet e részben hallottam. (Helyeslés.)

Tóth V. belügym. Minthogy ezen módosítvány a szöveget clarificálja, nincs ellene kifogásom.

Az 58. §. g. pontja a közp. b. szerkezetében, a 69. §. c. (illetőleg most d.) pontja Steiger módosítványával, a 70. §. a közp. b. szerkezetében fogadtatik el.

Lázár Á. A belügyminister kijelentése következtében, hogy a helyettesítések csak a legközelebbi közgyűlésig tartanak, indítványozom a 71. §. 2. pontjának, mint szükségtelennek, kihagyását.

Madarász I. Lázár nem kíván semmi mást, mint a mit a 69. §. d. pontja alatt elfogadtak. Elejét kívánja venni annak, hogy a főpolgármester által helyettesített tisztviselők egészen az általános választásig tarthassák meg helyüket. Nyíltan, őszintén kimondja, hogy a 69. §. d. pontja alatt elfogadott elv következtében az ily állomások a legközelebbi közgyűléskor választás által töltsenek be. Ha önök a 71. §-t meghagyják, akkor ellene fognak szavazni az előbb elfogadott elvnek.

Tóth V. belügym. Nem fogunk ellene szavazni az előbb elfogadott elvnek, mert az általános municipális törvényben már megvan téve azon distinctio, hogy vajjon egyszerű véttségért vagy mulasztásért bocsátatott-e el a tisztviselő, vagy a kormány rendelete végrehajtásának nem teljesítéseért. A municipális törvény épen azért szabta meg azt, hogy az ilyen tisztviselő a legközelebbi tisztújításig meg nem választható, hogy az által mintegy sanctiot adjon annak, hogy minden tisztviselő a kormány rendeletét végrehajtani köteles: mert ha ez nem így volna, a tisztviselők a kormány rendeleteit

egyszerűen félre tehetnék, mert habár felfüggeszhetnének is hivatalokból, a legközelebbi közgyűlésen újra megválasztathatnának. (Ugy van!)

Mátyus A. Én is azt tartom, hogy a ki megtagadta a tartozó engedelmességet s azért ismételve elmozdítottatott, ne legyen ismét választható. Csakhogy azt mondom, hogy a helyettesített tisztviselő felett a közgyűlés határozzon. Méltóztassék ezt az elvet elfogadni. Hol lehet arra nézve a következetességet megtalálni, hogy akkor, midőn egy ilyen tisztviselő elmozdítottatott, a helyettesített tisztviselő iránt — nem úgy mint általánosan a helyettesítésnél a közgyűlés határoz — tisztán a főispán hatalma rendelkezék. Ebben nincs logika, ebben nincs összefüggés. En azt hiszem, hogy Lázár Adám javaslata alapos és azért elfogadom.

Tóth V. belügym. A helyettesítés joga az oly tisztviselő állomásának betöltésére, ki kétszeres meghagyásra sem teljesítette a miniszter rendeletét, azért adatott a főispánnak, nehogy a municipium és a főispán közt összeütközés támadjon, a mi elkerülhetetlen volna, ha amaz újra a renitens tisztviselőt választaná meg.

Horánszky N. Nem fogadhatom el azt, hogy a törvény a törvényhatóságot büntesse és attól vegye el a választás jogát, mert ezzel, a mi itt czéloztatik, csakugyan a törvényhatóság foszthatnék meg választói jogától.

Paczólay J. A miniszteri rendeletek nem az egyes tisztviselőhöz, hanem a hatóságokhoz intézettek s ebből természetesen foly, hogy a miniszteri rendeleteknek végrehajtása, vagy végre nem hajtása csak a legritkább esetben függ az egyes tisztviselőtől, hanem legtöbb esetben a városi municipalis hatóság akaratától vagy nem akaratától. Egy példával akarom felvilágosítani, hogy járnánk, ha a 71. §. 2. pontja nem fogadtatnék el. Heves megyében a kormány megrendelte, nem tudom micsoda intézkedésének végrehajtását. A hatóság megtagadta, minélfogva a kormány-biztos substituíta a tisztviselőket. Már most az illető tisztviselő azért, mert a kormány rendeletét végrehajtotta, mert a kormány rendeletének eleget tett és a zavart nem akarta szaporítani, hivatalt vesztett (Ugy van!) Hogy ily skandalosus esetek elő ne forduljanak, szükséges, hogy a törvényben intézkedés történjék arra nézve, hogy azon tisztviselővel, ki a kormánynak felelősséggel járó rendeleteit végrehajtotta, ne lehessen oly könnyen bántani, mint a rothadt almával. (Élénk tetszés a jobboldalon).

Tisza L. Nem akarván a hibás, a bűnös tisztviselőért az egész törvényhatóságot felelőssé tenni, elfogadja Lázár indítványát.

Csiky S. Lázár mellett szól.

A ház a 71. §-t a közp. b. szerkezetében fogadja el.

A tanácskozás hetedik napja decz. 7.

A ház a 72. és 73. §-t a közp. b. szerkezetében fogadja el. Szapáry Gy. gr. előadó. A 69. §. b) pontja kihagyatván, a 74. §. a) pontjának e szavai „rendszerinti elnöke“ ezekkel cserélendők: föl „a tanács elnöke.“ — Elfogadtatik. A 74. §. többi pontja, ugy szintén a 75., 76., 77. és 78. §§. a közp. b. szerkezetében fogadtatnak el.

Kármán L. A 79. §. csak általánosságban praecisirozza azt, hogy „ügyosztályok állítandók fel“ s az utolsó bekezdésben azt mondja, hogy a törvényhatóság szabályrendeletben határozza meg, mely ügyek tartoznak az ügyosztályokhoz. Én azonban óhajtanám, hogy legalább a főügyosztályok szabatosan megneveztessenek. Miután e törvényjavaslatban szabatosan körül van írva a legkisebb részletig a bizottság, a közgyűlés, a polgármester stb. hatásköre, e szerint mintegy vörös fonal vonul át a törvényjavaslaton, és az autonómiát illetőleg a praecizirozás itt minden részletekbe megy át: óhajtom, hogy ezzel összhangzásban a 79. §.-ban is részletezve ki legyen mondva az ügyosztályoknak mikénti megalakulása. E célból a következő módosítványt vagyok hátor javaslatba hozni: a 79. §. első bekezdése következőleg indítványoztatik szövegeztetni: „A tanácsban egyes közigazgatási és gazdasági ágak szerint legalább is következő ügyosztályok alakítandók: a) közoktatási és közművelődési, b) gazdasági, c) adóügyi, d) ipar- és kereskedelmi, e) ujonczozási és katonaelszállásolási, f) árva- és gyámügyi, g) közegészségügyi, h) szegényügyi és i) statisztikai. Ha szükségesnek látja a közgyűlés, a felsoroltakon kívül egyéb ügyosztályokat is állíthat; ezek felállítását, valamint az egyes ügyosztályok belszoervezését, hatáskörét szabályrendelettel állapítja meg.“

Nehrebeczky S. Meg kell jegyezmem, hogy ezen egész törvényt annyira tüzetesnek találom, hogy némely dolgokat a főváros autonómiájának is akarnék fönhagyni, (Fölkiáltások balf.: Ez legalább őszinte nyilatkozat!) és ép ezen tárgy az, a mely annyival is inkább a város önkormányzatának lesz fenhagyandó, minthogy megtörténhetik, hogy a 11. osztály időről időre változni fog, és így a törvény a változásnak akadályul szolgálhatna. Mellettem szól továbbá a 88. §., a melyben különösen javasoltatik, hogy: „a főváros a tanácsnak és az egyes tisztviselőknek hatáskörét, az osztályok szervezetét stb. szabályrendelettel maga állapítja meg.“ Tehát ha az osztályok szervezetét maga állapítja meg, azt hiszem, azok számát és minőségét is maga határozza meg; ennélfogva én az eredeti szövegezés elfogadását ajánlom. (Helyeslés.)

Radóczy J. Magam is azt tartom, hogy a célbavett módosítvány által a fővárosnak önkormányzati hatásköre szűkítettnek: ezt pedig

részemről nem óhajtom és azért a törvényjavaslat eredeti szövegezőse mellett maradok. (Általános helyeslés.)

A ház a 79., továbbá a 80., 81., 82., 83., 84., 85., 86., 87. és 88. §-t a közp. b. szerkezetében fogadja el.

Steiger Gy. A III. osztály nevében a következő különvéleményt nyújtom be a 89. §-ra nézve:

„A közgyűlés tanácskozási és egyáltalán a törvényhatóság-nak, mint az állam fővárosának és minden közegeinek hivatalos ügykezelési nyelve kizárólag az állami hivatalos nyelv, t. i. a magyar.“ (Felkiáltások minden oldalról: Helyes! Helyes! Elfogadjuk!)

Havas S. a belügyminiszter képviselője szólni akar. (Élénk felkiáltások minden oldalról: Eláll! Eláll! Elfogadjuk Steiger Gyula módosítványát!)

Schreiber Fr. A következő módosítványt nyújtom be: „a 89. §. egészen kihagyandó.“

A ház Steiger módosítványát fogadja el.

A 90., 91., 92., 93. és 94. §. a közp. bizottság szerkezetében fogadtatik el.

Madarász I. Nincs kifogásom a 95. §. ellen, hanem mivel a számadásokat minél rövidebb idő alatt kívánám kellőleg befejezetni, azon kérdést teszem, hogy a 3-ik bekezdésben követelt egy évi terminus okvetlenül szükségeltetik-e a belügyminiszterium részéről vagy nem; mert ha nem szükségeltetnék, igen óhajtánám, ha az egy év helyett, kilencz hónap fogadtatnék el, azért, hogy azután a következő szakaszban ugy is 3 hó engedtetvén a számadások feljebbvitelére, a számadások egy év alatt legombolyitassanak.

Havas S. Pest városának egész ügyköre oly tágas, különösen a pénzkezelés gazdálkodás dolgában, s a számadások oly nagy halmazzal vannak, — hogy egyebet ne említsek, csak a bevétel és kiadás nag 5 millióra, — azonkívül pedig vannak más pénztárai, intézetei, jótékony alapítványai, a melyekre vonatkozó számadások akkora halmazzal képeznek, hogy a belügyminiszteri számvevőség a legjobb akarat mellett sem képes azokat rövid idő alatt elvégezni. Kérem tehát a szerkezetnek változatlan megtartását. (Helyeslés.)

Nehrebeczky S. Azon intézkedés, mely szerint a belügyminiszternek egy évi határidő adatik, egészen összhangban áll a községek rendezéséről szóló törvény 129-dik §-ával.

Házmán F. A kinek a városi számadások revisiojáról helyes fogalma van, az átfogja látni, hogy 14 nap alatt teljes lehetetlen a számadásokat az eredetiek megtekintésével fölülvizsgálni. Nem akarok sokat kérni a t. háztól, hanem méltóztassék legalább ezen napoknak megkettőztetését megengedni, mert különben a törvényt meg kell szegni. Soha se hozzunk oly törvényt, melyről már előre tudjuk, hogy az nem fog megtartani.

A ház a 95. §-t, továbbá a 96. 97. és 98. §-t a közp. b szerkezetében fogadja el.

Madarász I. A 99-ik §. 1-ső bekezdésében azt mondja: „A főváros vagyona rendszerint nyilvános árverés útján adandó bérbe.“ A 2-ik bekezdés pedig: „a főváros megfogja a szabályrendeletet alkotni.“ A második bekezdés ellen semmi kifogásom sincs. A 3. bekezdés, a mely így hangzik: „a bizottság kivételesen az árverés kizárásával való bérbeadást is rendelheti el“ az, a mi ellen én a ház figyelmét felhívom. Én kérem, hogy a 3-ik szakasz bagyassék ki s ennélfogva az első bekezdésből ezen szó: „rendszerint“ kihagyandó. Én tehát óhajtom, hogy a mint el van határozva, hogy valami bérbe adatik, az ne adathassék bérbe másképp, mint nyilvános árverés útján. Igen jól tudom, hogy van néhány eset, melyben az opportunitás sokszor javasolja, hogy a bizottság a nyilvános árverést ne tartsa meg. Ez azonban mindig okot ad gyanura, a mit én kiakarok kerülni.

Szapáry Gy. gr. előadó. A közp. b. szükségesnek látta ezt is belefoglalni azon esetre, ha a főváros netalán nyilvános árverés útján nem látná célszerűnek bérbe adni vagyona, hogy ne legyen e tekintetben keze megkötve és hogy esetleg másképen is intézkedhessék. Ellenben a kellő nyilvánosság megóvását is szükségesnek látta a központi bizottság s e tekintetben az intézkedések meg is vannak téve, a mennyiben az ily bérbeadás jóváhagyása minden esetben a közgyűlésnek tartatik fenn.

A ház a 99. §-t a közp. b. szerkezetében fogadja el.

Madarász I. A 100. §. utolsó pontjában e szavak fordulnak elő: „ha pedig előleg megoldandó.“ Előleg pénzelőleget jelent. Helyette ezt a szót kell használni: „előre“.

A 100. §. e módosítással, a 101. §. a közp. b. szerkezetében fogadtatik el.

Lázár A. Ezen §-nál szükségesnek találom, egy önálló határozati javaslattal oda utasíttatni az ipar- és kereskedelmi miniszter urat, hogy az erdészeti javaslatot minél előbb mutassa be. Magánúton értesülve vagyok ugyan arról, hogy az illető miniszterium kebelében az előmunkálatok bizonyos szakbizottság kihallgatásával elintéztettek; de minthogy ezen tárcza most más kézbe jutott, szükségesnek tartom ezen figyelmeztetést. Határozati javaslatom így szól: A képviselőház a földmívelés- ipar és kereskedelmi miniszteriumot utasítja, hogy az erdészeti törvényjavaslatot mielőbb terjeszse be.“ (Felkiáltások: Nem tartozik ide!)

Tavaszi E. Magam is óhajtora azt, a mit Lázár el akar érni, de ez nem módosítása ezen §-nak és nézetem szerint ezen §-nál sem nem tárgyalható, sem itt nem lehet rá szavazni! (Helyes!)

A ház elejti Lázár javaslatát. A 102. §. a közp. bizottság szerkezetében fogadtatik el.

Steiger Gy. Azt hiszem, hogy a 103. §. szövege, különösen pedig a második kikezdés csak tévedésből jöhetett be, t. i. itt a közmunkákról történt intézkedés, holott méltóztatnak tudni, hogy

az 1870. évi X. t. cz. 8 §-ában a fővárosi közmunkákról már intézkedés tétetett és pedig azon irányban, hogy a fővárosi közmunkák jövedelme a közmunka tanácsnak szolgáltatik be. Mivel e szöveg intézkedése ellentétben van ezen fenálló törvénynyel, a mennyiben itt intézkedés történik arra nézve, hogy mire fordíttassók a közmunkák jövedelme, ennél fogva ezen szerkezetet helytelennek tartom és bátor vagyok azon módosítványt tenni, hogy az első sor e szavai után: „a közmunka kivetés és felhasználása“ a következő szavak tételesenek: „az eddigi módon, illetve az 1870. X. t. cz. 8. §-a szerint eszközzendő,“ a második bekezdés egészen kimarad.

Tavaszi E. Én az egész §-t óhajtánám kihagyni. Pest városa azon abnormis helyzetben van, hogy nem tehet eleget a törvény rendeletének, mert a mint egyrésztől az 1870. X. t. cz. azt parancsolja Pest városának, hogy ezen váltságösszeget a közmunka tanácsnak szolgáltatassa be, másrésztől ugyanazon utakra, melyeket ezen költségből kellene javítani, semmi más pénzforrása nincs. Pest városa követelte, kérte is a kormánytól, hogy utalványozzon erre pénzt, mert mindaddig, míg pénz nem lesz utalványozva, nem szolgáltatathatja ki azon összeget, mely a közmunka tanácsnak rendeltetik átadatni, mivel nincs fedezete azon ut-javítási költségekre, melyeket a miniszterium Pest városára rótt. A legutóbbi időben értesítette a miniszterium Pest városát, hogy törvényjavaslatot fog a házhoz beadni, a mely által az 1870-ik évi X. t. cz. illető §-a módosíttassék. Addig tehát függőben kellene hagynunk az egészet.

Havas S. Nekem, mint a kormány képviselőjének, nincs észrevételem Steiger módosítása ellen.

Házmán F. Én egyáltalában azt tartom, hogy a fővárosban a közmunkának értelme nincs, mert mi a közmunka váltságot adó képében szoktuk lefizetni, ugyannyira, hogy egy évben Buda városa azt pótdónak tekintvén, az egész közmunka váltságot e czímen hajtotta be; midőn pedig az illető miniszterium részéről ezen mód ellen kifogás tétetett, s elrendeltetett, hogy ezen adónem közmunka váltságdíj fejében hajtassék be ismét, Buda városa nem volt képes azt másképp behajtani, mint végrehajtás útján, mert a fővárosi polgár azt mondja: én robotot nem fizetek. Ez az eszme az uralkodó. Inkább fizeti háromszor a végrehajtási költségekkel együtt, mint önként. (Nehrebeczky: Hát exequálni kell!) Igen, de nem azért hozunk törvényt, hogy egyrésztől kellemetlenséget okozzunk a hatóságnak, másrésztől nyugtalanságot a publicumnak, és harmadszor semmit se nyerjünk. Én tehát az egész §-t kihagyni kívánom, mert annak a fővárosi törvényben nincs értelme.

Szapáry Gy. gr. előadó: Tisztábbnak, határozottabbnak és az eddigi intézkedéseknek inkább megfelelőnek tartom azon intézkedést, melyet Steiger kíván az első bekezdésbe felvételni. Hanem van ezen szakaszban, melyet Házmán kihagyni kíván, e kívül más intézke-

dés is, nevezetesen: „hogy a főváros magát bizonyos utakra nézve tegye érintkezésbe azon községekkel és törvényhatóságokkal, melyek vele határosak.“ Ha a szakasz többi részét ki is méltóztatik hagyni, mindenesetre ajánlom, hogy e tárgyat figyelembe véve, azt a törvénybe befoglalják.

Csiky S. A közmunka ügyét nemsokára bizonyosan tüzetes tanácskozás alá fogjuk venni és akkor azt, mint az egész országra nézve károsat elfogjuk vetni, mert a közmunka ép oly gyűlöletes adóztatás, mint a robot és az önkénynek tág kaput nyitó megterheltetés. Hagyjuk ki tehát az egész §-t.

Eötvös K. Mindenek előtt kijelentem, hogy ezen 103. §-t, úgy a mint áll, meghagyandónak vélem. Ezen §-ban három egymástól teljesen különböző elv van kimondva. Az első az, hogy „a közmunka kivetése és felhasználása céljából a főváros lakosai kézi és szekeres munkára is kötelezhetők.“ Nincs ebben egy szóval sem mondva, hogy „okvetlenül kötelezendők“ s egyáltalában semmi irányban sincs a főváros törvényhatóságának keze megkötve a tekintetben, hogy egy vagy más közmunkát hogyan használjon föl. Épen akkor lenne a fővárosi törvényhatóságnak keze jörőre megkötve, hogyha ezen elv a törvényjavaslatba fel nem vétetnék. A második elv, hogy közveszély eseteiben a főváros előljárósága a rendelkezése alatti összes gyalog és szekeres erőt betudás nélkül fölhasználhatja. Ha árvíz vagy más közveszély esetében a főváros csak azon közmunkára volna szorítva, a melyet pénzen fogadhat, ez esetben a város ugyan megjárná. (Ugy van!) Igen is szükségesnek tartom azon szük látkörü felfogás ellenében, a mely a városi polgároknál tapasztalható, hogy t. i. ők robotolni nem tartoznak, hogy a robot a törvényben benne legyen, hogy benne legyen, hogy árvíz vagy más közveszély esetében a polgárok tartoznak megmenteni a várost. Azt pedig épen nem értem, hogyan maradhat ki a harmadik tétel, mely arról intézkedik, hogy a főváros és az azzal határos községek közötti utak és hidak készítése és fentartása iránt a törvényhatóság a szomszédos községekkel együtt tartozik intézkedni.

Péchy T. Én is kihagyandónak vélem e §-t. A három intézkedése közül egyik se szükséges. Az első azért nem, mert a törvényben van már erről általános intézkedés, tehát újra intézkedni fölösleges. A második szintén fölösleges, mert magától értetik. A harmadik intézkedés meg némiképp veszélyessé is válhatik, mert ezzel tulajdonképp nem a fővárosról gondoskodik a törvény, hanem némileg megszorítja azon szomszédos községek jogait, a melyek nem is tartoznak e törvény keretébe.

A ház abban állapodik meg, hogy a 103. §-t új szövegezés végett visszaküldi a közp. bizottsághoz. A 104. és 105. §. a közp. b. szerkezetében fogadtatik el.

Nehrebeczky S. A 66. §-nál méltóztatnak elfogadni azt, hogy a

statistikai hivatal főnöke tulajdonképen a statistikai hivatal igazgatójának neveztessek. Ezen észrevétel előrebocsátása után van szerencsém kijelenteni, hogy én e statistikai hivatal igazgatói állomását olyannak tekintem, a melynek állandóságát óhajtánám annál fogva, mert e foglalkozás olyan, hogy gyakori személyváltozás az ügyre nézve nem látszik üdvösnek. (Helyesl.) Azért azt kívánám, hogy valamint a főlevéltárnok, úgy a statistikai hivatal igazgatója is élethossziglan választassék. (Ált. helyesl.) Ha ezt el méltóztatnak fogadni, a 106. §. első soraiból kihagyatnának e szavak: „a statistikai hivatal főnökét“ és a később előforduló e szavak után: „főlevéltárnokát“ tétetnék „és a statistikai hivatal igazgatóját“ (Helyesl.)

Madarász J. Én egyetlenegy hivatalban sem vagyok az élethosszig való kinevezésnek vagy választásnak barátja. Én a választásokat csak 3 évenként óhajtom, és ez indít a következő módosítvány beadására: „106. §. A főváros tisztviselői, jelesen a polgármester, az alpolgármester, a tanácsbeliek, jegyzők, ügyészek, a főlevéltárnok, főmérnök, főorvos, és kerületi orvosok, a főszámvevő és a statistikai hivatal igazgatója, ugy szintén azok, kiket a közgyűlés idővel hasonló tisztviselői minőséggel fog felruházni, 3 évre választatnak. Választó minden húsz éves önálló honpolgár, ki földjövédelmi, vagy személyes kereseti adót fizet és két év óta állandóan a városban lakik; a ki azonban egyedül személyes kereseti adót fizet, azon esetben, ha gazdai hatalom alatt nem áll.“

Tavaszi E. Nem járulhatok Nehrebeczky módosításához. Nem mintha nem óhajtánám azt, hogy a statistikai hivatal állandósíttassék, mert csakis így látom biztosítva annak függetlenségét, de azért, mert én a hivatalok közt, tekintve fontosságukat, nem szeretnék classficiatiót fölláltítani. Bármily fontos hivatalnak tartom a statistikai hivatal igazgatóságát, de nem kevésbbé fontosnak tartom a főmérnöki, a főszámvevői hivatalt, a melyeknél nem csak — mint a statistikai hivatalnál — a jelenlegi munkát és a jelenlegi viszonyokat kell ismerni, hanem az illetők csakis úgy végezhetik el pontosan és teljesen kötelességüket, ha a mult viszonyokat is ismerik. Én tehát nem akarom ezt amazok felébe tenni s azért nem akarok különbséget és kivételt tenni. Madarász módosítványát azért nem fogadhatnám el, mert a városokban csak ugy látnám biztosítva a főbb hivatalnokok függetlenségét, ha élethossziglan választatnának meg.

A ház a 106. §-t Nehrebeczky módosítványával, a 107. §-t a közp. b. szerkezetében fogadja el.

Madarász J. A 108. §-nál az eskü mintára nézve bátor vagyok figyelmeztetni a központi bizottsági előadó urat arra, hogy egyáltalában nem ragaszkodott a községek rendezésénél elfoglalt álláshoz. Okvetlenül szükségesnek látom, hogy miként a községek rendezéséről szóló törvényben ki van mondva az, hogy ha találkoznának a megválasztott tisztviselők között, kik azt állítanak, hogy az eskü

vallási meggyőződésükkel ellenkezik, azok az eskü helyett egyszerű fogadalmat tehetnek, ez a rendelkezés ide is átvétessél. De továbbá nem tartom szükségesnek a községi törvényben már kifejezett elvek ellenében ily hosszadalmas esküformát megállapítani. Én a 108. §-nak elvetésével s mellőzésével a következő szerkezetet ajánlom: A megválasztott tisztviselők a következő esküt teszik le: Én N. N. esküszöm, hogy hivatalommal járó kötelelességeimet lelkiismeretes pontossággal teljesítem. Isten engem úgy segítjen. Ha pedig az illető tisztviselő azt állítaná, hogy az eskü vallási meggyőződésével ellenkezik, a következő fogadalmat kell tennie: Én N. N. fogadom, hogy stb⁴. Ez szóról szóra a községekről szóló törvény 85. §-ából van kivéve; azért már csak a következetesség szempontjából is ajánlom elfogadását.

Szapáry Gy. gr. előadó. Ellentétben Madarász fölfogásával, a ki hasonló intézkedéseket akar a fővárosok rendezéséről szóló törvénybe felvételni, mint a milyenek a községek rendezéséről szóló törvényben foglaltatnak, a központi bizottság főleg úgy kívánta rendezni hazánk fővárosának törvényhatóságát, mint a többi köztörvényhatóságokat, és így ezen törvényjavaslatba is e pontot illetőleg azok vétettek be, mik a köztörvényhatóságok rendezéséről szóló törvény 76. §-ában foglaltatnak.

Mátyus A. Én is helyeslem, hogy azon esküforma használtassék, a mely a köztörvényhatóságokról szóló törvényben foglalt eskümintával azonos. Ez azonban nem zárja ki azt, hogy azon eszme, mely a módosítás második részében foglaltatik, pótlólag benne foglaltassék ezen esküformában, hogy t. i. azon tisztviselők, a kik az esküt vallási meggyőződésükkel ellenkezőnek vélnék, csupán egyszerű fogadalmat tegyenek. A köztörvényhatósági törvény előbb jött létre, mint a községi törvény, és nincs semmi ok, hogy az utóbbinak javitmányát át ne vegyük.

A ház szavazás utján elfogadja a 108. §-ra nézve a központi b. szerkezetét.

Mátyus A. Mielőtt a 109. §. fölolvastatik, bátor vagyok ide egy új §-t ajánlani a következő szöveggel: „Ha a megválasztott azt állítaná, hogy az eskü ellenkezik vallási meggyőződésével, akkor a következő fogadalmat kell tennie: „ünnepélyesen fogadom“ és azután következnek az esküforma.

Csernátóny L. Vannak bizonyos vallásfelekezetek, melyek hitfelekezetük meggyőződése szerint nem esküsznek, hanem csak fogadalmat tesznek. Részemről azt tartom, hogy a férfinak elég volna szavát adni valamire, hogy valamit megtart minden eskü nélkül is. Ez mindig az egyeniség dolga. Mintán tehát vannak ilyen vallásfelekezetek, ha azok részére nem gondoskodunk, mi történik? Az, hogy azok nem esküsznek semmi esetben, és ezen nem esküvés által magukat kellemetlenségnek, üldözéseknek teszik ki, s így őket

kizárjuk bizonyos állomásokból. Ezt megakadályozni czélja az indítványnak, melyet én pártolok.

A ház elfogadja Mátyus indítványát, továbbá elfogadja a közp. bizottságnak 109. §-át.

Zichy A. Módosítványom van a tanügy kérdésben a közp. b. 110. §-ra. E §. hivatkozik az 1868. XXXVIII. t. cz-re és azt mondja: „amennyiben e t. cz. másképp nem rendelkezik.“ E t. cz.-nek ide vonatkozó §-sa így szól: „Ez iskolai székek teendői ugyanazok, melyek a 121. §-ban elősorolva, tanítók választásán és az iskolai vagyon kérdésére való feltgyeleten kívül, a mely teendők Buda-Pesten a városi iskolai tanácsot és a városi képviselő testületet illetik.“

Bátor leszek kifejtteni, hogy minő magyarázatot adott a praxis ezen törvényeziknek. (Halljuk!) Buda-Pesten az a gyakorlat támadt ezen törvényezik alapján, hogy midőn tantói állomás megürül, a városi hatóság municipális jogai érvényénél fogva esődöt hirdet. A folyamodványok a városi hatósághoz adatnak be; a városi hatóság azonban átteszi a folyamodványokat az iskolai tanácshoz, a mely ismét külön szakbizottság útján meggyőződést szerez magának, az illetők képességéről. Ezen meggyőződés alapján hozza kijelölésbe a tanítókat, illetőleg, a mit az iskolatanács a tanítókra nézve tesz, azt teszi a tanügy bizottság a városban a tanárookra nézve. A kijelölés alapján aztán a városi képviselő testület választja a tanárokat és tanítókat. Ennek ellenében azt vagyok bátor indítványba hozni, hogy az iskolatanács, illetőleg a tanügyi bizottság kijelölése alapján ne a 400 tagból álló nagy képviselőtestület, hanem a szűkebb körű városi tanács eszközölje a választást. Bátor vagyok hivatkozni mindenkire, ki a tanügygyel foglalkozott, vajjon nem sokkal competensebb-e ott, hol specialis szakképzettég meghírlásáról van szó, egy kisebb testület. Már ez magában a mellett szól, hogy inkább e tanács ruháztassék föl ezen joggal, mint ama népesteület, mely néha pártérdek, néha összeköttetés és tudja Isten minő melléktekinetek által vezeteti magát. Megtörtént Buda-Pesten, hogy p. o. az iskolatanács nagy gonddal megállapította kijelölését és a képviselőtestület ezt figyelmen kívül hagyva, önkénytesen megváltoztatta a felállított sorrendet. Ezen bajnak eleje vétetik, ha méltóztatnak módosítványomat elfogadni.

De még ezenkívül is, ha jól fogtam fel a jelen reudezési törvény szellemét, ez abból áll, hogy a tanács van hivatva az admi-nistratiót közvetlenül vinni, ellenben a nagyobb képviselőtestület inkább az ellenőrzésre van hivatva. Ha tehát a képviselőtestület saját factuma lenne a tanítók választása, hiányoznék a kellő ellenőrzés, míg ha a tanács választja a tanítókat, ezen tette mindig felelősség alá esik, illetőleg interpellatio, kérdés tehető a közgyűlésen a választás tárgyában. Ennélfogva bátor vagyok csak egy

sorból álló, de a mint röviden volt szerencsém kifejtteni, lényeges módosítványomat a ház figyelmébe ajánlani. A második sorban: „a mennyiben az 1868. XXXVIII. t. cz. másképp nem rendelkezik“ szavak kihagyatván, helyükbe tétesék: „a tanügyi bizottság illetőleg az 1868. XXXVIII. t. értelmében az iskolatanács kijelölése alapján stb.“ E szerint a tanács választaná élethosszigan a tanítókat és tanárokat. (Ált. helyesl.)

Házmánn F. Ha az indítvány elfogadtatik, egy új eljárás tételnek szükségessé a tanítók megválasztása tekintetéből t. i. az iskolatanács kijelölésére. Eddigelé a kijelölés az iskolatanács részéről nem történt, hanem igen is közöltetett azoknak neve, kik a törvény értelmében qualificáltak voltak és választás alá vétettek. Ha ezen észrevétel elfogadtatik, akkor nem látom semmi okát, miért ne volna elfogadható azon indítvány?

A ház a 110. §-t Zichy módosítványával, a 111. §-t a közp. b. szerkezetében fogadja el.

Kármán L. A 112. §-nál szomorúan kell constatalnom, hogy általában a tisztviselők qualificatióját illetőleg igen kevés szigorrról van gondoskodva. A többek közt a tanácsnak és az árvaszéki elnöknek qualificatiója általában nincs érintve. Módosítványt adok be, a mely így szól: „a 112 ik §. a) pontja a következőleg indítványoztatik szövegezetten: „Az ügyvédi oklevél az árvaszéki elnök, a köz és váltóügyvédi az ügyészi“. (Helyeslés.)

Steiger Gy. A módosítványt nem tartom elfogdandónak azért, mert e részben a hatóságnak szabad kezét megkötni nem akarom. Én azon nézetben vagyok, hogy a fővárosnak joga van nemcsak az árvaszéki elnökére, de a többi hivatalnokra nézve is bizonyos qualificatiót megkövetelni. És mert ezen véleményben vagyok, nem fogadhatok el oly módosítványt, mely a qualificatiót csakis egyetlen egy hivatalnokra nézve mondaná ki. A szerkezetet pártolom.

Gullner Gy. A municipalis törvényben a jogi qualificatio van conditio sine qua non-képen felállitva arra, hogy valaki az árvaszék elnökévé választathassák. Méltóztatnak tudni, különösen azol, kik az árva ügyekkel ismerősök, hogy itt néha milliókról van szó, és úgyszólván nemesebb, fontosabb, életbevágóbb teentője a fővárosi hatóságnak nem lesz, mint épen az árvaszéki gyámhatóságok feletti örködés. Méltóztatnak elfogadni a 9. §-t; e §-szerint a tanács külön árvaszék által gyakorolja az árva, és gyámügyek feletti felügyelet jogát. Félek, hogy ha a szerkezet megmaradna, a város az ily fontos, életbevágó és jogi természetű ügyek fölötti jogát oly egyének által gyakoroltatná, kik a jogi fogalmakkal tán nem ismeretesek annyira, mint a mennyire kívánatos lenne itt, hol telekkönyvezési vagyonbirtok átruházások, szerződések jóváhagyása, osztályegységességek stb. fordulnak elő. Pártolom Kármán módosítványát. (Helyeslés.)

Tavaszi E. Ha oly módosítvány terjesztetett volna elő, a mely kiterjeszkednék a többi tanácsosokra is, kiterjeszkednék a főpolgármesterre, alpolgármesterre, annak látnám értelmét; de azt, hogy csupán az árvaszéki elnökre nézve mondassék ki az, hogy ügyvédi oklevéllel kell bírnia, nem pártolom. De egyébkint is azon kérdést vagyok bátor intézni a házhoz, vajjon fel lehet-e tenni, hogy a fővárosban az árvaszék elnökévé oly egyén neveztessek ki, a ki nem törvénytudó? Ezt ugy hiszem, nem fogja senki sem fölteni. (Helyeslés és ellenmondás). Pártolom a szerkezetet.

Justh J. Bizony föltehető, hogy ha a szerkezet megmarad, ilyesmi még Pesten is meg fog történni. Pártolom azért Kármán módosítványát.

Molnár Antal. Énrészemről az árvaszéki elnökre nézve elégnék tartom a fővárosban is ugyanazon qualificatiót, a mely a; törvényhatóságok rendezéséről szóló törvényben meg van állapítva de különben is azon meggyőződésben vagyok, hogy az ügyvédi oklevél kevésbbé volna kívánatos, mint az elvégzett jogi tanulmányok azon qualificatioja, mely itt szükségesnek látszik. Ennélfogva részemről a 112. §. a. pontjához bátor vagyok a következő módosítványt javaslatba hozni: „a 112. §. a. pontja után tétessék: bevégzett jogi tanulmányok az elnöki“ stb.

Horváth Gy. Furesa, hogy Molnár nem fektet annyi súlyt az ügyvédi vizsgára, ami sokkal több, mint az egyszerű jogi tanulmányok következtében nyert bírói vizsga eredményére. Nem teszem ugyan föl Pest város közönségéről, hogy oly egyéneket válasszon, a kik a megkívántató kellékekkel nem bírnának, de mivel mégis bekövetkezhetnék azon eset, hogy Pest város közönsége is tévedne, mint tévedt több más megye, mely tévedését csak most érzi: én pártolom Kármán módosítványát. (Helyeslés.)

Mátyus A. Figyelmeztetem a házat, hogy a 9. §-ban világosan ki van mondva, hogy „az árvaszék felállítását s annak hatáskörét szabályrendelet állapítja meg.“ Nem akarok a meghozott szakasszal ellenkezésbe jönni, nem marad egyéb hátra, mint hogy a hozandó törvényhatósági szabályrendeletet erre nézve is elegendőnek tartván, a módosítványt elejtsük. (Ellenmondás.)

Pólya J. Ha valahol, ugy az árvaszéknél kell nagyon delicate eljárni azok megválasztásánál, kikre bizzák azon nagyfontosságú ügyek ellátását, melyek az árvaszék körébe tartoznak. Azt tagadom, hogy a qualificatio megállapításával ellentétbe jövünk a 9. §-sal. A 9. §-ban az árvaszék belső ügyvezetésére van hivatkozás, (Helyeslés) itt pedig arról van szó, hogy azon férfiak, kik az árvaszék élén lesznek, milyen qualificatióval bírnak. Nehogy a connexio vétsék ügyembe, nem pedig az, ki mennyit ér, a mint erre a fővárosból is tudunk példákat, fogadjuk el Kármán módosítványát.

A ház a 112. §-t Kármán módosítványával fogadja el.

Molnár Gy. Bátor vagyok e §-hoz egy al módosítványt a következőkben felolvasni: A 113. §. 2. és 3. pontja kihagyatván, helyükbe jönne: „a kijelölő választmány hét tagból áll, t. i. a főpolgármesterből, mint elnökből és általános többséggel a közgyűlés által választandó hat tagból.“ A 113. §. utolsóelőtti pontjába nyomtatási hiba csuszott be, nevezetesen a „képviselőház“ szó helyett „kijelölés“ szót kell tenni. A főpolgármester hatáskörére nézve a 69. §. megállapítja azon elvet, hogy a főpolgármester a végrehajtó hatalom képviselője; mint ilyen ellenőrzi a fővárosi önkormányzatot és őrködik a törvényhatóság által közzetített állami közigazgatás érdekei felett. A főpolgármesternek adott hatalom tehát per eminentiam ellenőrző, nem pedig megelőző praeventiv censura. Ha már most a főpolgármesternek megadnók azon jogot, hogy a kijelölő bizottságba ő nevezzen ki 3 tagot, másik 3 tagot pedig a közgyűlés válaszson, elnök pedig a főpolgármester legyen, akkor nagyon természetes, hogy egyenesen a főpolgármesternek tetszésétől függ, ha vajjon a közgyűlés többsége által óhajtott tisztviselőket kívánja-e candidálni, vagy egyenesen azokat, kik azon többségnek nem tetszenek. Módosítványom második indoka az, hogy a municipiumok szabadságát fenn kell tartani. Méltóztassanak Pest városa municipiumának azon szabadságot megadni, hogy a tisztviselők a közgyűlés által szavazattöbbséggel megválasztott képviselő bizottság útján candidáltassanak. Így nem fog kizáratni a főpolgármesternek ellenőrző hatalma, de nem lesz annyi joga, a mennyi azon túlhalad. (Helyeslés halfelől.)

Szapáry Gy. gr. előadó. A ház többsége elfogadta azt az elvet, hogy mindabban, a mi a törvényhatóságok rendezéséről szóló törvényből ezen fővárosi törvényhatóságra alkalmazható, ugyanazon eljárás követendő. A következetesség azt hozza magával, hogy ép úgy, a mint a többi intézkedések a főispán hatáskörét illetőleg a törvényhatósági törvényekkel egyetértelműleg állapítottak meg, ugytt is maradjon meg a főispán hatásköre, ugy a mint azt ama törvény meghatározza. (Helyeslés jobbfelől.)

Csiky S. Molnár módosítványát pártolja.

Horánszky N. Nem fogadhatom el a központi bizottsági előadónak azon gyakran hangoztatott észrevételét, hogy hisz mindezek már a köztörvényhatósági törvényben benn lévén, ezeken már változtatni nem lehet. Én a megyei törvényhatóságoknál igen is indokolhatónak látom azt, hogy a kijelölő választmány alakítására a főispán is befolyjon, mert hisz egy törvényhatóságban, mely nagyobb területből áll, talán ez czélszerűbb mód; ezt azonban a fővárosban nem találom czélszerűnek. De ez nem oka felszólalásomnak, hanem az, hogy a törvényben nem talállok provisiót, hogy ezen kijelölő választmány működése meddig tart. Én azt hiszem, hogy akár választás, akár a központi bizottság szövege szerint felerészben kineve-

zés által alakíttassék meg a kijelölő választmány, mindenesetre gondoskodni kell arról is, hogy mennyi időre ezen kijelölő választmányi tagság, s azért részemről az ellenvéleményt magamévá tévén, almódosítást terjesztek be, mely szerint a kisebbségi módosítvány ezen szavai „általános szótöbbséggel“ után jönne a két szó „egy évre“ és így a szöveg így hangzanék: „a kijelölő választmány hét tagból áll, kik a közgyűlés által általános szótöbbséggel egy évre választatnak.“

Madarász J. Elfogadom a módosítványt és az almódosítványt. Horánszky egyik megjegyezése azonban indít annak kijelentésére, hogy azon tapasztalások, a melyeket a megyei törvényhatóságok rendezése óta a megyéknél eddigelé telettünk, mutatják ki legvilágosabban, hogy ottan is káros a főispánnak adott majdnem korlátlan teljhatalom.

Horánszky N. Csak annyit akartam mondani, hogy ha a megyékben még indokolható volna is a főispáni kijelölés, itt nem volna indokolható.

A ház a 113. §-t, továbbá a 114. §-t a közp. b. szerkezetében fogadja el.

Matolay E. A megyékben vannak egyes községek, a melyeknek a megyei bizottság kárt tehet, de a fővárosokban ilyen községek nem lesznek, minélfogva a 115. §-ból ezen szó „községeknek“ kihagyandó. (Helyeslés.)

A 115. §. Matolay módosítványával fogadtatik el.

Madarász J. A 116. §. második pontjának végén ezen szó „azonban“ csak fogalmazási hibából csuszott be. Indítványozom tehát kihagyását.

A 116. §. Madarász módosítványáva¹, a 117., 118., 119. és 120. §. a közp. b. szerkezetében fogadtat el.

Molnár Gy. A II. osztály nevében a következő módosítványt terjesztem elő: A 121. §. helyébe jönne ez: „A vizsgálatot a törvényhatóság állandó fegyelmi választmánya teljesíti, mely a közgyűlés által általános szótöbbséggel választott öt tagból áll, és mely elnökét saját kebeléből választja.“

A ház a 121., 122. és 123. §-t a közp. b. szerkezetében fogadja el.

Mátyus A. A 124. §-ból kérem ezen szót „városi“ kihagyatni, mert a törvényszék hivatalos czime „pesti királyi törvényszék.“ (Helyeslés.)

A 124. §. e szónak kihagyásával, a 125., 126., 127., 128., 129., 130., 131., 132. és 133. §. a közp. b. szerkezetében fogadtatik el.

Steiger Gy. Bátorodom indítványozni, hogy a 134. §. d) pontja, a mely így szól: „A 9-dik §-ban érintetett árvaszék szervezéséről;“ egészen kihagyassék. A 9. §-ban azt méltóztattak határozni, hogy az árvagy rendkívüli fontosságánál fogva a törvényhatóságokra bizatik s az hatalmaztatik fel szabályrendeletek alkotására, míg itt az árvaszék rendezése azon testületre bizatnék, mely

tisztán az egyesítési, szervezési előmunkálatra van kiküldve s a mely nem is a közgyűlést képviseli, hanem a mostani községek küldöttéiből áll. Kéri tehát ezen d) pontnak kihagyását. (Alt. helyesl.) 134. §. a d) pont kihagyásával, 135., 136., 137., 138., 139., 140. és 141. §§. a közp. b. szerkezetében fogadtatnak el.

A tanácskozás nyolczadik napja decz. 9.

Szapáry Gy. gr. előadó. A ház visszautasítván a 103. §-t a központi bizottsághoz, ez a következő javaslatot terjeszti elő: „A 103-ik §. első és második bekezdése kihagyatván, ezek helyett a következő szöveg jöjné: „103-ik szakasz“. A közmunka kivetésére és felhasználására nézve Budán és Pesten eddig fennállott gyakorlat a törvényhozás további intézkedéséig a fővárosban megtartatik, illetőleg arra kiterjesztetik.“ Ezután következnek a 3., 4. és 5-ik pontok, a mint azok a szövegben foglaltatnak. (Helyeslés.) A bizottság nem akart itt mellékesen eldönteni oly kérdéseket, a melyeknek eldöntése nem ezen törvénybe s nem ezen szakaszba tartozik; nem kívánt kiterjeszkedni arra, hogy a közmunka mily elvek és módok szerint vettessék ki és hajtassék be; mert e tekintetben vannak általános törvényeink, erre nézve fennvannak a fővárosban divó szokások. Nem akart továbbá kiterjeszkedni arra sem, hogy azon nehézségek, melyek az 1870. X t. cikk 8-dik §-a következtében a főváros és közmunkák tanácsa közt felmerültek, mellékesen ezen szakaszban döntsének el.

Házmán F. Én az új szövegezést elfogadom ugyan, de a 3-ik bekezdést szintén törlendőnek vélem, mert sem közveszély, sem más eset nem mutatkozott és nem mutatkozhatik a fővárosban, a melyben a közmunka ily módon lett volna kirendelve, vagy lesz kirendelve. Egy városban a hol a munka annyi ágakra van felosztva, ahol az annyira vanszervezve: rendelkezésére áll a városi közönségnek annyi munka, amennyi szükséges bizonyos czél elérésére és azon eset nem fordulhat elő, hogy betudás nélküli munka követeltetnék valakitől, már azon igazság szempontjából sem, hogy egyik a másik kötelességét teljesíteni nem tartozik. Fel vannak a 3-ik kikezdésben sorsolva a hófuvás, árvíz és tüzesetek. Mint mindenki tapasztalásból tudja, a hófuvás alkalmával mindenki a saját háza előtt bizonyos meghatározott órában tartozik a hófuvást eltávolítani. A mi az árvizet illeti, attól, úgy hiszem, mentve leszünk az új szabályozás következtében; de ha visszatekintünk ama emlékezetes 1838-iki nagy árvízre is, annak alkalmával sem volt semmi olyan munka kirendelve, a melyet a város meg nem fizetett volna. A mi a tűz esetét illeti, tűz alkalmával bizonyára sem a tanács sem a közgyűlés nem fog

összehívati, hogy rendelkezék a munkaerő alkalmazásáról, hanem a fennálló szabályok szerint azon fegyelmezett erők fognak a tőzoltásra fordíttatni, a melyek rendelkezésre állanak. Hátra van még a védelem esete az ellenségnek netaláni megtámadása alkalmával. Hogy ily esetben sem követelhet a város ingyen munkát, azt nagyon világosan mutatja Bécsnek és más városoknak példája, mert vagy olyan az ellenség, melyet le lehet győzni, s akkor a város minden tagja tenni fog mindent, a mi lehet az ellenség elűzésére, vagy pedig az ellentállás csak veszélyt hozhat, és akkor a város a magasabb érdek tekintetéből akkép fog intézkedni, a mint azt az ország és a város java és becsülete kívánja; de azon esetet egyáltalában nem bírom képzelni, hogy a város minden kártérítés nélkül akárkit munkára kötelezzon. Kérem ennél fogva ezen kikezdés kihagyását. (Általános helyeslés.)

A 103. §. első és második pontjának a közp. b. újabb szerkezete fogadtatik el; a harmadik pont kihagyatik; a negyedik és ötödik pontnak marad a régi szerkezet

Sapáry Gy. gr. előadó. A k. b. átnézte az egész törvényjavaslatot és egy tévedésből hecsuszott hibára akadt. Nevezetesen az 58. §. g. pontja egy állandó választmányra hivatkozik. Mivel a fővárosi törvényben állandó választmányról sehol sincs szó, e szónak „állandó“ ki kell maradni. (Általános helyeslés.)

TÖRVÉNYCZIKK

Buda-Pest fővárosi törvényhatóság alakításáról és rendezéséről.

I. Fejezet. A főváros törvényhatóság alakításáról és hatásköréről.

1. §. Buda és Pest szab. kir. fővárosok, valamint Ó-Buda mezőváros és a Margitsziget, ez utóbbiak Pest vármegyéből kikebelezetve, Buda-Pest főváros név alatt egy törvényhatósággá egyesítettek.

2. §. Az ekkép alakított főváros, mint önálló törvényhatóság, az 1870. XLII. törvényczikk értelmében gyakorolni fogja a törvény korlátai közt: a) az önkormányzatot, b) az állami közigazgatás közvetítését, c) foglalkozhat ezenkívül egyéb közérdekű, sőt országos ügyekkel, azokat megvitathatja, azokra nézve megállapodásait kifejezheti, a többi törvényhatósággal és a kormánnyal közölheti s kérvény alakjában a képviselőházhoz közvetlenül felterjeszheti.

3. §. Önkormányzati jogánál fogva a főváros saját belügyeiben önállólag intézkedik, határoz és szabályrendeleteket alkot, s határozatait és szabályrendeleteit saját közegei által hajtja végre, tisztviseleit választja, az önkormányza és közigazgatás költségeit megállapítja, s a fedezetről gondoskodik, a kormánnyal közvetlenül érintkezik.

4. §. Oly határozat, mely: a) a költségvetés megállapítására, b) 25,000 forintnyi összegnél nagyobb értékű ingatlan elidegenítésére, vagy hasonló értékű ingatlan szerzésére, c) kölcsönvételekre, d) a helybenhagyott költségvetésben elő nem forduló terhes szerződések kötésére vagy felhontására, közművek emelésére, e) új hivatalok rendszeresítésére vagy a fennállók megszüntetésére vonatkozik és általában minden határozat, melyre nézve a törvény felsőbb megerősítést rendel: csak miniszteri jóváhagyás után hajtathatik végre. Ha a kormány a felterjesztéstől számított 40 nap alatt egyáltalában nem nyilatkozik, a felterjesztett határozatok helybenhagyottaknak tekintetnek és végrehajthatók.

5. §. Magánfelek a törvényhatóságnak az önkormányzat körében hozott sérelmes határozatai ellen a kézbesítéstől, illetőleg a szabályszerű kihirdetéstől 15 nap alatt az illető miniszterhez folyamodhatnak. A folyamodvány a polgármesternek adandó be, ki ezt 8 nap alatt véleményes jelentéssel felterjeszteni köteles. Azt, hogy a határozat csak birtokon kívül fellebbezhető, magában a határozatban világosan ki kell fejezni. E záradék hiányában a határozat birtokon belől fellebbezhető.

6. §. Szabályrendeleteket a főváros törvényhatósága csak önkormányzati hatáskörének korlátai között alkothat. A szabályrendeletek a törvénnyel s a kormánynak hatályban levő szabályrendeleteivel nem ellenkezhetnek és csak a szabályszerű kihirdetéstől számítandó 30 nap után hajthatnak végre.

7. §. A szabályrendelet, ha csupán helyi érdekű, a törvényhatóság területén, ha közérdekű: az egész országban kihirdetendő.

8. §. Szabályrendeletek ellen az érdeklettek a szabályszerű kihirdetéstől 20 nap alatt az illető miniszterhez folyamodhatnak. A miniszter a törvényhatóság meghallgatása után végérvényesen határoz. A szabályrendeletet felfüggesztő vagy megsemmisítő kormányrendelet indokolandó.

9. §. Az árva- és gyámhatóságot a főváros tanácsa útján gyakorolja, mely ennél fogva kinevezi és ellenőrzi az árva-gyámokat, megvizsgálja a gyámi számadásokat, felügyel az árvák vagyonára és nevelésére, és intézkedik az árvák mindazon ügyeiben, melyek a rendes bíró illetőségéhez nem tartoznak. Az árva- és gyámügyek a belügyminiszterhez fellebbezhetők. A tanács felügyelete és felelőssége mellett működő külön árvaszék felállítását és annak hatáskörét a törvényhatóság szabályrendeletben határozza meg. Az árva-vagyon kezelésére nézve a fővárossá egyesített törvényhatóságnál jelenleg fennálló gyakorlat a törvényhozás intézkedéseig ideiglen fennmarad.

10. §. A főváros közvetett államadókra is vehet közérégi pótdadót, a városban s annak területén illetékeket, helypénzeket, vámokat szedhet, s az állam által igénybe nem vett új adókat hozhat be. E jog gyakorlására a kormány engedélyre van szükség, mely azt — a mennyiben az állam jövedelmeinek csökkenése s az ipar s kereskedelem érdekeinek veszélyeztetése nélkül eszközölhető, — a helyi viszonyokhoz képest a főváros indokolt felterjesztésére megadhatja.

11. §. A törvényeket és a kormánynak a törvényhatósághoz intézett rendeleteit a törvényhatóság területén a főváros törvényhatósága hajtja végre saját közegei által. Mennyiben van ezen általános szabály alól kivételnek helye: a törvény határozza meg.

12. §. A főváros törvényhatósága jelen törvény korlátai között felirhat egyes kormányrendelet ellen a végrehajtás előtt, ha azt törvénybe ütköztőnek, vagy a helyi viszonyok miatt célszerűtlennek tartja. De ha a miniszter a felhozott indokok ellenére a végrehajtást követeli, vagy ha a törvényhatóságot hozott határozatának foganatosításától másodizben eltiltja a kormányrendelet azonnal és feltétlenül teljesítendő és végrehajtandó (74. §. d) e) pont). Az ilyen, valamint a szabadságos és tartalékos katonák berendelését és valamely, az állam veszélyezett érdekei miatt halaszthatlan rendőri intézkedést tárgyazó kormányrendelet csak végrehajtás után és csak annyiban szolgálhat közgyűlési vita és határozat tárgyául, a mennyiben a törvényhatóság a kormány eljárását netán sérelmesnek találván, a képviselőháznál keresne orvoslást.

13. §. Kivételnek a végrehajtás kötelezettségének szabálya alól az országgyűlés által meg nem szavazott adó tényleges behajtására vagy meg nem ajánlott újonczok tényleges kiállítására vonatkozó rendeletek. Az előmunkálatok azonban azonnal teljesítendőek.

14. §. A főváros hatósága kiterjed a községben és a község területén lakó vagy tartózkodó minden személyre és a községben és területén létező minden vagyponra.

15. §. Kivétetnek ezen általános szabály alól: a) a hadseregnek, haditengerészetnek és honvédségnek tetteges szolgálatban álló tagjai, a katona szolgálatra vonatkozó s általában az 1867. XII. törvényczikk 14. §-a és az 1868. XL. törvényczikk 54. §-a szerint, a katonai bíróság hatásköréhez tartozó ügyekben; b) Ő felségének a királynak s udvarának állandó vagy ideiglenes lakhelyül szolgáló épületek és azok tartozékai; c) kizárólagos erődtitési művek és munkálatok, a mennyiben már léteznek vagy a törvényhozás által engedélyeztetének; minden egyéb, bár katonai czélokra szánt épület és építkezés azonban a főváros köz- és építészeti rendőri hatósága és szabályai alá tartozik.

16. §. A községek rendezéséről szóló 1871. XVIII. törvényczikknek a honpolgárok illetőségét megállapító 6—19. §§-ai a fővárosra nézve is érvényesek.

17. §. A főváros területével határos valamely községnek vagy pusztai területnek jó végre a fővárossal netán szükséges egyesítése esetről esetre külön törvény intézkedésének tartatik fenn.

18. §. Buda, Pest és Ó-Buda városok összes közvagyona a főváros tulajdonává lesz, valamint e városok összes tartozásai is a fővárost fogják terhelni. A közvagyon és a tartozások egyesítésének mi módon leendő keresztülvitele és azok egységes kezelése iránt az ezen törvény alapján megalakult törvényhatóság fog intézkedni.

19. §. A főváros összes önkormányzati és közigazgatási költségei a közvagyon egyenlő elvek szerint értékesítendő jövedelmiből és az államadó után szedendő pótlékokból fedeztetnek. Az adópótlék a törvényhatóság egész területén ugyanazon adóláb és adókulcs szerint az államadó után százalékokban vetendő ki. Az 1868. XXI. törvényczikknek az adóbehajtás tekintetében Buda és Pest városokra szóló intézkedései ezen törvényhatóságra nézve érvényben maradnak.

20. §. A fővárosi törvényhatóság területén a rendőrséget egységes szervezettel az állam „fővárosi rendőrség” neve alatt saját közgei által kezeli. A törvényhatóságnak helyrendőri ügyekben való szabályalkotási joga érintetlen marad.

21. §. Az államilag kezelendő fővárosi rendőrségnél a tulajdonképeni rendőri működés a rendőri bíraskodástól külön választandó. A rendőri működés szervezete, ennek a fővárossal szomszédos területekre is kiterjesztése és azon arány és módozatok iránt, melyek szerint a fővárosi törvényhatóság a költségekhez járulni fog, a belügyminiszter, a rendőri bíraskodás iránt a bel- és igazságügyi miniszterek törvényjavaslatokat fognak az országgyűlés elé terjeszteni. Azon esetre, ha a főváros egyesítéséig ezen a fővárosi rendőrségről szóló törvény meg nem alkottatik, a tényleges egyesítés napjától kezdve a rendőrség végleges rendezéseig a főváros jelenlegi rendőri közgei közvetlenül a belügyminiszter hatósága alá helyeztetnek, a ki a rendőri közgeek feletti fegyelmi joggal, valamint kinevezésük és elmozdításuk jogával ruháztatik fel és felhatalmaztatik, hogy a rendőri ügyekben való felebbezést a fővárosra nézve ideiglenesen szabályozza. A rendőrség költségeit illetőleg a

fővárosokban e célra 1872. évben fordított összeg ideiglenesen a kincstárnak megtérítendő az egyesített főváros által és átalánykép a belügyminiszter költségvetésébe felveendő. A fővárosnak a helyi rendőrségre vonatkozó szabályait és határozatait a rendőrség végleges szervezéséig az állami rendőrség lesz köteles végrehajtani.

II. Fejezet. A fővárosi törvényhatósági bizottságról.

22. §. A fővárosi törvényhatóság egyetemét a fővárosi bizottság képviseli, s a mennyiben a törvény kivételesen másként nem intézkedik, a hatósági jogokat a törvényhatóság nevében, a bizottság gyakorolja.

23. §. A bizottság 400 tagból áll. Bizottsági taggá választható mindenki, a kinek ezen törvény határozatai szerint választóképessége van. A ki a főváros javadalmait haszonbérli, vagy a fővárossal számadási viszonyban áll, bizottsági tag nem lehet, habár van is választóképessége.

24. §. Választó azon honpolgár, ki országgyűlési képviselői választási joggal bír, ha írni s olvasni tud, és a fővárosban két év óta állandóan lakik. A ki öt év óta az országban lakik, folytonosan adót fizet, s más államnak nem alattvalója, a választási jogra nézve a törvényhozás tüzetes intézkedéseig honpolgárnak tekintendő.

25. §. Választási jogot nem gyakorolhat, habár a fentebbi kellékekkel bír is: a) a hadsereg, hadi tengerészet állományában tetteleg szolgáló katona, valamint a tetteleges szolgálatban álló honvéd; b) a ki bünvizsgálati fogságban van, vagy a ki valamely bűntény miatt elmarasztaltatott, a jogerőre emelkedett marasztaló ítélet kihirdetésétől a büntetés egész tartama alatt; c) ki csőd alatt áll.

26. §. A választó-képesek a bizottsági tagok egyik felét a kellő számú póttagokkal együtt az 1200 legtöbb egyenes államadót fizetők sorából, (36. §.) másik felét és a megfelelő számú póttagokat az összes választók sorából választják. A választás kerületenként a bizottsági tagok mindkét felére két külön szavazatlapon egyszerre történik, és pedig akként, hogy minden választó az 1200 legtöbb adót fizetők sorából választandó bizottsági tagokra és póttagokra együttesen adja be szavazatát. Az összes választók sorából választandó bizottsági tagok választásánál ellenben minden kerületben csak annyi bizottsági tagra történik a szavazás, a hány választandó tag a bizottság ezen feléből a kerületre esik. Az összes választók sorából választandó bizottsági tagok közül minden kerületben annyi bizottsági tag és megfelelő póttag választandó, a mennyi a főváros összes választóinak a kerület választóihoz viszonyított aránya szerint a kerületre esik. A választó-kerületek a főváros bizottsága által akként alakítandók, hogy egy kerületre a bizottság ezen feléből lehetőleg páros számban, 20 bizottsági tagnál kevesebb és 30-nál több ne essék.

27. §. A bizottság tagjai három évenként hat évre választatnak, az első három év leteltével azonban mind két rendbeli bizottsági tagok és póttagok fele része kilép. A kilépők sorhuzás útján határozatnak meg oly módon, hogy a sorhuzás mind a legtöbb adót fizetők, mind a többi választók sorából választott bizottsági tagokra nézve külön és ez utóbbiakra nézve ugy tör-

ténik, hogy a minden egyes kerületben megválasztottak fele része kisorsolandó. A sorhuzást az elnök a közgyűlésen végzi. A következő és minden további három év leteltével azok lépnek ki, a kik a szabályszerű hat évet már kitöltötték. A kilépett tagok újra választhatók. Minden három évben annyi tag és póttag választandó, a hány a bizottság mindegyik fele tagjainak és póttagjainak teljes száma kiegészítéséhez szükséges.

28. §. A mely bizottsági tag választóképességét vagy azon minősítvényt elveszti, melynek alapján a bizottságba választott, vagy a fővárosi törvényhatósággal számadási vagy szerződési viszonyba lép: annak megbízása azonnal megszűnik.

29. §. A választási idő előtt a bizottságban megürült helyre az illető póttagok közül az lép, ki mint ilyen a legtöbb szavazatot nyerte. Az ilykép belépő tag megbízása csak addig tarthat, a meddig tartott volna azon bizottsági tagé, kinek helyére lépett.

30. §. A választás előtt legalább két hóval a közgyűlés megalakítja a választókerületeket, megválasztja az összeíró küldöttségeket, az igazoló és a bíráló választmányok tagjait, meghatározza a választók összeírásának határidejét és az összeírási órákat, kitér minden egyes választókerületre az összeírási helyiségeket, valamint az igazoló és bíráló választmány hivatalos helyiségeit is. Ezen intézkedések hirdetménybe foglaltatnak, s abban azon napok, melyek alatt az összeíró küldöttség működik, megjelölendők. Ezen hirdetmény falragaszokkal teendő közzé.

31. §. Az összeíró küldöttségek mindegyike öt tagból áll, elnököt a tagok közül a küldöttség maga választ, — megbízása egy összeírásra terjed. Az igazoló választmány egy évre alakíttatik, s az elnökön kívül a közgyűlés által választott nyolcz tagból áll; az elnököt a főpolgármester nevezi ki. A bíráló választmány három évre alakíttatik, elnöke a főpolgármester, akadályoztatása esetén a polgármester; ezen választmány áll a közgyűlés által választott öt tagból. Ezen küldöttségek, illetőleg választmányok, szótöbbséggel határoznak, tiléscik nyilvánosak, határozataik kihirdetettek.

32. §. Az összeíró küldöttség a hirdetményben megnevezett időben és helyen nyolcz napon át ül együtt és működését félbeszakítás nélkül folytatja. Az összeírás érvényességéhez az elnökön kívül legalább két küldöttségi tag jelenléte szükséges. Csak a személyesen, vagy ez esetre törvényesen meghatalmazott által, jelentkező választók iratnak össze. Választó-képességét mindenki köteles igazolni. Mindenki csak egy, és pedig azon választókerület névjegyzékébe iratik be, a melyben rendes lakása vagy ingatlan birtoka van. Minden beirt jelentkező választói igazolványt kap, melyet a küldöttség elnöke aláír. Az összeírás két példányban vezetetik. Az elutasított jelentkezők külön jegyzékbe vétetnek.

33. §. Az összeírási határidő leteltével a névjegyzékek berekesztetnek. Mindkét példányt, ugy az elutasítottak névjegyzékét is, az elnök s a küldöttségnek az összeírásban résztvevő tagjai közül legalább kettő írja alá. A névjegyzékeket az elnök az igazoló választmányunk haladék nélkül megküldi.

34. §. Az igazoló választmány örökösök a választási előmunkálatok, és a választás szabályos végrehajtása felett és itél mind az összeírás, mind a vá-

lasztás körül felmerülő minden panasz tárgyában. Érvényes határozathozatalra az elnökön kívül legalább négy tag jelenléte szükséges. Határozatai ellen a fellebbevitel a bíráló választmányhoz történik és pedig, a mennyiben a jelen törvény mást nem rendel, a kihirdetést, illetőleg kézbesítést követő nyolcz nap alatt.

35. §. Az igazoló választmány a névjegyzékek vétele után azonnal ülést tart, melyben a választók névjegyzékének nyilvános kitétele iránt intézkedik. Egyszermind hirdetményt bocsát ki, melyben megnevezi a helyiségeket s az órákat, melyekben a névjegyzékek megtekinthetők, és a határnapot, a meddig a nyilvános kitétel tart és a felszólalásoknak helye van. A névjegyzékek kitétele nyolcz napig tart s a felszólalások a határidő alatt nyújthatnak be. Ezen időpontot túl felszólalások nem fogadhatnak el.

36. §. A legtöbb adót fizetők névjegyzékét, az adóhivatalok hivatalos kfmutatásai segítségével, az igazoló választmány állítja össze, és ugyanaz igazítja ki évenként azok névsorát. Ezen jegyzékbe azon ezerkétszáz választó veendő fel, ki legtöbb egyenes államadót fizet.

37. §. A sorrend megállapításánál csak a főváros területén fekvő ingatlan vagyon s annak területén élvezett jövedelem összes egyenes államadója és a személyes kereseti adó vétetik számításba; továbbá az állami, felekezeti, községi és magántanintézetek-tanárai, a tudományos akadémiák tagjai, a folyóirat- és lapszerkesztők, a lelkészek, az ipar- és kereskedelmi kamarák bel- és kültagjai, ugyszintén a magyar államban érvényes oklevéllel ellátott tudorok, ügyvédek, orvosok, mérnökök, gyógyszerészek, sebészek, bányászok, erdészek és gazdatiszteknek összes egyenes államadója kétszeresen számítatik. A férj vagy atya államadójába a nő, valamint kiskoru gyermekek államadója is beszámítandó, ha a nőnek vagy a kiskoru gyermekeknek vagyonát kezeli. Mindenki csak egy törvényhatósági bizottságnak lehetvén tagja az, a ki más törvényhatóságban is a legtöbb államadót fizetők sorába jön, azon törvényhatóság bizottságának lesz tagja, melyet maga jelöl ki. Midőn ketten vagy többen fizetnek hasonmennyiségű államadót, ezek között a sorshuzás dönt: midőn pedig ezen eset olyan egyének közt fordul elő, kik közül az egyik egyszeresen, a másik pedig kétszeresen számított államadó folytán juthatna a bizottságba, az utóbbi bír elsőbbséggel.

38. §. Azok, kik a fentebbi kedvezményt igénybe kívánják venni, az ílések tartama alatt az igazoló választmány előtt szóval vagy írásban jelentkezni, s jogosultságukat igazolni kötelesek; a ki nem jelentkezett vagy jogosultságát igazolni nem tudja, az adó kétszeres beszámításának kedvezményétől azon egy alkalomra elesik. Ezen törvény 35. §-a szerint kibocsátandó hirdetményben kiteendő, hogy az összeírottak közül azok, kik ezen kedvezményt igénybe kívánják venni, az ezen §-ban érintett nyolcz napi határidő lefolytaig az igazoló választmánynál szóval vagy írásban jelentkezni kötelesek.

39. §. Mihelyt a névjegyzék elkészült, az nyilvános helyiségben kiteendő és a felszólalások a kitétel napjával kezdődő nyolcz nap alatt az igazoló választmányhoz nyújthatók be. A felszólalási határidő letelte után az igazoló választmány azonnal összeül, s naponként üléseket tart mindaddig, míg minden

felszólalás felett nem határozott. Oly határozat, melylyel valaki a névjegyzékből kitöröltetett, az illetőnek három nap alatt kézbesítendő.

40. §. Az igazoló választmány a 35. §-ban érintett határidő elteltével jogérvényre emelkedett határozatai szerint a névjegyzékeket kiigazítja oly módon, hogy úgy a kitörlendők, mint a felveendők neveit külön jegyzékbe foglalja, melyet az elnök és a jegyző aláírnak. Az ily módon kiigazított névjegyzékek, a beadott felebbezésekkel együtt, a bíráló választmányhoz azonnal elküldetnek. E választmányhoz küldendők azon panaszok is, a melyek a legtöbb adót fizetők névjegyzékére nézve az igazoló választmányhoz beadattak. (39. §.)

41. §. A bíráló választmányban érvényes határozathozatalra az elnökön kívül legalább két tag jelenléte szükséges. A bíráló választmány mindkét rendbeli felebbezések felett lehető rövid idő alatt végérvényesen határoz. s határozatait a névjegyzékekkel együtt az igazoló választmányhoz visszaküldi, mely mind a legtöbb adót fizetők, mind az összes választók névjegyzékét külön állítja össze. A névjegyzékek egyik példánya a választmánynál marad. a másik a törvényhatóság levéltárában helyezendő el.

42. §. Mihelyt a választók névjegyzéke megállapítottatott, az igazoló választmány meghatározza a választás napját, s a szavazási helyiségeket, és minden kerületben egy szavazatszedő küldöttséget rendel, mely a választási elnökből, helyettes elnökből, két rendes és két póttagból áll, s a melybe lehetőleg ugyanazok választandók, a kik azon kerületben a választók összeírását végrehajtották. Ezen felül külön küldöttséget rendel a legtöbb adót fizetők közül választandó tagokra kerületenként beadandó szavazatok összeszámítására, és kijelöli annak helyiségét. A választás napjai a meghatározás napját követő tizenkét napon belül tüzendők ki. Mindezen intézkedéseket az igazoló választmány hirdetménybe foglalja, mely a választás előtt legalább nyolcz nappal falragaszok útján közzé teendő.

43. §. A szavazás két napig tart; reggeli nyolcz órakor nyitattik meg, estve nyolcz órakor fejeztetik be. Ez időponton túl szavazat nem fogadtatik el. A választók a szavazás megnyitása előtt ügy bizalmi férfit jelölnek ki magok közül. Erre az elnök a választókat mindig felszólítja. Ha senki ily bizalmi férfit nem ajánl, vagy ha négyenél több hozatik javaslatba, azokat az elnök nevezi ki, az első esetben a választók közül, az utóbbi esetben az ajánlottak közül.

44. §. A szavazás a szavazó nevének és lakhelyének feljegyzése mellett személyesen beadott szavazatlapon által történik, szavazáshoz csak az becsátatatik, kinek neve az illető választókerület névjegyzékében előfordul. A ki a választói igazolványt fel nem mutatja, vagy felmutatja ugyan, de személyének azonossága kétségbe vonatik, csak úgy szavazhat, ha a küldöttség valamely tagja előtt ismeretes, vagy ha személye azonosságát a szavazatszedő küldöttség valamelyik tagja előtt ismeretes két tanuval, kik magok is választók, igazolja.

45. §. Minden választó az összes választók sorából annyi tag és póttagra szavaz, a mennyi a bizottságnak az összes választók közül alakítandó feleből választókerületre esik. Szavaz ezenkívül külön szavazatlapon a bizottságnak

a legtöbb adót fizetők közül választandó felére eső tagok és póttagok összes számára. Minden négy tag után egy póttag választandó.

46. §. A szavazás berekesztése után a küldöttség a kerületenkint választandó tagokra vonatkozó szavazatokat összeszámítja. Az együttesen megválasztandó tagokat illető szavazatlapokat pedig nyilvánosan számuk jegyzékébe foglalása mellett összeszámítva s bepecsételve, az összeszámításukra rendelt küldöttségnek (42. §) a számukat tartalmazó jegyzékkel együtt átküldi. Ezen küldöttség mindenekelőtt az átküldött szavazatlapok számának a jegyzékben foglalt számmal megegyezéséről meggyőződve, a szavazatok összeszámítását eszközöli. Az összeszámítás nyilvános. Ha a szavazatlapon több név van, mint a hány tag és póttag a kerületben, illetőleg a legtöbb adót fizetők közül választandó, a kellő számon felül eső, utólirott nevekre adott szavazatok érvénytelenek. A választási első nap befejeztével, továbbá: ha az összeszámítás félbeszakítottatik, a jegyzőkönyv és a beadott szavazatok egy külön szekrénybe zártnak, mely az elnök és esetleg a bizalmi férfiak, illetőleg a küldöttség kettője által lepecsételtetik. A szekrény felbontása csak a küldöttség jelenlétében s a bizalmi férfiak előleges meghívása mellett történhetik.

47. §. Megválasztott bizottsági tagok és póttagok azok, kik mint ilyenek a törvényes számig a legtöbb szavazatot nyerték. Ez utóbbiak sorrendje, mely szerint az időközben megürlt tagsági helyeket elfoglalandják, kerületenként a reájok esett szavazatok számához képest állapítandó meg. Ha több egyenlő számu szavazatot nyertek és nincs annyi üres hely, hogy mind a választottak közé soroztassanak, a fölött: ki legyen közülök bizottsági tag vagy póttag, a szavazatszédő küldöttség elnöke által kihuzott sors dönt. Az összeszámítás eredményét a küldöttség elnöke kihirdeti.

48. §. A választás folyamáról jegyzőkönyv vezetendő, melyben a kerület neve, a választás napja, a megnyitás s berekesztés órája és az összeszámítás eredménye kiteendő. A jegyzőkönyvet az elnök és a küldöttség két tagja írják alá, s azt az elnök az igazoló választmány elnökének azonnal átküldi.

49. §. A szavazatlapok a 46. §-ban meghatározott módon lepecsételtetnek, elzárva őrizendők és csak az igazoló bizottság által bonthatók fel mindaddig, míg az illető választások nem igazoltattak.

50. §. Az igazoló választmány azon körülményt, hogy a választási jegyzőkönyv a 48. §-ban érintett kellékekkel bir-e és a megválasztott rendes tagok és póttagok választó képességét, esetleg azok minősítvényét hivatalból vizsgálja meg.

51. §. A ki a bizottság mindkét felébe, vagy több kerületben választott meg, az igazoló választmány felszólítására az igazolás után három nap alatt köteles az iránt nyilatkozni, melyik választást fogadja el. Ha ez iránt határozottan nem nyilatkozik, úgy tekintendő, mint a ki azon választást fogadta el, melyben a legtöbb szavazatot nyerte. Szavazategyenlőség esetén az igazoló választmány elnöke által huzott sors dönt.

52. §. A választási eljárás ellen emelt panaszok felett az igazoló választmány dönt. Ily panaszok a választás eredményének kihirdetését követő nyolcz nap alatt nyujtandók be az igazoló választmányhoz. E nyolcz napon át a megválasztottak névjegyzéke nyilvánosan kiteendő.

53. §. Az igazoló választmány a választások ellen beadott panaszok felett lehető rövid idő alatt határoz. Határozatai ellen a fellebbevitel a bíráló választmányhoz történik, s a határozat kihirdetését, illetőleg kézbesítését követő három nap alatt nyújtandó be az igazoló választmányhoz, mely azokat a jegyzőkönyvekkel együtt a bíráló választmányhoz a fentebbi határidő letelte után azonnal átküldi. A bíráló választmány végérvényesen határoz.

54. §. Ugy az igazoló, mint a bíráló választmány a jogérvényes határozatokat, melyekkel valamely választás megsemmisítettett, azonnal a közgyűléshez küldi, mely az új választást elrendeli, ha pedig a bizottság fele részének megbízása már megszűnt és az új bizottság még nem alakult meg, (55. §.) az új választás iránt az igazoló választmány intézkedik.

55. §. Mihelyt az igazoló választmány minden választási jegyzőkönyvet átvizsgált, és a bizottsági tagok háromnegyed részét igazolta, a főpolgármester közgyűlést hirdet, és e közgyűlésben a fővárosi bizottságot alakultnak jelenti ki.

III. Fejezet. A közgyűlésekről.

56. §. A közgyűlés elnöke a főpolgármester, akadályoztatása esetében a polgármester.

57. §. A közgyűlések számát és idejét a főváros szabályrendelettel állapítja meg, de minden tavasszal a múlt évi számadások megvizsgálása és minden őszszel a jövő évi költségvetés megállapítása végett közgyűlést kell tartani. Ha a főpolgármester — vagy akadályoztatása esetében a polgármester szükségesnek látja, annyiszor tartathatik rendkívüli közgyűlés, a hányszor a körülmények igénylik. A polgármester a közgyűlés határnapját, s a felveendő tárgyak sorozatát legalább 8 nappal, illetőleg 24 órával a gyűlés előtt szabályszerűleg kihirdetni köteles.

58. §. A közgyűlés hatásköréhez a következő ügyek tartoznak: a) szabályrendeletek alkotása, b) a közigazgatási és választó-kerületek alakítása, c) a főváros szelvétele, utai, utcái, közművek, építkezések és a közmunka feletti intézkedés, d) kölcsönvételek, községi új adónemek behozatala, megszüntetése vagy a meglévők változtatása. (60. §.) e) törzsvagyon szerzése vagy elidegenítése, f) a költségvetési előirányzat megállapítása s a zárszámadások megvizsgálása, g) a tisztviselők, az igazoló és a bíráló választmány s egyes küldöttségek választása s a főpolgármester által felfüggesztett polgármester helyettesítése, valamint egyéb, időközben a főpolgármester által törént helyettesítések feletti intézkedés a jelen törvény 70. és 71. §§-ában meghatározott esetek kivételével, h) tisztviselőknök ellenőrzése, felelőség alóli felmentése, fölfüggesztése, ugy ellenök a tisztvi vizsgálat elrendelése, i) a tisztviselők, a segéd- és kezelő személyzet s a szolgálk fizetésének szabályozása, felemlése vagy leszállítása, k) új hivatalok és állomások felállítása, vagy a régiek megszüntetése, l) a főváros kezelése vagy felügyelete alatt álló pénztárak megvizsgálása, s erre vonatkozó jelentése, m) a tanácstól fellebbezett ügyek másodfoku és a kerületi eljáráságoiktól felterjesztett ügyek harmadfoku ellátása. n) kérelmezési és levelezési jog gyakorlása, o) indítványok tárgyalása. p) a felirati jog gyakorlása, q) mindazon ügyek, melyeket ezen vagy más törvény, avagy a főváros szabályrendelete kizárólag a közgyűléshez utasít.

59. §. A featebbi §. a) — k) pontjaiban elősorolt s általában az önkormányzat fontosabb ügyeinek tárgyalási előmunkálatait a tanács készíti s azokat a közgyűlésen ugyanaz terjeszti elő.

60. §. Uj adók behozatalát, vagy a már meglevők felemelését és leszállítását vagy megszüntetését, ugy szintén 25,000 o. é. forint értéket meghaladó elidegenítés, vagy az ily összeget felülmuló kölcsön felvételét elrendelő határozatok csak ugy érvényesek, ha azoknak meghozatalánál a bizottság egy negyedrésze jelen volt és azokhoz a jelenlevők két harmada hozzájárult.

61. §. A gyűlést az elnök nyitja meg és zárja be. A tanácskozást az elnök vezeti, a rend fenntartása felett az elnök őrködik, s a kérdést a szavazásra az elnök tilti ki. Szavazás előtt a kérdés megállapításához szólni a tagoknak jogában áll. A szavazatok a szólók szerint vétetnek számba, de tiz tag kívánatára az elnök a névszerinti szavazást elrendelni köteles.

62. §. A közgyűlésen a jelenlevők határoznak. Egy bizottsági tag sem vehet részt oly tanácskozásokban, a melyekben közvetlenül érdekelve van. A hallgatóság számára elkülönített hely jelölendő ki. A napirendre kitzított tárgyakkal össze nem függő önálló indítványt, mely 24 órával előbb a közgyűlésen, vagy pedig az elnökségnél be nem jelentetett s egyszersmind a egyzöl hivatalnál, vagy más alkalmas helyen közszemlére le nem tetettet. a közgyűlésen tárgyalni nem szabad. Máskülönben az ügyrendet, jelen törvény korlátai között, maga a főváros szabályrendelettel állapítja meg.

63. §. Ha tiszti kereset elrendelése, vagy valamelyik tisztviselő hivatal vesztése forog szóban, a szavazás titkos, melynek módját a törvényhatóság szabályrendelettel állapítja meg.

64. §. A ki a tanácskozás méltóságát vagy a gyűlés egyes tagjait sértő kifejezéssel él és azt rögtön vissza nem vonja: széksértési kereset alá vonathatik, s a gyűlés által a fellebbezés kizárásával 100 forintig terjedhető s közigazgatási uton behajtható bírságra büntetethetik, fennmaradván a büntető törvények sulya alá eső büntényekre nézve a rendes bünvádi megtorlás joga.

65. §. A közgyűlési jegyzőkönyvek hiteles másolatai a belügyminiszterhez a hitelesítéstől 30 nap alatt, egyes jegyzőkönyvek pedig egyik vagy másik miniszter kívánatára rögtön fölterjesztendők.

66. §. A polgármester, az alpolgármesterek tanácsnokok, az árvaszék elnöke, a főjegyző, a főügyész, a főorvos, a főmérnök, a főszámvevő, a statisztikai hivatal igazgatója és a főlevéltárnok a közgyűlésen üléssel és szavazattal bírnak, habár bizottsági tagoknak nem választattak is meg. E joggal azonban egy tisztviselő sem élhet, ha saját tényéről, valamint a tanács egy tagja sem, ha a tanács eljárásáról van szó.

67. §. A bizottság a közgyűlés határozatainak előkészítésére, a közgyűlés elé tartozó ügyek ágazatai szerint, több állandó szakbizottságot alakít, sőt egyes ügyekre külön bizottságokat is küldhet ki. E bizottságok elé a szabályrendeletben meghatározott vagy a közgyűlés, illetőleg a tanács által hozzájuk utasított ügyek tartoznak. Hataskörük csak a véleményadásra terjed ki, melyet jelentésbe foglalva, a tanácshoz küldenek, mely azt saját véleménye kíséretében a közgyűlés elé terjeszti.

IV. Fejezet. A főpolgármesterről és a törvényhatósági közegekről.

68. §. A főváros élén a főpolgármester áll, ki a király által a belügy-miniszter ellenjegyzése mellett kijelölt három egyén közül a közgyűlés által 6 évre választatik.

69. §. A főpolgármester a végrehajtó hatalom képviselője; mint ilyen ellenőrzi a fővárosi önkormányzatot és örködik a törvényhatóság által közvetített állami közigazgatás érdekei felett; e végből: a) évenként legalább kétszer a polgármesterből, főjegyzőből, tiszti ügyészből s a tanácsnokokból alakított számonkérő (scontralis) széklet tart; b) megvizsgálja személyesen legalább egyszer évenként a hatósági tisztviselők hivatalos eljárását, s megtekinti, a hányszor jönnek látja, a polgármesterhez érkezett kormányrendeleteket s más beadványokat; c) vizsgálatot rendelhet a hanyag vagy vétkes tisztviselő ellen s azt a vizsgálat tartamára felfüggesztheti hivatalától; a polgármestert, azonban csak a belügyminiszter jóváhagyásával függesztheti fel, s a felfüggesztést mindenkor a legközelebbi közgyűlésnek bejelenteni köteles; d) a felfüggesztett tisztviselőket a polgármester kivételével a legközelebbi közgyűlésig másokkal helyettesíti; e) indokolt felterjesztést tesz a kormánynak, ha a polgármester valamely kormányrendeletet végrehajthatónak nem vél, mely felterjesztéshez a polgármester nyilatkozata is csatolandó; f) gyakorolja a tisztujtó székeken a (a 113. §. értelmében és az 57. §. g) pontja eseteiben) a kijelölés jogát; g) gyakorolja mindazon jogokat és teljesíti mindazon köteleességeket, melyeket jelen törvény a főpolgármesterre ruház.

70. §. Ha a törvényhatóság (a 12. §.) vagy a polgármester (a 74. §. e) pontja alatt) megszabott törvényes köteletségét megszegi vagy pontosan nem teljesíti: a miniszterium felhatalmazhatja a főpolgármestert, hogy a főváros mindazon tisztviselőivel és közegeivel, kikre a végre nem hajtott rendelet végrehajtásánál szüksége van, közvetlenül rendelkezessék. Ez esetben a tisztviselők és közegek a főpolgármesternek a végrehajtására vonatkozó rendeleteit azonnal és feltétlenül teljesíteni kötelesek, s e miatt a törvényhatóság által feleletre nem vonathatnak.

71. §. A fentebbi §. eseteiben a főpolgármester a nem engedelmeskedő tisztviselőt és közeget tiszti kereset alá foghatja, hivatalából felfüggesztheti vagy elmozdíthatja s helyébe mást helyettesíthet. Az ekként helyettesített tisztviselők és közegek a következő általános tisztujtásig megmaradnak állomásaikon s jogok és kötelezettségek tekintetében a többi tisztviselőkkel teljesen egyenlők.

72. §. A kormányrendelet végrehajtásával a főpolgármester kivételes hatalma logott véget ér. A törvényhatóság, ha sérelmesnek tartja a kormány eljárását, a képviselőháznál kereshet orvoslást.

73. §. A fővárosi törvényhatóság közegei a polgármester, az alpolgármesterek, a tanács és a közigazgatási kerületi előljáróságok. Ezeken kívül rendelkezik a fővárosi törvényhatóság az önkormányzat s a közigazgatás külön ágainak vitelére szükséges tisztviselőkkel, segédhivatalokkal és személyzettel.

74. §. A polgármester: a) — a tanács elnöke; b) intézkedik azon ügyekben, melyek a törvény- vagy a szabályrendeletek értelmében a polgármester hatásköréhez tartoznak; c) átveszi a városhoz intézett kormány rendeleteket, leveleket, jelentéseket, folyamodványokat; d) végrehajtja a kormány rendeleteit. Ha azonban valamely rendeletet törvénybe ütközőnek, vagy a helyi viszonyok között károsnak vagy épen kivihetetlennek vél. jelentést tesz 24 óra alatt a főpolgármesternek, s távollétében felir az illető miniszterhez. Ha a miniszter a felirat ellenében továbbra is fenntartaná rendeletét és a polgármester a miniszteri leirat után se érezné magát a rendelet végrehajtására kötelezettnek: a főpolgármesternek azonnal jelentést tesz, s annak rendeletére, vagy ha távol van. annak nevében a rendkívüli közgyűlést legfeljebb 10 napra azonnal összehívja, s a rendeletet a közgyűlés elé terjeszti, mely azt rögtön felvenni és tárgyalni köteles; e) végrehajtja a kormány azon rendeleteit, melyek a 12. § szerint azonnal és feltétlenül végrehajtandók, s eljárásáról a végrehajtás után a legközelebbi közgyűlésnek jelentést tesz; f) rendelkezik a törvényhatóság tisztviselőivel, a segéd- és kezelő-személlyel, s ha hivatalos kötelességének teljesítésében, vagy valamely hivatalos megbízásban egyik vagy másik pontosan el nem jár: a teendőket teljesítésével más rendes vagy tiszteletbeli tisztviselőt biz meg, s azt a házipénztárból a hanyag tisztviselő fizetésére utalványozott napidíjakkal látja el; g) aláírja a főváros nevében kiállított okmányokat, leveleket, felterjesztéseket; h) őre a főváros pecsétének; i) a közgyűlésnek s a főpolgármesternek tüzetes jelentést tesz intézkedéseiről, s a főváros közigazgatási állapotáról; k) felfogadja, különös tekintettel a kiszolgált katonákra és honvédekre a városi szolgákat, kik, ha híven teljesítik kötelességüket, élethossziglan alkalmaztatnak; l) a mennyiben rögtöni intézkedés előbb szükséges, mintsem a tanács összegyűlhetne, elrendeli a karhatalmat; m) utalványoz a házi pénztárra a költségvetés korlátai között, s az ügykezelés szabályszerű rendének megtartása mellett. Egyesek a polgármester sérelmes határozatait a közgyűléshez és onnan a belügyminiszterhez fellebezhetik.

75. §. A fővárosi tanács áll a polgármester, egy, vagy a szükséghez képest két al polgármesterből és a tanácsnokokból, kiknek számát a közgyűlés állapítja meg.

76. §. A fogalmazási, a szak-, segéd- és kezelőhivatalokat, azok szervezetét személyzetét és hatáskörét a tanács előterjesztése alapján a közgyűlés határozza meg.

77. §. A tanács a fővárosi törvényhatóság végrehajtó közege, úgy az állami közigazgatás, mint az önkormányzat körében; egyszersmind önálló közigazgatási hatóság mindazon ügyekben, a melyek a törvények vagy a szabályrendeletek szerint első vagy másod fokban illetőségéhez tartoznak, és a melyek sem a közgyűlésnek, sem más hatóságoknak fentartva nincsenek. A kormányrendeletek s a közgyűlések, úgy saját határozatai végrehajtásáról, a tanácsgondoskodik.

78. §. Különösen feladata a tanácsnak a főváros köztulajdonának és közjöveldelmeinek nyilvántartása, és a fővárosi pénztárak, valamint a törvényhatóság felügyelete alatt levő alapok helyes kezeléséről, az ezekre vonatkozó számadások elkészítéséről és megvizsgálásáról való gondoskodás.

A tanács minden tagja s illetőleg az összes tanács a reá bizottak pontos teljesítésére, különösen pedig a pénztárak szabályszerű kezelésére nézve felelősséggel tartozik a fenálló törvények értelmében.

79. §. A tanácsban egyes közigazgatási és gazdasági ágak szerint ügyosztályok alakítandók. Minden ügyosztály élén a tanács egy tagja áll: A tanács hatásköréhez tartozó ügyek részint ülésben, részint azonkívül az ügyosztályokban, de mindig a tanács nevében, intéztetnek el. A törvényhatóság szabályrendeletben határozza meg, mely ügyek tartoznak az ülés elé, s melyek az ügyosztályokhoz.

80. §. A tanácsülésekben határozó szavazata a polgármesteren kívül csak a tanács tagjainak van. Érvényes határozat hozatalához az elnökön kívül legalább négy tag jelenléte kívántatik. A határozatok általános szótöbbséggel hozatnak, a szavazatok egyenlő megoszlása esetén azon vélemény válik határozattá, a melyhez az elnök járult. Az ügyosztályokhoz tartozó ügyeket az osztályvezető és a polgármester vagy helyettese egyetértőleg intézik el és a határozatért mindkettő felelős.

81. §. A tanács határozatai közigazgatási ügyekben közvetlenül az illető miniszterhez, a város javadalmait, vagyonát és gazdaságát érdeklő ügyekben pedig előbb a közgyűléshez, onnan a belügyminiszterhez fellebbezternek.

82. §. A főváros több közigazgatási kerületre osztatik fel, melyek tekintettel a bizottsági választókerületekre alakítandók és a melyek számát s kiterjedését a közgyűlés határozza meg. Minden kerület élére egy előljáró, és mellé segédül a szükségnek megfelelő számú esküdt választandó. Az előljáró és az esküdtek együttvéve alkotják a kerületi előljáróságot. A kerületben végzendő hivatalos teendőket az előljáró osztja ki az esküdtek közt. Ez utóbbiak az előljáró megbízásából és utasításai szerint tartoznak eljárni, melyekért a felelősség őt terheli. A kerületi előljárókat a bizottság választja, az esküdteket a kellő számú póttagokkal együtt az illető közigazgatási kerület választói és pedig ugyanoly módon és annyi időre, a mint a fővárosi bizottság tagjait. Mind az előljárók, mind az esküdtek működésük idejére a közgyűlés által meghatározott tiszteletdíjban részesülnek. A kerületi előljáróságokhoz szükséges segéd-kezelő és szolgazemélyzet létszámát, fizetését és alkalmazási módját a közgyűlés állapítja meg.

83. §. A kerületi előljáróságok közvetlenül a városi tanács alatt állanak; semmi más hatósággal közvetlenül nem érintkeznek, utasításokat egyedül a tanácstól veszik, jelentéseiket ahhoz intézik, és kötelesek a hozzájuk intézett rendeleteket pontosan teljesíteni. Különösen az ő kötelességük: a) a törvényhatóság rendeleteit közhírré tenni; b) a katonai beszállásokat nyilvánosságban tartani, ezek valamint az ide vonatkozó panaszok iránt intézkedni; c) a közsegélyzésre szorult fővárosi szegények, lelenzcek és teljesen elárvult vagyontalan gyermekek ápolásáról és neveletéséről gondoskodni, s azokat nyilvánosságban tartani; d) a kerületi szegény betegek számára kórházi és gyógyszerik ingyen kiszolgáltatására szóló utalványokat adni; e) szegénységi és erkölcsi bizonyítványokat kiállítani; f) a kerületben létező községi vagyon felett őrködni; g) a népösszeírasi, ujonczozási ügyek, a törvénytelenül távollevő vedkötelesek nyilvántartása és előállítása körül, továbbá az adóügyi és az

árva- és gyámhatósági és más teendőikben a tanácsnak segédkezet nyújtani: hi a köztisztaságra, a közegészségügyi, tűzrendőri, építészeti, városi és egyáltalában a fenálló helyhatósági szabályok megtartására felügyelni és az e téren tapasztalt hiányokat és mulasztásokat feljelenteni.

84. §. A kerületi előljáráóság képezi az elsőfoku iparhatóságot.

85. §. A kerületi előljáráóság feladata a hatósága alatt álló kerület állapotát folytonosan figyelemmel kíséerni, s az azt érdeklő ügyekben a tanácshoz és ennek útján a közgyűléshez előterjesztéseket tenni. A városi közgyűlés a központtól távolabb eső városrészekre való tekintettel, a kerületi előljáráóságok mindnyáját vagy némelyikét a belügyminiszter jóváhagyásának fentartása mellett tágabb hatáskörrel is felruházhatja.

86. §. A kerületi előljáráóságok határozatai és intézkedései ellen a fellebbevitel a tanácshoz történik.

87. §. A kerületi előljáráóságok ügykezelési rendjét a közgyűlés állapítja meg.

88. §. Különben a főváros a tanácsnak s az egyes tisztviselőeknek hatáskörét, az osztályok szervezetét, a tisztikar, a segédkezelő- és szolgaszemélyzet létszámát és fizetését, egyszintén az egyes tisztviselők által az önkormányzat körében hozott határozatokra nézve a fellebbezés módját, a helyi viszonyokhoz képest és jelen törvény korlátai között a belügyminiszter által helybenhagyandó szabalyrendelettel maga állapítja meg.

89. §. A közgyűlés tanácskozási és egyáltalán a törvényhatóságnak mint az állam fővárosának és minden közegeinek hivatalos ügykezelési nyelve kizárólag az állami hivatalos nyelv, t. i. a magyar.

V. Fejezet. A főváros háztartásáról.

90. §. A fővárosi törvényhatóság a jövő évi költségvetést a felügyelete alatt álló jótékony intézetek költségvetéseivel együtt minden évben legfeljebb november hó végeig állapítja meg; a lefolyt évről szóló zárszámadást pedig június hó végeig vizsgálja meg. A költségvetés, a zárszámadás és a tanács véleményes jelentése a közgyűlés előtt 15 nappal közszemlére kitéttetik és a bizottsági tagoknak kézbesítettik. Egyes adózók a költségvetésre és zárszámadásra észrevételeket tehetnek, s azokat a közgyűlés előtt öt nappal a tanácsnak beadhatják. A tanács a beadott észrevételeket tárgyalni, s véleményes jelentés mellett a közgyűlésnek bemutatni köteles.

91. §. A költségvetésnek magában kell foglalnia a főváros minden rendes és rendkívüli kiadásait, különös tekintettel azon kiadásokra, melyeknek fedezésére a fővárost törvény kötelezi. Fedezetül mindig fel kell venni a költségvetésbe a lefolyt évi pénztári maradványt, és az egyesített városok minden közjövödelmét, mely eddig is községi czélokra fordított. (19. §.)

92. §. A fővárosi törvényhatóság a megállapított költségvetést a bizottság kisebbségének vagy egyes tagjainak külön véleményével együtt a belügyminiszterhez terjeszti fel. A belügyminiszter a költségvetést 40 nap alatt részletesen felülvizsgálja, attól a helybenhagyást általában meg is tagadhatja, észrevételeit a törvényhatósággal közli és azt új költségvetés készítésére, illetőleg a felterjesztettnék kijgazítására is utasíthatja.

93. §. Ha időközben előre nem látott körülmények következtében rendkívüli kiadás fordulna elő, annak fedezése ugyanazon módon eszközözendő, mely a költségvetésre nézve megállapított.

94. §. A főváros hatósága felelős a költségvetés szoros megtartásáért.

95. §. A zárszámadások a költségvetés rovatainak megfelelőleg készítenedők. A közgyűlés által megvizsgált számadás, akár téterik az ellen kifogás akár nem, a belügyminiszterhez felülvizsgálat végett minden esetben felterjesztendő. A felterjesztett s a belügyminiszter által legkésőbb egy év lefolyása alatt megvizsgálandó számadások mellé az egyes adófizetők által beadott észrevételek, s a bizottság kisebbségének vagy egyes tagjainak külön véleménye is csatolandó, s ez esetben a felmentés csak a belügyminiszter jóváhagyása után adathatik ki.

96. §. Ha a főváros vagy a számadó a belügyminiszter felülvizsgálata eredményében nem nyugszik meg: a számadás azon tételeinek, melyek ellen kifogás tétetett, bíróság leendő megvizsgálását a belügyministeri határozat vételétől számítandó három hónap alatt a pesti királyi törvényszék előtt kérheti. A főváros követeléseit azonban a számadó ellen a számvizsgálati tárgyalás minden fokozatán a törvény értelmében biztosíthatók.

97. §. A főváros és a felügyelete alatt álló intézetek és alapok ingó és ingatlan vagyona minden évben leltározandó, s a leltár a közgyűlés elé a törvényhatósági zárszámadással együtt terjesztendő.

98. §. A fővárosi vagyion kezelésének módját, és ha erre nézve a bérbeadás állapíthatnék meg, annak feltételeit, a közköltségek fedezése után fennmaradó jövedelmek hováfordítását, azoknak esetleg miként történendő felosztását, a bizottság állapítja meg.

99. §. A főváros vagyona rendszerint nyilvános árverés útján adandó bérbe. Az árverés módzatait és a kikiáltási árt a bizottság állapítja meg. A bizottság kivételesen az árverés kizárásával való bérbeadást is rendelheti el. A bérbeadás eredményének jóváhagyása mindenik esetben a közgyűlésnek tartatik fenn.

100. §. Oly közgyűlés napját, mely a fentebbi két szakaszban, vagy a 60. §-ban érintett ügyek felett fog határozni, legalább 8 nappal előbb közgyűlésen kell kitűzni s az ily határozatok a tárgyalandó ügy megnevezésével, a városháznál és a kerületi előjáróságok hivatalos helyiségein kifüggesztendők. A 67., 98. és 99. §§-ban érintett határozatok ellen a kifüggesztés napját követő 8 nap alatt bármely községi adót fizető a belügyminiszterhez folyamodhaték. Uly határozatok a fennérintett határidők lefolyta előtt, fellebezés esetében pedig annak elintézéséig semmi esetben végre nem hajthatók. A belügyminiszter a felfolyamodás felett, ha az közigatási uton elintézhető, határoz; ha pedig előre megoldandó magánjogi kérdések forognak fenn, azoknak bírói végeldöntéseig a fennálló gyakorlat fontartását rendeli el.

101. §. Mig az erdők kezelése iránt a törvényhozás újban nem intézkedik; a fővárosi erdők kezelési módját a fennálló törvények korlátai között, a törvényhatóság szabályrendeletben állapítja meg. E szabály rendelete a végrehajtás előtt a belügyminiszterhez felterjesztendő.

102. §. A készpénzek hasznosítása, a pénztári kezelés és számvitel iránt a főváros szabályrendeletben intézkedik.

103. §. A közmunka kivetésére és felhasználására nézve a Budán és Pesten eddig fennállott gyakorlat a törvényhozás további intézkedéseig a fővárosban meghagyatik, illetőleg arra kiterjesztetik. A főváros és a szomszéd községek közötti közlekedési utak és hidak készítése és jó karban tartása, a főváros és az érdekelt községek, esetleg ezek törvényhatósága közös hozzájárulása által biztosítandó. Ha a hozzájárulási arány egyezség útján megállapítható nem volna, azt a közmunka- és közlekedésügyi miniszter határozza meg.

104. §. Az állam hivatalnokai, a hadsereg, hadi tengerészet, valamint a honvédség tisztjei, törvényhatósági tisztviselők és hivatalnokok, tanárok és tanítók hivatalaik után járó fizetéseiktől, illetőleg nyugdíjaiktól községi adót nem fizetnek. Nem fizetnek a lelkészek sem azon javadalmaiktól, melyeket kizárólag az illető egyházközségben viselt lelkészi hivatalaik után élveznek.

105. §. A mennyiben a jótékony intézetek segélye és egyesek könyradománya a főváros szegényeinek ellátására elegendő nem volna, a főváros gondoskodni tartozik a fővárosban illetékes mindazon szegények ellátásáról, kik magokat közsegély nélkül fenntartani egyáltalában nem képesek.

VI. Fejezet. A tisztviselők választásáról.

106. §. A fővárosi tisztviselőket, jelesen a polgármestert, az alpolgármestereket, a tanácsnokokat, a főjegyzőt és jegyzőket, a főügyészt és ügyészeket, a főmérnököt, a főorvost és kerületi orvosokat, a főszámvevőt, ugyszintén azokat, kiket a közgyűlés idővel hasonló tisztviselői minőségges fel fog ruházni, hat évre, a főlevéltárnokot és a statisztikai hivatal igazgatóját élethossziglan választja a bizottság.

107. §. A polgármester általános szótöbbséggel választatik. Ha általános szótöbbséget egyik sem nyer a jelöltek közül: új szavazásnak van helye a legtöbb szavazatot nyert két jelölt között. A többi tisztviselők viszonylagos szótöbbséggel választatnak.

108. §. A megválasztott tisztviselők a következő esküt teszik le: Én N. N. esküszöm, hogy a királyhoz hű leszek, az ország törvényeinek engedelmeskedem, s . . . hivatalommal járó kötelességeimet lelkiismeretes pontossággal teljesítem. Isten engem u. y segélyjen.

Ha a megválasztott azt állitana, hogy az eskü vallási meggyőződésével ellenkezik, a következő fogadalmat kell tennie: „Én N. N. ünnepélyesen fogadom, hogy a királyhoz hű leszek, az ország törvényeinek engedelmeskedem, s . . . hivatalommal járó kötelességeimet lelkiismeretes pontossággal teljesítem.”

109. §. Az időközben megürült állomások csak a következő rendes közgyűlésen tölthetnek be. Addig, ha elkerülhetetlenül szükséges, a főpolgármester helyettesít.

110. §. A tanári és tanítói személyzetet a tanügyi bizottság, illetőleg az 1868-ik évi XXXVIII. törvénycikk értelmében az iskolatanács kijelölése alapján, továbbá a pénztári, letéti, adóhivatali és egyéb számadási kötelezettségben álló szak-, kezelő és segéd-személyzetet és

és a városi szolgálatban állók közül mindazokat, kik e törvény értelmében a bizottság választása alá nem esnek, élethossziglan a tanács fogja választani. A választás módját a közgyűlés szabályrendelettel állapítja meg.

111. §. A 106. és 107. §§-ban érintett állomásokra csak az választható, a ki életének 22-ik évét betöltötte, se csőd, se bűnvádi kereset, se büntetés alatt nincs, se becsületlenítő büntetést miatt elítélve nem volt. Tisztviselő csak magyar állampolgár lehet.

112. §. Az előbbeni §-ban meghatározottakon felül egyes állomásokhoz még a következő különös minősítvény kívánatik meg; jelesen: a) az ügyvédi oklevél az árvaszéki elnöki, s váltó-ügyvédi az ügyészi. b) a magyar államban érvényes orvosi, illetőleg állatorvosi oklevél, és két évi gyakorlat az orvosi illetőleg állatorvosi, c) a szakma önálló üzésére való jogosultság és két évi gyakorlat a mérnöki, — és d) az állam-számvitelre megszabott gyakorlati vizsga sikeres letétele a számvevőségi állomásokra, e) az állami pénztári tisztviselőkre megszabott vizsga letétele a pénztárt kezelő állomásokra.

113. §. A tisztviselők az e czélra kiküldött választmány által kijelöltek közül választatnak. A kijelölő választmány az elnökkel együtt hét tagból áll. Elnök a főpolgármester. A többi tagok közül hármat a fővárosi bizottság választ, hármat a főpolgármester nevez ki. A kijelöléshez egyszerű többség kívánatik. Szavazatok egyenlősége esetén az elnök dönt. Minden állomásra legalább három egyén jelölendő ki; e szabálytól eltérésnek csak akkor van helye, ha a betöltendő állomásra három egyén nem jelentkezett.

114. §. Tisztújítás esetén minden tisztviselő köteles a hivatalos teendőket mindaddig teljesíteni, míg az újonnan megválasztott hivatalát el nem foglalja.

VII. Fejezet. A bizottsági tagok és tisztviselők felelősségéről.

115. §. A tisztviselő mindazon kárért, melyet hivatalos eljárásában akár cselekvése, akár mulasztása által szándékosan, vagy vétkes gondatlan ságból, az államnak, a törvényhatóságnak, vagy egyeseknek jogtalanul és illetéktelenül okozott, — ha a kár szabályszerű jogorvoslattal elhárítható nem volt, teljes kártérítéssel tartozik.

A kárkeresetek a törvénykezési rendtartás szerint illetékes bíróság hatásköréhez tartoznak. Konok pörlekedők a törvényhatóság valamelyik jótékony intézete javára 500 frtig emelhető pénzbírságra büntetettnek s a perköltségben elmarasztalandók.

116. §. Ha a tisztviselő illetékes meghagyásból s a meghagyás szerint járt el, a kártalanítási keresetek mindig azok ellen intézendők a kik a törvénytelen cselekvést elrendelték. A bizottság azon tagjai, kik a törvénytelen határozathoz járultak, a károsult irányában egyetemlegesen felelősek, és egymás közt a kártérítésre egyenlően kötelezvék.

117. §. Ha a károsult, az elmarasztalt tisztviselő vagyontalansága miatt kielégítést nem nyerhetne, vagy nem lehetne kideríteni, hogy a sérelmes határozatra kik szavaztak: a kárt, viszonterítési jog fennmaradása mellett, a törvényhatóság pénztára téríti meg. A közpénzt kezelő tisztviselők által okozott kárt azonban ezek után első sorban azok tartoznak viselni, a kik a pénzkeze-

lésre törvény szerint felügyelni tartoznak, ha kötelességüket vagy épen nem, vagy nem szabály szerint teljesítették.

118. § A hivataloskodásból folyó felelősség mindaddig tart, míg a tisztviselő a törvényhatóság által föl nem mentetett. E felmentés csak a törvényhatóság egyeteme iránt fennállott felelősséget szünteti meg, az okozott kárért a magánjogi s a büntető cselekvényekért a büntető törvényekben meghatározott felelősség érintetlen marad.

119. § Ha a tisztviselő, a segéd és kezelő személyzet valamelyik tagja megsérti vagy hanyagul teljesíti a törvény vagy szabályrendelet által megszabott kötelességét, de tette nem foglal magában a büntető törvények által tiltott cselekvényt: tiszti keresetnek van helye.

120. § A tiszti keresetet vizsgálat előzi meg, melyet a tisztviselőkre nézve a közgyűlés vagy főpolgármester, a segéd és kezelő személyzetre nézve a polgármester rendel el. A vizsgálat elrendelésével egyidejűleg a tisztviselő fel is függeszthetik hivatalától. (69. 74. §§.)

121. § A vizsgálatot a főváros állandó fegyelmi választmánya teljesíti — melyhez két tagot a közgyűlés választ titkos szavazattal, két tagot pedig a főpolgármester nevez ki a bizottság tagjai közül; elnököt a választmány maga választ, meg nem egyezés esetében pedig a főpolgármester nevez ki.

122. § A vizsgálat eredménye a közgyűlés elé terjesztendő, mely a tiszti ügyész meghallgatása után a tiszti kereset megindítása vagy abbahagyása fölött szótöbbséggel határoz (57. §.) Ha el nem rendelné a közgyűlés a tiszti keresetet, helyügyminiszter a főpolgármester indokolt felterjesztésére elrendelheti.

123. § Tisztviselő olyan cselekvényért, melyet a törvény tett kötelességvé, feleletre nem vonható és ellene tiszti kereset el nem rendelhető.

124. § A tiszti kereset felett a pesti kir. törvényszék ítélt. A törvényszék, ha hiányos a vizsgálat, elrendelheti annak kiegészítését. A fegyelmi választmány a törvényszék meghagyását teljesíteni köteles.

125. § A vétkesnek talált tisztviselő és hivatalnok dorgálásra, 500 forintig terjedhető bírságra s ha kötelességét ismételve és feltűnően elhanyagolta, vagy oly mérvű tudatlanságot tanúsított eljárásában, hogy hivatalban maradásra a közigazgatás érdekeit veszélyeztetné; hivatalvesztéssel is büntethetik.

126. § Mikor válik bűnössé a tisztviselő és hivatalnok hivatalos kötelességének elhanyagolása vagy az avval való visszaélés által, a büntető törvény határozza meg.

127. § Bűntények folytán a vizsgálat a büntető-eljárás szabályai szerint eszközöltetik. Ha a közgyűlés vagy a főpolgármester által elrendelt vizsgálatból az tűnnék ki, hogy a feuforgó tett nem tiszti kereset útján megtorolható vétséget, de bűnvádi uton megtorlandó bűntényt képez: a vizsgálati iratokat a polgármester a bűnvádi kereset megindítása végett a kir. ügyészhez teszi át.

128. § Büntető vizsgálat esetében a tisztviselőt és hivatalnokot mindig fel kell hivatalától függeszteni.

129. §. A büntető eljárás folytán hozott ítéletet az eljáró törvényszék a polgármesternek mindig megküldi, a ki azt a legközelebbi közgyűlés elé terjeszti.

130. §. Ezen 115. és 129. §§. érvénye a törvény 110. §.-ában elősorolt személyzetre is kiterjed, a tanítókra azonban az 1868. XXXVIII-ik törvény-czikk rendelkezése épségben tartatik

VIII. Fejezet. Vegyes átmeneti intézkedések.

131. §. Az 1868. XXXVIII. törv.-czikk 123. és 127. §-a értelmében fennálló buda pesti tankerület az ujonnan alakult főváros egész területére kiterjesztetik. A fővárosi iskola tanács a fővárosi bizottság megalakulása után újból választatik

132. §. A kisajátításról szóló 1868. LVI. törvényczikk, valamint az 1870. X. és XX. törv.-czikkek határozatai fenntartatnak, illetőleg a főváros egész területére kiterjesztetnek.

133. §. A házadóról szóló 1868. XXII. törv.-czikknek Buda-Pestre vonatkozó határozatai a főváros egész területére kiterjesztetnek. Azon kivétellel, hogy Ó-Budán a házadó jelenlegi fokozata az adótörvények általános szabályozásig fenntartatik.

134. §. Ezen törvény kihirdetése után a belügyminiszter által kitűzendő határidő alatt Pest és Buda fővárosok és Ó-Buda mezőváros választottaiból a szervezési előmunkálatok elkészítésére egy küldöttség alakítandó. E küldöttség 34 tagból áll, kik közül huszat Pest, tizet Buda főváros képviselőtestülete, négyet Ó-Buda községi képviselője választ. E küldöttség tervet dolgoz ki: a) a választókerületek alakításáról; b) a fővárosnak közigazgatási kerületekre osztásáról; c) a tiszti-kar-, a szak-, segédkezelő- és szolgaszemélyzet létszámáról, hatásköréről és a fizetések mennyiségéről; d) a tanács által választandó tisztviselők választási módjáról. A küldöttség munkálata felett a fent érintett három város közös közgyűlése határoz. E közgyűlés áll Pest és Buda városok képviselő testületéből és Ó-Buda mezőváros községi képviselőtestületéből. E közgyűlés határozatai a belügyminiszterhez terjesztetnek fel jóváhagyás végett.

135. §. Mihelyt az előbbi §-ban érintett határozatok helyben hagyattak, a belügyminiszter új közös közgyűlést hív egybe, mely megválasztja az igazoló s bíráló választmányokat, az összeíró és a szavazatszedő küldöttségeket és kitiűzi a bizottsági tagok megválasztásának hatánapját.

136. §. Ugy a közös. (134., 135. §§.) mint a már megalakult fővárosi törvényhatóság közgyűlésein addig is, míg a főpolgármester megválasztatik, e czélra kiküldött belügyminiszteri biztos elnököl. Ez idő alatt az e jelen törvény szerint a főpolgármestert illető jogokat a belügyminiszteri biztos gyakorolja

137. §. Mihelyt a választás valamennyi kerületben végbe ment és a megválasztott bizottsági tagok mindegyik felének háromnegyed része igazolva van, a belügyminiszteri biztos közgyűlést hirdet és azon a fővárosi törvényhatóságot alakultnak jelenti ki. Ezen közgyűlés a jelöltek közül megválasztja a

főpolgármestert és annak megválasztása után, annak elnöklete alatt megteszi mindazon intézkedéseket, melyek a jelen törvény végrehajtásához még megkívántatnak.

138. §. Az Ó-budai királyi kisebb haszonvételeket, melyek a királyi kincstárt földesuri jogon illetik a kincstár a főváros tényleges egyesítése napjától megváltás nélkül a főváros tulajdonába bocsátja, mely az italméresi jogot a 19. §. szerint a főváros egész területén azonos szabály szerint kezelendi.

139. §. A közlegelő elkülönítése iránt a magyar királyi kincstár és Ó-Buda mezőváros közt-folyamatban levő ügyben, a mennyiben az a törvény hatályba lépteig végleg el nem intéztetett, az 1868. LIV. törvényezikk határozatai szerint alakítandó választott bíróság dönt.

140. §. A Margit-sziget mindaddig, míg közmulató helyül szolgál, a föld-, ház- és jövedelem-adó után járó városi póttadó fizetésétől, a közrendészeti járulékok kivételével, felmentve marad. Ha azonban a sziget, vagy annak bármely része elidegenítettnek és megszűnnék közmulatóhelyül szolgálni, ezen részek után a községi pótlék azon arányban fizetendő, mint az más hasontermészetű fővárosi ingatlanoknál történik. A Margit-szigeten mint elkülönített magánbirtokon eddig gyakorolt királyi kisebb haszonvételek a fővárossal egyesítés után is érintetlenül maradnak.

141. § Ezen törvény végrehajtásával a belügyminiszter bizatik meg.

DR. BALLAGI GÉZA.

1870
JANUARY
1871

ГОЛА
КНИЖНИЦА
ПЕДИ

2012

S.E.
2014